

ПРАКТИЧНИЙ
ПОРАДНИК
ІЗ ДОСТУПУ
ДО АРХІВІВ

ПРАВО на

ПРАВДУ

cdvr.org.ua

ПРАВО НА ПРАВДУ

**Практичний poradnik
із доступу до архівів**

Видання друге, доповнене

Львів—2016

УДК 930.25(477)(02)

ББК 4814(4Ук)я2

П685

В'ятрович В. М., Кулик І. М., Лошак В. В., Шпак А. В. Право на правду. Практичний poradник із доступу до архівів. Видання друге, доповнене / Центр досліджень визвольного руху. — Львів: Часопис, 2016. — 192 с.

Де знайти відомості про родичів, засуджених у часи СРСР? З чого почати пошук і як правильно написати запит в архів? Якими є право і практика доступу до архівів комуністичних спецслужб в Україні та за кордоном? Які саме українські архіви зберігають відомості про політичні репресії та визвольний рух?

Ця книга допоможе вам у пошуках правди про минуле і підкаже способи, як захистити ваше право на доступ до інформації.

*Практичний poradник розроблено
Центром досліджень визвольного руху
в рамках проекту «Доступ до архівів
як право на суспільну пам'ять»
за підтримки Міжнародного фонду «Відродження»*

ISBN 978-966-2720-19-8

- © Центр досліджень визвольного руху, 2016
- © В. М. В'ятрович, І. М. Кулик, В. В. Лошак, А. В. Шпак, тексти, 2016
- © О. К. Сало, дизайн, 2012

Зміст

Вступне слово до другого видання.....	5
Вступне слово до першого видання	7
Розділ 1. Використання документів комуністичних спецслужб.	
Закордонний досвід (Володимир В'ятрович)	11
Розділ 2. Документи комуністичних органів безпеки в Україні (Володимир В'ятрович)	25
Розділ 3. Доступ до архівів: огляд нормативної бази (Аліна Шпак).....	35
Розділ 4. Порядок оскарження ненадання/надання неповної інформації (Віта Лошак)	51
Розділ 5. Що, де та як шукати в архівах: питання та відповіді (Ігор Кулик)	59
5.1. Пошук тематичної інформації.	60
5.2. Робота з архівами та архівними документами.	71
Розділ 6. Узагальнена інформація про архівні установи.	81
6.1. Центральні та галузеві державні архіви України	82
6.2. Місцеві державні архівні установи України	89
6.3. Інші установи України	98
6.4. Архівні установи Російської Федерації	100
Розділ 7. Бази даних, електронні копії документів та інша довідкова інформація, що стосується діяльності комуністичної репресивної системи в мережі Інтернет	103
Розділ 8. Офіційні інституції країн Східної Європи, кі займаються збереженням та вивченням документів комуністичних спецслужб	111
Список скорочень.	121
Додатки	125
Додаток 1. Витяги з Конституції України	126
Додаток 2. Витяги з Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи»	127
Додаток 3. Витяги з Закону України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років»	132
Додаток 4. Витяги з Закону України «Про інформацію»	146
Додаток 5. Витяги з Закону України «Про звернення громадян»	148
Додаток 6. Кодекс етики архівістів	151
Додаток 7. Універсальна декларація про архіви	156

Додаток 8. Перелік установ, куди варто звертатися при встановленні долі осіб	158
Додаток 9. Зразки заяв для пошуку архівної інформації.....	162
Додаток 10. Зразок позовної заяви	173
Додаток 11. Список рекомендованої літератури про архіви комуністичних органів безпеки та роботу з ними	178
Додаток 12. Список статей-роз'яснень щодо Закону України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років	179
Інформація про авторів	180
Інформація про проект	182
Інформація про Центр досліджень визвольного руху	185

Вступне слово до другого видання

Шановний читачу!

Нині ти тримаєш в руках вже друге доповнене і уточнене видання «Право на правду». Чому ми вирішили перевидати цей практичний poradnik із доступу до архівів?

До першого видання спостерігався настільки величезний інтерес громадськості, що його наклад дуже швидко розійшовся. Але сам poradnik був доступний для всіх бажаючих в інтернеті і сподіваємося став у пригоді багатьом.

Перше видання poradnika вийшло в 2012 році. Це був період, коли люди і далі продовжували шукати будь-яку інформацію про своїх родичів, а архіви масово закривали доступ до документів. І на допомогу заявникам приходив саме ця книга. Коли ми видавали перше видання путівника, то це був лише початок. Тоді автори ставили собі за мету втілити європейську практику – розробити Закон, який би забезпечував право кожного на доступ до архівної інформації репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму, а також передати документи радянських спецслужб у відання цивільної установи. І вже виданий poradnik зіграв позитивну роль в поширенні ідей та досвіду країн Центральної та Східної Європи.

За період між двома виданнями відбулися великі зміни, в тому числі і в сфері доступу до архівів. Центром досліджень визвольного руху спільно з партнерами вдалося не допустити приєднання офіційного Києва до угоди про зобов'язання країн-учасників узгоджувати політику розсекречення колишніх радянських архівів в рамках СНД, були проведені соціологічні опитування громадської думки та експертне опитування щодо доступу до архівів, прочитані десятки лекцій і презентацій, був виграний судовий позов та підписана мирова угода з Архівом СБУ з вимогою надати можливість ознайомитися в читальному залі архіву з оперативно-розшуковими справами на відомі історичні постаті Петра Федуну — «Полтаву» та Тараса Боровця — «Тараса Бульбу», підготовлена і презентована на круглому столі у Верховній Раді України Концепція забезпечення відкритого доступу до документів з архівів комуністичних спецслужб, здійснені навчальні тури до Інституту національної пам'яті Республіки Польщі.

Як ми і сподівалися, вся ця праця була не марна. Нині в юридичній площині вже маємо прийнятий Закон України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років», а автори реалізують державну політику і втілюють задекларовані принципи на практиці.

Тому представляємо Вам вже друге видання poradnika. І ключова відмінність від першого полягає у врегульованій законодавчій базі в сфері доступу до архівів радянських спецслужб. І кожен бажачий, буде це архівіст, дослідник, журналіст чи родич репресованого, матиме змогу нарешті ознайомитися з тим масивом історичних документів, які його цікавлять.

Вступне слово до першого видання

Шановні друзі!

Оскільки ви тримаєте в руках цей poradnik і не просто кинули оком на його обкладинку, а й наважились зазирнути всередину, то, найімовірніше, вам або комусь з ваших близьких довелося побувати в ролі шукача інформації: подолати низку перепон, опрацювати величезний масив документів, зазнати поразки за поразкою — і все заради того щоб знайти в котромусь з українських (або й не тільки) архівів відомості, яка вас цікавить.

І хоча право громадянина на доступ до такої інформації впливає і з Конституції України, і зі здорового глузду, однак на практиці, на жаль, воно часто залишається нереалізованим, особливо якщо пошук ведеться серед документів спецслужб СРСР*.

Причин є чимало. Серед є них об'єктивні і суб'єктивні. До перших належать відсутність документів через їх знищення чи вивезення за межі України, нечітке законодавче регулювання доступу до архівних документів. Серед других назвемо низьку правову культуру архівних працівників, які чи то через незнання, чи «за звичкою» відмовляють у наданні доступу до документів, неспроможність користувачів відстоювати свої права.

Як організація, що має чималий досвід роботи з архівними документами органів радянської репресивної системи, Центр досліджень визвольного руху взяв на себе ініціативу підготувати практичний poradnik, що стане у пригоді кожному, хто хоче віднайти якісь документи.

Готуючи цей посібник, автори стикнулися з трьома важливими викликами.

По-перше, потрібно було зробити його доступним за змістом. Poradnik зорієнтовано як на дослідників в галузі історії, так і на нефакхівців, які шукають інформацію про своїх репресованих родичів. Тому книга побудована таким чином, щоб читати її можна було з будь-якого

---

* Тут і далі назви офіційних утворень держави СРСР подаються мовою оригіналу. Виняток становлять зразки документів, що подаються до архівних та судових установ України, та назви книг.

місця, вибираючи саме те, що цікавить конкретного читача. Часто та сама інформація дублюється у різних розділах, щоб її легше було знайти.

По-друге, загальною проблемою є неоднозначність і часто суперечливість відповідної законодавчої бази в Україні. Оскільки ми не вповноважені тлумачити закони України, не даємо чітких вказівок для читача, а швидше аналізуємо конкретні ситуації та пропонуємо кілька варіантів виходу з них. Насамперед це стосується такої дразливої теми як наявність / відсутність в документах конфіденційної інформації про особу та можливостей ознайомлення з такими даними.

По-третє, авторам довелось маневрувати між теорією і практикою, адже, на жаль, всі права, що надані громадянам законами України, архіви не завжди в стані реалізувати через доволі низький стан матеріально-технічного забезпечення або недосконалість організації роботи.

Головна **рекомендація**, яку автори мають намір дати всім, хто хоче працювати з архівними документами щодо політичних репресій в Україні радянського періоду, така: боріться за своє право на доступ до інформації, в тому числі через суди.

Отже, яку саме інформацію можна знайти у цьому poradniku?

Якщо ви досліджуєте історію політичних репресій в Україні і не знаєте, де починати пошук необхідних документів, ознайомтесь з *Розділом 2. Документи комуністичних органів безпеки в Україні*. Тут подано загальний аналіз усього масиву документів та конкретних архівних установ, де вони зберігаються.

Якщо вас цікавить доля певної особи, перегляньте *Розділ 5. Що, де та як шукати та отримувати у питаннях-відповідях*. Там ви знайдете певні рекомендації стосовно того, куди звернутись у конкретному випадку.

Повний перелік і координати архівних установ України, а також Російської Федерації, де можуть знаходитись необхідні вам документи, подано у *Розділі 6*.

Рекомендації про те, як правильно написати звернення до архіву, у який строк вам має бути надано відповідь, ваші права та обов'язки роз'яснено у *Розділі 4*, а також у формі питань та відповідей на них — у *Розділі 5*. В *Додатках* ви можете ознайомитися з витягами з окремих нормативних актів та зі зразками заяв.

Особливу увагу звертаємо на *Розділ 4*: він подає алгоритм дій у ситуації, коли вам відмовили у доступі до інформації або надали її не в повному обсязі.

Корисним для багатьох буде досвід інших країн щодо надання доступу до документів комуністичних спецслужб (*Розділ 1*), а також перелік офіційних установ, що займаються їх вивченням, Інтернет-адреси електронних баз даних, що стосуються осіб, які зазнали політичних репресій.

Порадник видано в рамках проекту «Доступ до архівів як право на суспільну пам'ять» за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження» і є результатом кропіткої колективної праці. Тому автори посібника висловлюють щире подяку усім, хто долучився до його підготовки на різних етапах, від збору інформації про наявні труднощі у роботі з архівами і до юридичної оцінки окремих законодавчих норм. Особлива вдячність Олександрі Матвійчук, Геннадію Боряку, Костянтину Новохацькому, Олександрі Іщуку, Володимиру Іванченку, Юлії Польовій, Володимиру Скибі, Ігорю Усенку, Іванові Патриляку, Русланові Забілому, Андрію Когуту, Ігорю Розкладаю, Романові Головенку, Тарасу Шамайді та Геннадію Івануценку за їх слушні зауваження та рекомендації.

Сподіваємось, що запропонований порадак допоможе вам у ваших пошуках. В разі виникнення додаткових питань, зауважень чи рекомендацій пишiть нам на адресу: dostup@cdvr.org.ua або у групу на Фейсбуці: <https://www.facebook.com/groups/dostup.do.arhiviv/>.

**Використання документів
комуністичних спецслужб.
Закордонний досвід**

*«Демократія починається тут».
Напис на фасаді Національного архіву США*

Свобода доступу до інформації давно визнана невід'ємним елементом демократичного суспільства. Більше того, її можна вважати критерієм для вимірювання рівня розвитку демократії. Що більш відкритою і доступною для громадськості є інформація про діяльність органів влади, то міцнішими є демократичні засади, на які вони спираються у своїй роботі. І навпаки, намагання приховати інформацію, прикриваючись численними обмежувальними положеннями законодавства, є тривожним показником відходу від цих засад.

У розвинених державах загальноприйнятим стає принцип, сформульований провідними світовими експертами: громадський інтерес до інформації повинен мати перевагу перед будь-якими обмеженнями. Цей принцип стосується не лише актуальної інформації, що описує сьогодення, а й даних про близьке і далеке минуле. Тому питання вільного доступу до архівів розглядається в більшості країн саме в загальному контексті доступу до інформації і також є важливим критерієм дотримання в суспільстві демократичних норм.

Зважаючи на це, Рада Європи 13 липня 2000 року прийняла спеціальні **«Рекомендації країнам-членам стосовно європейської політики доступу до архівів»**¹. Головним мотивом документа є теза про те, що жодна країна не може стати демократичною, не забезпечивши власним громадянам права на правду про своє минуле. І саме архівні документи є головним інструментом для відтворення цієї правди.

Подолання наслідків тоталітаризму немислиме без відкриття архівів, які містять інформацію про злочини режиму. Особливо це стосується архівів спецслужб тоталітарних держав, які не лише забезпечували їх життєдіяльність, а й ретельно збирали інформацію про настрої в суспільстві для можливого придушення противладних проявів. У звіті Міжнародної ради архівів, підготовленому для ЮНЕСКО, з приводу особливої цінності таких документів зазначалося: «Тільки архіви, особливо архіви поліції і розвідувальних служб, які контролювали народ, можуть відобразити приховані соціальні конфлікти, притаманні цим режимам. На відміну від публічного образу, який такі режими намага-

¹ Оригінал Рекомендації № R (2000) 13 див. <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=366245>.

лися представити, їхня справжня природа може бути розкрита у файлах і реєстрах служб безпеки»². У 1993 році Міжнародна рада архівів утворила спеціальну експертну групу для узагальнення наявного на той час досвіду та вироблення загальних рекомендацій щодо роботи з так званими архівами репресій.

Робота групи, в якій були представлені архівісти посткомуністичних держав Східної та Центральної Європи, а також Іспанії, Чилі та ПАР, тривала протягом 1994—1995 років і завершилася напрацюванням низки важливих теоретичних положень. На думку експертів, збереження документів колишніх спецслужб має служити реалізації як колективних прав громадян (право на правду, право знати осіб, винних у репресіях), так і індивідуальних прав (право досліджувати долю постраждалих у роки репресій родичів, право на реабілітацію та компенсацію за репресії, право на наукові дослідження). Зважаючи на це, у звіті стверджується, що «записи, створені чи накопичені репресивними органами, повинні бути передані під контроль нових демократичних органів влади за першої-ліпшої можливості, і ці органи влади повинні детально регламентувати їхнє зберігання. Демократичні органи влади повинні створити комісії, відповідальні за управління цими сховищами, і архівні працівники повинні бути тісно залучені до роботи комісій [...]. Органи безпеки повинні забезпечити передачу обраних досьє і документів або до національних архівів, або до інституцій, що мають справу з компенсаціями та виплатами жертвам репресій чи усуненням колишніх посадових осіб, або до Комісій правди. Документи колишніх репресивних органів повинні зберігатися в архівних установах національної системи архівів або в інституціях, створених для ідентифікації колишніх посадових осіб, компенсації жертвам репресій чи забезпечення колективних та індивідуальних прав»³.

Зазначені вище рекомендації достатньо близькі до сьогоденної світової практики, адже їх розробники здебільшого самі мали досвід роботи з такими архівами. Ідеться насамперед про фахівців із посткомуністичних країн Східної Європи, які станом на 1995 рік вже значною мірою вирішили проблеми зі збереженням і використанням цих документів. Не менш корисним, але більш драматичним для формулювання рекомендацій був досвід інших країн — Чилі, Зімбабве, Греції, де було цілковито знищено архіви репресивних органів, і таким чином грома-

² Куїнтана Антоніо Гонзалес. Архіви служб безпеки колишніх репресивних режимів. Звіт підготовлено для ЮНЕСКО від імені Міжнародної ради архівів // Доступ до архівних документів: законодавство і практика / Харківська правозахисна група. — Харків: Права людини, 2010 р. — С. 297.

³ Доступ до архівних документів: законодавство і практика... — С. 302.

дяни були позбавлені можливості дізнатися правду про драматичне минуле.

Україна, в якій питання архівів спецслужб радянського періоду досі залишається невирішеним, може і повинна скористатися рекомендаціями експертів і, головне, має можливість проаналізувати досвід країн, у яких ці питання було розв'язано. Очевидно, в цьому аспекті найцікавішим для нас буде досвід країн Центральної та Східної Європи, що пережили спільно з нами комуністичне минуле.

Доля документів спецслужб після падіння режимів у цьому регіоні була різною. Як слушно зауважили експерти Міжнародної ради архівів, «шлях, яким репресивний режим припинив існування, визначає значною мірою майбутнє його архівів»⁴. Тому в державах, де повалення комуністів стало результатом динамічних «оксамитових революцій» 1989—1990 років, більшість документів колишніх спецслужб вдалося зберегти. До прикладу, активні громадські акції в Берліні дозволили врятувати більшість матеріалів комуністичної спецслужби Штазі, тоді як аналогічні документи в інших східнонімецьких містах таки було знищено.

«Падіння репресивної системи відбувається не миттєво, — писав із цього приводу Анджей Жеплінський. — Зазвичай йому передують безліч симптомів. І, звичайно, найкраще про ці симптоми бувають інформовані працівники спецслужб. Крім того, між переходом влади до політиків-демократів і встановленням контролю над спецслужбами проходить кілька місяців. Протягом цього досить тривалого періоду офіційні особи можуть спробувати вилучити з архівів деякі документи»⁵. Ілюстрації цієї тези дають архіви країн Прибалтики: темп революційних змін тут був дещо повільніший, ніж в інших країнах Східної Європи, і це дало можливість керівництву радянського КГБ вивезти значну частину документів чи знищити багато з них на місці, коли евакуація стала неможливою.

Тому сьогодні маємо архіви, які дуже відрізняються за змістом (у деяких із них збережено лише інформацію органів комуністичної безпеки, в інших додатково матеріали судів, прокуратур, органів внутрішніх справ, місцевих комуністичних партій) і за обсягом документів.

⁴ Доступ до архівних документів: законодавство і практика... — С. 298.

⁵ Жеплінський А. Право на знання архівних даних про себе. Архіви колишніх спецслужб // Доступ до архівних документів: законодавство і практика / Харківська правозахисна група. — Харків: Права людини, 2010 р. — С. 284.

Обсяги архівів, в яких зберігаються документи комуністичних спецслужб

(за офіційною інформацією, поданою «Європейською мережею державних установ, які займаються документами таємних поліцій»⁶):

Подальше використання цих документів регламентувалося через ухвалення парламентами держав спеціальних законодавчих актів. Такі акти прийняті і діють в таких країнах:

- Албанії (закон № 10034 від 22 грудня 2008 року «Про чистоту іміджу посадових осіб та виборних органів»),
- Болгарії («Закон про доступ і розкриття документів та оголошення належності болгарських громадян до органів державної безпеки й розвідувальних служб Болгарської народної армії»),
- Естонії («Закон про збір, реєстрацію, зберігання й використання матеріалів органів зовнішньої безпеки держави або розвідки, які діяли в Естонії»),

⁶ The «European Network of Official Authorities in Charge of the Secret-Police Files»: a Reader on their Legal Foundations, Structures and Activities / Ed. by Dr. R. Schiller-Dickhut, B. Rosenthal (BStU). — Berlin, 2009.

- Латвії («Закон про зберігання й доступ до звітів колишнього Комітету державної безпеки і про перевірку фактів щодо співробітництва окремих осіб із КГБ»),
- Литві (постанова Уряду Литовської Республіки про затвердження Положень про доступ і використання обмежених документів спеціальної частини Національного документального фонду),
- Німеччині (закон «Про матеріали служби державної безпеки колишньої Німецької Демократичної Республіки»),
- Польщі (закон «Про розкриття інформації про роботу державних службовців в органах державної безпеки і про співробітництво з цими органами в 1944—1990 роках»; «Закон про Інститут національної пам'яті — Комісію з розслідування злочинів проти польського народу» від 18 грудня 1998 року),
- Румунії (закон «Про доступ осіб до своїх справ і про розкриття інформації про політичну поліцію»),
- Словаччині (закон «Про доступ до документів, пов'язаних із діяльністю служб державної безпеки в 1939—1989 роках, про створення Інституту національної пам'яті та про внесення змін до деяких законів (Закон про національну пам'ять), зі змінами»),
- Угорщині (закон «Про вивчення діяльності спецслужб колишнього режиму і створення Історичних архівів національних спецслужб»),
- Чехії («Закон, яким визначаються деякі інші умови виконання службових обов'язків», закон «Про Інститут дослідження тоталітарних режимів і Архів органів безпеки»)⁷.

Як видно із самих назв законів, їхньою метою було не лише збереження документів, а й використання їх у процесах так званої люстрації, тобто перевірки певних осіб (передусім політиків та державних чиновників) на предмет співпраці з комуністичними каральними органами. Архівні матеріали також стали основою для відновлення справедливості щодо репресованих комуністичною владою осіб, їхньої реабілітації та можливої компенсації завданих їм збитків. Після завершення цих процесів більшу увагу звернено саме на вивчення цих документів та використання їх у наукових дослідженнях.

⁷ Кечкеметі Ш., Секей І. Доступ до архівів. Путівник для імплементації. Рекомендації № R (2000) 13 щодо Європейської політики доступу до архівів / Харківська правозахисна група. — Харків: «Права людини», 2010. — С. 106—139.

Очевидно, особливості доступу до цих документів, визначені національними законами, відрізняються в різних країнах залежно від історичних умов та правової культури. Але найважливіше, що об'єднує ці країни, — це принцип, за яким матеріали колишніх спецслужб виділені на законодавчому рівні в окрему категорію і означені як особливо важливі. Завдяки цьому і фігуранти цих паперів, і дослідники мають широкі можливості для отримання інформації. Крім законодавчого виокремлення документів проводилося їх фактичне вилучення з-під опіки державних органів безпеки і оперативне перевезення до нових сховищ. До прикладу, у Польщі масштабний процес передачі всіх матеріалів каральних органів комуністичного періоду (тобто органів безпеки, міністерства внутрішніх справ, міністерства оборони, міністерства юстиції, прокуратур та судів) було здійснено протягом бо днів.

Одним з перших такий закон було прийнято в **Німеччині** — ще у грудні 1991 року. Завданням акта його автори визначили:

«1. Полегшення індивідуального доступу до персональних даних, зібраних службою державної безпеки, для з'ясування ступеня впливу на особу з боку служби державної безпеки.

2. Захист особи від порушень її права на приватне життя, що викликані використанням персональних даних, зібраних службою державної безпеки.

3. Забезпечення та стимулювання історичної, політичної і юридичної переоцінки діяльності служби державної безпеки.

4. Надання громадським організаціям та приватним особам доступу до інформації, необхідної для досягнення цілей, проголошених у даному законі»⁸.

Відповідно до окреслених завдань користувачами зібраної в архівах інформації можуть бути особи, що постраждали від дій спецслужб, їхні родичі, а також дослідники та журналісти. Щодо постраждалих в законі зазначено, що вони мають право отримати інформацію як про співробітників органів безпеки, що вели їхні справи, так і про осіб, що надавали спецслужбам таємні відомості.

Окрема стаття закону присвячена використанню документів для політичного та історичного аналізу. Дослідники мають доступ до всіх матеріалів архівів колишніх спецслужб, єдиним обмеженням при цьо-

⁸ Закон про матеріали служби державної безпеки колишньої Німецької Демократичної Республіки // Доступ до архівних документів: законодавство і практика / Харківська правозахисна група. — Харків: Права людини, 2010 р. — С. 94.

му є наявність у них персональних даних. У такому випадку дослідник може працювати з копіями документів, в яких вилючено конкретні імена та прізвища (проведено так звану анонімізацію). Що важливо, обмеження на захист персональних даних не поширюється на співробітників державної служби безпеки, осіб, які співпрацювали з нею на платній основі, історичних фігур, політичних та державних діячів, «якщо ці дані стосуються їхньої ролі в сучасній історії або виконання ними службових обов'язків».

Оскільки німецький закон був одним із перших законів про архіви комуністичних спецслужб, його ключові положення знайшли своє відображення у законодавчих актах інших посткомуністичних держав. Серед них найважливішими були такі: доступ до інформації про осіб, причетних до функціонування комуністичних органів безпеки та репресивної системи; захист персональної інформації про згаданих у документах третіх осіб через анонімізацію; право особи, що постраждала від діяльності спецслужб, на певний час обмежити доступ до своєї справи; вимоги більшої відкритості інформації стосовно публічних осіб; відповідальність дослідників за можливе розголошення особистої інформації. Загалом головним мотивом цих законів став пріоритет захисту прав жертв тоталітарних режимів перед правами осіб, які працювали на ці режими.

Головними користувачами архівної інформації визначено три категорії: особи, які фігурують у документах, та їхні родичі; історики, що вивчають комуністичний період; журналісти. У більшості країн немає суттєвої різниці в організації роботи в архівах щодо цих категорій, як обмежень щодо громадянства особи, яка шукає інформацію. У деяких країнах (Румунія, Угорщина, Польща) для роботи в архівах необхідно офіційне звернення від наукової установи, редакції чи власників засобу масової інформації. Доступ до архівних документів є безкоштовним, оплата передбачається лише за додаткові послуги (виготовлення копій тощо).

Певні відмінності в законодавстві посткомуністичних держав здебільшого стосуються окремих деталей організації роботи в архівах. **Польське законодавство** передбачає повний доступ до документів про державних службовців та політиків; зазначено, що у копіях документів «особисті дані третіх сторін робляться анонімними». Особа, яка була об'єктом зацікавлення спецслужб, може надавати уточнення, доповнення та поправки до інформації, що міститься в документах. Крім того, вона має право заборонити доступ до матеріалів про себе на 50 років. Це право не поширюється на колишніх співробітників органів безпеки. Останні можуть ознайомитися в архівах з інформацією про себе, проте

їм відмовлено в доступі до документів про їхню діяльність як співробітників спецслужби⁹.

Подібні умови роботи сформульовані **угорським законом**, який також передбачає анонімізацію персональної інформації (за винятком співробітників спецслужб). Строк захисту особистих даних чітко визначений законом: 30 років після смерті особи; якщо дата смерті невідома — 90 років від дня народження; якщо й дата народження невідома — 60 років від часу створення документа. Особи, які постраждали від органів безпеки, можуть заборонити доступ до інформації про себе, але не більше як на 90 років від дати створення документа. Цього права позбавлені колишні співробітники спецслужб, які, крім того, не мають права на доступ до інформації про свою діяльність як працівників каральних органів.

Найбільш ліберальним щодо доступу до архівів колишніх спецслужб є **законодавство Чехії**. У цій країні документами можуть вільно користуватися всі громадяни та іноземці; не відбувається жодної анонімізації осіб, згаданих у документах. За можливе розголошення особистої чи конфіденційної інформації відповідальність несе особа, яка його здійснила.

Для реалізації спеціальних завдань, передбачених зазначеними законами, в більшості посткомуністичних країн створено спеціальні державні органи, які займаються як упорядкуванням отриманих архівів, так і організацією історичних досліджень та юридичних процесів проти осіб, запідозрених у співпраці з каральними спецслужбами.

Однією з перших стала утворена німецьким парламентом 20 грудня 1991 року установа, очолювана Федеральний уповноваженим з документів служби державної безпеки колишньої НДР (www.bstu.bund.de). Протягом 1990-х років подібні установи виникли майже у всіх посткомуністичних країнах.

Країна	Назва інституції	Веб-сайт інституції
Німеччина	установа, очолювана Федеральним уповноваженим з документів служби державної безпеки колишньої НДР	www.bstu.bund.de

⁹ «Закон від 18 грудня 1998 року про Інститут національної пам'яті — Комісію з розслідування злочинів проти польського народу» // Доступ до архівних документів: законодавство і практика / Харківська правозахисна група. — Харків: Права людини, 2010 р. — С. 130—169.

Польща та Словаччина	«Інститут національної пам'яті»	www.ipn.gov.pl www.upn.gov.sk
Чехія	«Інститут дослідження тоталітарних режимів»	www.ustrcr.cz
Естонія	«Інститут історичної пам'яті»	www.mnemosyne.ee
Литва	«Центр досліджень геноциду та резистансу Литви» та «Міжнародна комісія з оцінки злочинів нацистського та радянського окупаційних режимів»	www.genocid.lt www.komisija.lt
Латвія	«Латвійське товариство дослідження окупації»	www.loib.lv
Болгарія	«Комісія з відкриття документів і оголошення про належність болгарських громадян до державної безпеки і розвідувальної служби Болгарської народної армії»	www.comdos.bg
Румунія	«Національна рада з вивчення архівів Секурітате» та «Інститут досліджень злочинів комунізму і пам'яті про вигнання»	www.cnsas.ro www.crimelecomunismului.ro
Словенія	«Дослідницький центр національного примирення»	www.scnr.si

На початковому етапі архіви колишніх спецслужб були частиною більшості цих інституцій, оскільки саме співробітники інституції забезпечували їхнє впорядкування та організацію доступу. Згодом, після завершення процесів люстрації, документи або залишилися фондами архівних підрозділів цих інституцій (як у Польщі, Словаччині, Німеччині, Румунії, Болгарії), або були виділені в окремі спеціальні архіви (до прикладу, Архів органів безпеки в Чехії, Особливий архів Литви, Історичні архіви державної безпеки в Угорщині).

Розвиток цих структур значною мірою залежав від політичної ситуації в країні, тому був неоднаковим. Наприклад, в Албанії, попри наявність спеціального закону про архіви комуністичної спецслужби, значної діяльності розгорнуто не було. Після хвилі політичних скандалів, пов'язаних із процесами люстрації, більшість із названих інституцій

зосередилася на дослідженнях тоталітарного минулого і наданні інформації про жертви місцевих режимів. У зв'язку з цим посилилася діяльність архівістів із максимального спрощення доступу до архівів колишніх спецслужб: створювалися електронні бази даних, проводилося копіювання документів на цифрові носії. Інститут національної пам'яті в Словаччині повідомив, що щороку виготовляються електронні копії із 250 тис. аркушів документів. Ще інтенсивніше ця робота реалізується в чеському Інституті дослідження тоталітарних режимів, співробітники якого оцифровують близько 30 тисяч аркушів на день.

За ініціативи Центру досліджень геноциду і резистансу Литви у співпраці з істориками з Латвії та Естонії створено спеціальний **сайт «Документи КГБ»**¹⁰, на якому розміщуються копії електронних документів радянських спецслужб, що стосуються їхньої діяльності на теренах Прибалтики. Чеський Інститут досліджень тоталітарного режиму спільно з Архівом органів безпеки започаткував видання спеціалізованого збірника з оглядом таких документів¹¹. Аналогічне видання про польські документи підготували співробітники Бюро з надання доступу і архівації документів Інституту національної пам'яті¹². У 2009 році архівісти цього інституту опублікували путівник по своїх архівах з коротким описом понад 3 000 фондів¹³.

В останні роки посилилися спроби координації діяльності інституцій, які займаються документами комуністичних спецслужб. 2007 року започатковано щорічну міжнародну конференцію «Діяльність НКВД-КГБ і їхня співпраця з іншими секретними службами в Центральній та Східній Європі 1945—1989 років»¹⁴. У грудні 2008 року створено **«Європейську мережу державних установ, які працюють з документами комуністичної таємної поліції»**, до якої ввійшли

¹⁰ www.kgbdocuments.eu.

¹¹ Sborník Archivu bezpečnostních složek. 6/2008 / Odp. red. P. Virkner. — Praha, 2009. — 464 p.

¹² Przegład Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej. — Tom 1—2. — Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2008—2009.

¹³ Informator o zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej (stan na dzień 31 grudnia 2008 roku) / J. Bednarek, R. Leśkiewicz (red. nauk.). — Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2009. — 1255 s.

¹⁴ NKVD/KGB Activities and its Cooperation with other Secret Services in Central and Eastern Europe 1945—1989. Anthology of the international and interdisciplinary Conference / Ed. by A. Grúňová. — Bratislava, 2008. — 404 p; NKVD/KGB Activities and its Cooperation with other Secret Services in Central and Eastern Europe 1945—1989, II. International conference. November 19—21, 2008, Prague.

установи Чехії, Болгарії, Німеччини, Польщі, Румунії, Словаччини та Угорщини¹⁵. 14 жовтня 2011 року в Празі створено «Платформу європейської пам'яті та сумління», яка об'єднала 48 державних та приватних установ та організацій з 18 країн світу¹⁶. Метою нової організації оголошено об'єднання зусиль задля поширення інформації про діяльність тоталітарних режимів і вшанування пам'яті їхніх жертв.

На пострадянському просторі Литва, Латвія та Естонія наразі залишаються єдиними країнами, в яких існує спеціальне законодавство щодо архівів комуністичних спецслужб і здійснюється цілеспрямована робота з їхнього вивчення. В інших державах, які входили до складу СРСР, така діяльність залишилася у сфері намірів.

Яскравим прикладом у цьому плані залишається **Росія**. Як і в інших посткомуністичних державах, питання архівів комуністичних органів безпеки тут актуалізувалося в результаті революційних політичних перетворень. У Москві вони відбулися пізніше, ніж у Східній Європі, — у серпні 1991 року після провалу перевороту під керівництвом так званого ГКЧП. Рішенням президента Росії Бориса Єльцина архіви комуністичної партії та КГБ було негайно опечатано. Таким чином демократичне керівництво намагалося передусім зберегти архіви, які могли бути знищені після поразки комуністів. 24 серпня 1991 року видано указ Президента РСФСР про передачу документів із партійних та кагебістських сховищ у державні архіви¹⁷. Для реалізації цього завдання восени 1991 року створено спеціальну Комісію з організації передачі-прийому архівів КПРС і КГБ СРСР на державне зберігання і їх використання. Головою комісії призначено відомого російського історика Дмитрія Вологонова, до її складу включено активістів громадських організацій, що вивчали злочини комуністичного режиму, зокрема «Меморіалу»¹⁸.

Проте первісний запал нової влади швидко згас, і справа передачі документів почала гальмувати. У результаті комісія, яка діяла від 1991 до 1993 року, зуміла провести передачу в повному обсязі лише

архів комуністичної партії. Архіви КГБ (за інформацією дослідників, на момент розпаду СРСР у 1991 році в російських архівах зберігалось 4,8 мільйона справ) залишилися у віданні його наступника — Федеральної служби безпеки Росії. У 1992 році спеціальна комісія прийняла рішення про передачу в державні архіви всіх документів комуністичних спецслужб, створених понад 15 років тому¹⁹. Новіші документи КГБ мали тимчасово залишатися в новій спецслужбі. Передачі підлягали фільтраційні справи на осіб, які перебували в німецькому полоні; архівно-кримінальні справи на репресованих радянською владою; справи на співробітників органів безпеки з терміном давності не менше 30 років; матеріали так званого таємного діловодства; нормативно-розпорядчі документи; конфіскати.

Передача документів спочатку призупинилося (офіційною причиною називався брак приміщень у державних архівах), а потім і припинилося взагалі. У 1993 році ліквідовано спеціальну комісію з передачі архівів, яка так і не завершила своєї роботи. А в 1995 році російський парламент прийняв нову редакцію закону «Про оперативно-розшукову діяльність», згідно з якою інформація про оперативно-розшукову діяльність, імена осіб, які співпрацювали з КГБ, знову оголошувалися державною таємницею²⁰. Подальші політичні зміни в Росії, прихід до влади нового президента Володимира Путіна, офіцера КГБ, поставили остаточну крапку на спробах передати важливі історичні документи із відання діючої спецслужби в окрему архівну чи дослідницьку інституцію. Закриття цих архівів суттєво призупинило дослідження злочинів комуністичного режиму і стало передумовою кампанії реабілітації радянського минулого, яка досі триває в Росії.

Проблемою для багатьох пострадянських республік є те, що російське керівництво не лише закриває архіви у своїй країні, а й активно намагається накидати свої стандарти іншим, користуючись своїми геополітичними впливами. 2004 року було укладено першу угоду між Росією, Вірменією, Білоруссю, Казахстаном, Таджикистаном і Киргизстаном, яка мала б регулювати політику у галузі розсекречення архівів.

У 2011 р. на засіданні Ради міністрів закордонних справ СНД, яке відбулося 8 квітня у Києві, погоджено текст ширшої угоди між країнами — учасниками цього міждержавного об'єднання. Згідно з текстом

¹⁵ Інформація про цю мережу: The «European Network of Official Authorities in Charge of the Secret-Police Files»: a Reader on their Legal Foundations, Structures and Activities / Ed. by Dr. R. Schiller-Dickhut, B. Rosenthal (BStU). — Berlin, 2009. — 84 p.

¹⁶ www.rp.pl/artukul/153227,733058-IPN-w-Platformie-Europejskiej-Pamieci-i-Sumienia.html.

¹⁷ Ведомости Съезда Народных депутатов РСФСР и Верховного Совета РСФСР. — 1991. — № 35. — С. 927, 1157.

¹⁸ Використано інформацію зі статті: Петров Н. Архивы советской госбезопасности и их использование в политических целях. Готується до друку.

¹⁹ Петров Н. «Политика руководства КГБ в отношении архивного дела была преступной...» // Карта. — Рязань. — 1993. — № 1. — С. 6—7.

²⁰ Собрание законодательства Российской Федерации. — 1995. — № 33. — С. 3349.

документа²¹ будь-який архів, що хотів би відкрити доступ до документів радянського періоду, повинен надіслати запит до спеціально визначеного компетентного органу національного рівня з переліком вихідних даних архівних матеріалів та обґрунтуванням потреби зняти з них гриф. Цей компетентний орган спрямовує інформацію в аналогічні структури країн-підписантів, які розглядають запит колег відповідно до національного законодавства. Розгляд може тривати до півроку і довше, якщо це попередньо погоджено. Коли всі уповноважені структури висловили свою позицію, держава, установа якої подала запит, своїм рішенням або розсекречує відповідні документи, або відмовляє в цьому, але за умови, що отримано згоду всіх країн — учасниць угоди. Якщо ж країна вирішила засекретити архівні документи, вона спрямовує цим країнам запит про «необхідність і строки захисту», після чого країни-підписанти «вживають заходів» для захисту секретних відомостей. Угода забороняє країнам ухвалювати самостійні рішення про розсекречення інформації, якщо вона зачіпає інтереси інших країн-учасниць. Очевидно, що така складна процедура по суті зупинить відкриття архівів комуністичних спецслужб СРСР, і саме це є її головним політичним завданням. Крім Росії, яка виступила ініціатором, угоду на початок 2012 року вже підписали Білорусь, Вірменія, Таджикистан, Узбекистан.

Загалом порівняння ситуації у посткомуністичних країнах, які відкрили архіви колишніх спецслужб або досі не зробили цього, є найкращим аргументом на користь важливості цих процесів не лише для істориків, а й для суспільства в цілому. Адже демократизація стала незворотною лише там, де цей процес відбувся повною мірою. Тож демократія і справді починається в архівах.

---

²¹ З повним текстом «Угоди про порядок перегляду ступеня секретності даних, засекречених у період існування СРСР» можна ознайомитися за адресою: www.cdvr.org.ua/node/1352.

Документи комуністичних органів безпеки в Україні

Функціонування комуністичного тоталітарного режиму в СРСР спиралося передусім на діяльність державних органів безпеки. За час свого існування вони зазнавали неодноразових структурних змін та перейменувань:

- ЧК (Чрезвычайная комиссия) у 1917—1922 роках,
- ГПУ (Государственное политическое управление) у 1922—1923 роках,
- ОГПУ (Объединенное государственное политическое управление) у 1923—1934 роках,
- НКВД (Народный комисариат внутренних дел) у 1934—1946 роках,
- НКГБ (Народный комисариат государственной безопасности) у 1941 та 1943—1946 роках,
- МГБ (Министерство государственной безопасности) у 1946—1953 роках,
- МВД (Министерство внутренних дел) у 1953—1954 роках,
- КГБ (Комитет государственной безопасности) у 1954—1991 роках.

Проте їхні функції як репресивних органів режиму — головного інструменту боротьби проти осіб, які становили реальну загрозу радянській владі або такими представлялися цією владою, — залишалися незмінними.

Для реалізації цього завдання органи безпеки збирали і зберігали великі обсяги інформації про об'єкти свого зацікавлення, які згодом використовувалися для боротьби з ними. У 1938 році рішенням Наркомату юстиції СРСР, Прокуратури СРСР та НКВД в архіви останнього з перелічених відомств передано справи на всіх осіб, засуджених за «контрреволюційну діяльність». Так почали творитися архіви органів безпеки, які стали невід'ємним елементом їхньої структури та режиму в цілому. У 1939 році НКВД підпорядкував собі всі радянські архіви, продемонструвавши важливість історичної інформації для розгортання власної діяльності.

В Українській Радянській Соціалістичній Республіці від 1918 до 1991 року діяли республіканські структури радянських органів безпеки з аналогічними назвами, які підпорядковувалися керівництву в Москві. Саме вони відповідальні за реалізацію масштабної політики репресій, яка проводилася в Україні протягом понад сімдесяти років існування радянської влади. Тому вивчення історії України цього періоду без використання архівів репресивних органів є практично неможливим.

Саме тут знаходиться інформація як про діяльність самих цих органів, так і про долі мільйонів людей, що потрапили під їхні репресії. Крім того, органи безпеки мали ретельно інформувати вище керівництво країни про настрої, які панують у суспільстві, відстежувати небезпечні для влади тенденції. Тому на сьогодні їхні документи є набагато цікавішими і змістовнішими, ніж ідеологічно забарвлені та переповнені пропагандою матеріали панівної комуністичної партії, оскільки дозволяють змалювати реальну ситуацію в радянські часи.

Масиви архівних документів репресивної системи в Україні зазнали значних втрат. Велику кількість документів було знищено в роки Другої світової війни, під час евакуації документів та зміни окупаційних режимів. Не менших втрат ці архіви зазнали в мирний час, коли вони знищувалися за вказівками керівництва органів безпеки. Наказ КГБ № 00511 від 1954 року зобов'язував переглянути архівні сховища з метою «остаточно позбутися компрометуючих матеріалів на чесних радянських громадян, здобутих шляхом фальсифікації і незаконних методів ведення слідства»²². На практиці під прикриттям цієї благородної мети винищили великі обсяги документів, які стосувалися сталінських репресій 1920—50-х років. Друга велика чистка архівів відбулася напередодні розвалу Радянського Союзу в 1990 році згідно з наказом КГБ № 00150 і була спровокована оксамитовими революціями в Східній Європі, в результаті яких до рук нової демократичної влади потрапили великі масиви документів органів безпеки. Очевидно, що крім цих двох великих чисток були інші, менш масштабні. На сьогодні важко визначити обсяги втрачених назавжди документів. Ілюстрацією масштабів знищення може бути інформація про центральний оперативний архів КГБ у Москві: на момент створення КГБ в 1954 році тут нараховувалося 5 713 тис. одиниць зберігання, станом на серпень 1991 року залишилося 654 300 справ. Не менших втрат зазнали й українські архіви.

У пошуках документів репресивної системи в Україні на сьогодні виникає ще одна проблема — їхня розпорошеність у різних архівних установах. Коріння цієї розпорошеності — у структурних перетвореннях, яких зазнали радянські органи безпеки за свою історію, та в незавершеності ініціатив виділення цих документів в окремий архів вже у роки незалежності. Документи названих вище структур від ЧК до КГБ сьогодні знаходяться у:

- Центральному державному архіві громадських об'єднань України,

²² Галузевий державний архів СБУ: Путівник / ГДА СБУ. Автори-упоряд.: В. М. Даниленко (відп. упоряд.) та ін. — Харків: Права людини, 2009. — 14 с.

- Державних архівах всіх областей України,
- Галузовому державному архіві Міністерства внутрішніх справ,
- Галузовому державному архіві Служби зовнішньої розвідки,
- Галузовому державному архіві Служби безпеки України.

Перший і, напевно, найбільший розподіл колись єдиного архівно-го масиву радянських органів безпеки відбувся в 1954—1956 роках. Він проходив у рамках загальної реорганізації Міністерства внутрішніх справ (МВД) і створення Комітету державної безпеки (КГБ). Комітет став головним органом безпеки, тому перебрав у власне відання більшість документів попередньої єдиної структури, насамперед тих, які стосувалися засуджених за політичними статтями. Натомість в архіви МВД передано документи на осіб, засуджених за кримінальними статтями (вбивства, спекуляції, незаконний перехід кордонів, бандитизм). Поділ був не дуже коректний, оскільки бували випадки, коли політичні супротивники режиму судилися за кримінальними статтями чи їхня боротьба трактувалася як «бандитизм».

Тоді ж, у 1954 році, під час реабілітації жертв сталінських репресій почалося масове звільнення так званих спецпоселенців — осіб, депортованих з України в 1920—1950-х роках. Для полегшення роботи з цією категорією осіб їхні архівно-облікові справи з місць спецпоселень у Росії чи Казахстані почали повертати до архівів МВД УРСР. Проте цей процес, який тривав два роки, на жаль, не було завершено в повному обсязі, тому частина документів на депортованих українців так і залишилася поза межами України.

У 1995 році на базі матеріалів МВД УРСР було створено **Галузевий державний архів МВС України**. На сьогодні в його сховищах (центральному архіві у Києві та архівах обласних управлінь) зберігається з 154 тис. справ у 1 454 фонді. Частина з них безпосередньо стосується політики репресій в Україні. Це, зокрема:

- нормативно-розпорядчі акти ОГПУ, НКВД, МВД СРСР та ГПУ УСРР, НКВД та МВД УРСР від 1932 року;
- документи діловодства міністерства починаючи з 1944 року (раніші документи знищені під час війни);
- кримінальні справи на осіб, засуджених упродовж 1919—1954 років позасудовими та судовими органами за злочини, що на той час вважалися кримінальними;

- протоколи Окремої наради та «трійок» за 1930—1935 роки;
- справи на спецпоселенців, виселених за межі України, які перебували в місцях поселення від 1948 року;
- справи розкуркулених;
- особові справи співробітників МВД від 1942 року.

В архіві створено такі бази даних, що стосуються діяльності репресивних органів СРСР: інформація про громадян, засуджених Окремою нарадою (Особым совещанием) та «трійкою» ГПУ (96 511 осіб); інформація про «спецпоселенців», осіб, депортованих з України (49 235 осіб)²³.

Другий великий поділ колись єдиного масиву документів радянських спецслужб відбувся вже у незалежній Україні і був спровокований важливими політичними подіями — розвалом СРСР і припиненням діяльності КГБ. 9 вересня 1991 року прийнято Указ Президії Верховної Ради України «Про передачу архівних документів Комітету державної безпеки України до державних архівів республіки»²⁴. Необхідність цього законодавчого акта пояснювалася тим, що «в архівах органів Комітету державної безпеки України зберігаються документи, які мають велике значення для об'єктивної оцінки суспільно-політичних процесів, масових репресій, реабілітації та забезпечення законних інтересів громадян». Указом передбачалося створення спеціальної комісії для організації передачі документів; документи мало бути передано протягом 6 місяців. Насправді операція затяглася майже на десять років, але так і не була завершена в повному обсязі.

У результаті неповної передачі **до державних архівів** передано понад 1,5 мільйона справ, у тому числі 1 373 тис. так званих фільтраційних справ на осіб, що перебували в німецькому полоні, та 169 тисяч кримінальних справ на реабілітованих осіб²⁵. Справи з архівів обласних управлінь СБУ передавалися до державних обласних архівів, з центрального архіву СБУ в Києві — до **Центрального державного архіву громадських об'єднань України** (колишній архів Комуністичної партії України). В останньому з архівів матеріали (понад 34 тисячі справ на мешканців Києва та Київщини) зосереджені в окремому фонді № 263 «Колекція позасудових справ реабілітованих. 1919—1953 роки»²⁶.

²⁴ Див. zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1525—12.

²⁵ Див. Місцеві державні архівні установи // Архівні установи України: Довідник. — Т. 1. — С. 177—541.

²⁶ Докладніше про цей архів: Архівні установи України: Довідник. — Т. 1. — С. 67—78.

²³ Архівні установи України: Довідник. — Т. 1. Державні архіви / Держкомархів України. УНДІАСД; Редкол.: Г. В. Боряк (голова), І. Б. Матяш, Г. В. Папакін. — 2-ге вид., доп. — К., 2005. — С. 545—549.

Наприкінці 1990-х років процес передачі документів від СБУ було припинено. Головною причиною називався брак приміщень в обласних архівах. Отже, законодавчий акт, який мав полегшити роботу з матеріалами радянських органів безпеки, насправді лише ускладнив умови їх пошуку та опрацювання. Адже їхній головний масив і надалі залишився у віданні нової спецслужби, яка успадкувала документи від КГБ, а фрагменти розосереджено в обласних архівах та ЦДАГО. Тому тепер, шукаючи інформацію про репресовану в радянський час особу, слід звертатися до Галузевих державних архівів СБУ та МВСУ в Києві чи їх обласних підрозділів, до обласного державного архіву та до Центрального державного архіву громадських об'єднань України.

Незавершення процесу передачі історичних документів від діючої спецслужби України призвів до ще одного розділення колись єдиного архівного масиву. У 2004 році на базі Департаменту розвідки Служби безпеки України створено окрему структуру Служби зовнішньої розвідки. Цей розвідувальний орган отримав нові повноваження, але разом з тим успадкував документи першого управління КГБ, відповідального за зовнішню розвідку. У 2007 році рішенням Кабінету Міністрів України створено **Галузевий державний архів Служби зовнішньої розвідки (СЗР)**. На сьогодні цей архів — чи не найбільш загадкова архівна установа в Україні. На офіційному сайті Державної архівної служби України є лише згадка без будь-яких посилань. А на сайті Служби зовнішньої розвідки України ніде не згадується про такий структурний підрозділ як архів. Жодної інформації про обсяги архіву, його зміст та умови роботи віднайти неможливо. Щойно після появи Указу Президента України «Про розсекречення, оприлюднення та вивчення архівних документів, пов'язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні» № 37/2009 Служба зовнішньої розвідки почала подавати в засоби масової інформації повідомлення про віднайдення в архіві важливих історичних документів, зокрема про діяльність Симона Петлюри, Володимира Винниченка, Павла Скоропадського, Юрія Тютюнника, про події Другої світової війни²⁷. Судячи зі змісту оприлюднених документів, ідеться про матеріали радянської розвідки за кордоном, зокрема її діяльності в середовищі української політичної еміграції. Протягом 2009 року Українському інституту національної пам'яті передано цифрові копії близько 5 тисяч історичних документів з цього архіву.

Одна з найбільших і найцікавіших колекцій документів про функціонування комуністичного тоталітарного режиму в Україні сьогодні зберігається в **Галузевому державному архіві Служби безпеки України**.

²⁷ Див. повідомлення про це на офіційному сайті Служби зовнішньої розвідки www.szru.gov.ua

Сучасна спецслужба успадкувала ці документи від КГБ. Хронологічно матеріали ГДА СБУ охоплюють період від 1918 року (часу створення ЧК) до останніх днів існування Радянського Союзу у 1991 році.

Весь масив історичних документів архіву СБУ (це понад 900 тис. справ, з них у Києві понад 170 тис. одиниць зберігання документів ЧК-КГБ, у регіонах — понад 650 тис.) згрупований за фондами (у центральному архіві у Києві їх 92), що об'єднують матеріали за видами і темами. В архіві зберігаються такі види документів:

- найбільший масив — це архівні кримінальні справи на репресованих у 1920—1980-х роках відомих діячів української культури та політики. У Києві — на 25 304 осіб у 27 306 томах. Тут зберігаються, зокрема, справи Юрія Тютюнника, Сергія Єфремова, Миколи Куліша, Василя Кука, Катерини Зарицької, Василя Стуса, В'ячеслава Чорновола;
- нормативно-правові та розпорядчі документи органів держбезпеки СРСР та УРСР;
- інформаційно-аналітичні документи, створені для вищих органів влади та управління, в яких містяться узагальнені відомості про державно-політичне, соціально-економічне, культурне й духовне життя України, громадсько-політичну діяльність закордонних українців;
- статистичні зведення про результати оперативно-розшукової та слідчої діяльності радянських органів держбезпеки;
- документи політичних організацій та збройних формувань українського визвольного руху, конфісковані органами радянської безпеки в ході боротьби з ними (зокрема, тут зберігається унікальна колекція документів ОУН та УПА у понад 240 томах);
- документи про діяльність органів держбезпеки під час Другої світової війни (1939—1945 рр.);
- документи, що характеризують організаційну структуру, напрями діяльності та конкретні акції спецслужб іноземних держав проти СРСР;
- особові справи колишніх співробітників органів безпеки, військовослужбовців понадстрокової служби та вільнонайманих працівників;
- оперативно-розшукові справи на діячів української культури та політики, так звані літерні справи, в яких тематично накопичувалася інформація, що цікавила органи безпеки;
- агентурні справи на осіб, які співпрацювали з радянськими органами безпеки²⁸.

Тому на сьогодні саме Галузевий державний архів СБУ містить найбільше документів, які відтворюють особливості тоталітарного режиму в Україні. Більшість його матеріалів не мають жодної оперативної цінності, а є натомість безцінними історичними джерелами для дослідників. Попри це, документи досі перебувають у віданні теперішньої спецслужби і ними розпоряджаються не історики, а співробітники СБУ.

Остання на сьогодні спроба передати архіви радянських спецслужб із відання діючих силових та розвідувальних органів у спеціальну установу, яка б займалася їхнім науковим вивченням, припадає на час після 2004 року. Знову, як і в 1991 році, чинником, який спонукав повернутися до цієї проблеми, стали політичні події, пов'язані з обранням нового Президента України.

У 2005 році низка громадських організацій звернулася до влади з пропозицією про створення Інституту національної пам'яті, за аналогією до структур у Східній Європі, що вже діяли. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2005 року сформовано робочу групу для утворення Українського інституту національної пам'яті²⁹. До її складу ввійшли представники влади на чолі з віце-прем'єр-міністром, а також члени громадських організацій, що займаються вивченням історії тоталітарних режимів та вшануванням пам'яті його жертв. Через півроку, 5 липня 2006 року, постановою Кабінету Міністрів створено **Український інститут національної пам'яті** як центральний орган виконавчої влади. Поставлені перед ним завдання в основному збігалися з напрямками діяльності аналогічних структур, що діяли на той час у Східній Європі, його правовий статус теж приблизно відповідав статусу цих структур.

Прийняте положення передбачало, що новостворений інститут «забезпечує діяльність Центрального архіву національної пам'яті зі збирання, ведення обліку, зберігання, надання доступу та використання документів органів безпеки та інших формувань на території України, які діяли протягом 1918—1991 років»³⁰. Проте жодних нормативних документів про створення самого Центрального архіву національної пам'яті так і не було прийнято, як і не визначено умов та термінів передачі документів від структур, які на той момент володіли зазначеними документами. Керівництво Інституту обмежилось створенням елек-

тронного архіву, матеріали до якого періодично передавали Галузеві державні архіви СБУ та СЗР.

У січні 2009 року видано Указ Президента України № 37/2009 «Про розсекречення, оприлюднення та вивчення архівних документів, пов'язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні». Згідно з цим законом структури, що володіють документами репресивної системи СРСР, зобов'язувалися «забезпечити зняття в установленому законодавством порядку обмежень на поширення та доступ до конкретної секретної інформації шляхом скасування раніше наданого грифа секретності архівним документам або іншим матеріальним носіям такої інформації, якщо вони не становлять державної таємниці»³¹.

В архіві СБУ, який містить найбільше таких матеріалів, розпочалася масштабна системна робота — у центральному архіві та в обласних управліннях створено спеціальні підрозділи для розсекречення документів; розпочато створення електронного архіву, який щоденно поповнювався новими цифровими копіями документів; наукові відділи архіву розгорнули активну роботу з пошуку і публікації раніше невідомих документів про Голодомор, політичні репресії, український визвольний рух. ГДА СБУ є першим і поки єдиним з архівів на пострадянському просторі, що опублікував путівник свого архіву, де розкрито структуру архівних сховищ і подано короткий огляд його фондів. Загалом з діяльністю Архіву Служби безпеки України можна ознайомитися на їхньому розділі сайту СБУ — http://www.ssu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=131465&cat_id=125336.

Але, попри значні зрушення в доступі до колись секретних документів, головного і вирішального кроку, а саме передачі архівів колишніх спецслужб до запроєктованого Галузевого державного архіву Українського інституту національної пам'яті, так і не відбулося, а сам цей архів так ніколи і не був створений. На заваді цьому вкотре стали політичні причини — неспроможність українського парламенту прийняти закон, який регламентував би роботу з документами комуністичних спецслужб на зразок тих, які вже діяли на той час у багатьох країнах Східної Європи. Чергова зміна влади в державі призвела до сповільнення темпів розсекречення документів та поступового скорочення доступу до них. У 2010 році указом нового Президента суттєво обрізано функції Українського інституту національної пам'яті, який зведено до рівня науково-дослідної установи при Кабінеті Міністрів.

²⁸ Докладний огляд фондів архіву див.: Галузевий державний архів СБУ: Путівник / ГДА СБУ. Автори-упоряд.: В. М. Даниленко (відп. упоряд.) та ін. — Харків: Права людини, 2009.

²⁹ zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=460-2005-%F0.

³⁰ zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=927-2006-%EF.

³¹ www.president.gov.ua/documents/8851.html.

Проте після Революції Гідності і зміни влади в державі знову постало питання повернення Українським інститутом національної пам'яті собі функцій центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу. Серед основних завдань Українського інституту національної пам'яті прописано забезпечення всебічного вивчення історії українського державотворення, етапів боротьби за відновлення державності України у XX столітті, здійснення комплексу заходів з увічнення пам'яті учасників українського визвольного руху, Першої і Другої світових воєн, жертв Голодомору 1932–33 років, масових голодів та політичних репресій. Триває робота над підготовкою законопроекту «Про засади політики національної пам'яті», який би закріпив статус центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом на законодавчому рівні.

В рамках т. зв. «декомунізаційного» пакету був прийнятий Закон України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років». Даний Закон передбачив створення Галузевого державного архіву Українського інституту національної пам'яті; відкритий та безкоштовний режим доступу до інформації репресивних органів; закріплення обов'язку оцифрування фондів та оприлюднення описів документів; покладення відповідальності на особу, яка оприлюднила інформацію; відсутність державної таємниці України в документах радянських спецслужб до 1991 року включно.

Ситуація, яка склалася довкола архівів в Україні, бентежить міжнародну громадськість. Резолюція Європейського Парламенту від 1 грудня 2011 року містить рекомендації до Ради ЄС, Єврокомісії та Європейської служби зовнішніх дій на переговорах між Україною та ЄС щодо угоди про асоціацію. Серед рекомендацій, зокрема, йдеться про необхідність забезпечення доступу до радянських архівів: «Забезпечити, щоб українська влада зробила архіви колишніх комуністичних секретних служб доступними для суспільства, оскільки це є основним для успішного національного примирення, зокрема, з урахуванням жорстокостей, що мали місце в XX столітті», — написано в документі³².

Доступ до архівів: огляд нормативної бази

³² www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0545+0+DOC+XML+Vo//EN&language=EN.

Право на інформацію закріплюється

Конституцією України (ст. 34).

Головним цільовим нормативним актом, що визначає роботу архівних установ, є Закон України «**Про Національний архівний фонд та архівні установи**». Цей закон подає основні строки, окреслює поняття Національного архівного фонду, принципи його формування, обліку та зберігання, а також визначає систему архівних установ України, особливості їх створення та діяльності. Цей закон визначив принципи доступу до документів Національного архівного фонду України, порядок користування ними, випадки, у яких такий доступ може бути обмежено, права та обов'язки користувачів.

1. **Відкритий доступ** — відкриваються всі архіви радянських репресивних органів
2. **Минуле онлайн** — встановлюється обов'язок оцифрування документів задля їх збереження та удосконалення
3. **Єдиний архів** — формується єдиний архів репресивних органів, незалежний від політичної волі силовиків
4. **Європейський принцип доступу** — закон обмежує доступ до інформації, а не до документа
5. **Зняття самоцензури** — відповідальність за поширення інформації несе особа, а не архіваіст
6. **Декommунізація спецслужб та міліції** — сучасні правоохоронці та спеціальні служби перестають бути пов'язаними з радянськими репресивними органами

В травні 2015 року вступив в дію Закон України «**Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років**», який регулює відносини, пов'язані із забезпеченням права кожного на доступ до архівної інформації репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років. Метою цього Закону є забезпечення відкритості архівної інформації репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років.

Важливим для щоденної роботи як архівістів, так і користувачів є **Порядок користування документами Національного архівного фонду України, що належать державі,**

територіальним громадам, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 19.11.2013 № 2438/5, а також **Правила роботи архівних установ,** які затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08.04.2013 № 656/5. В даних нормативних документах прописано вимоги до оформлення заяв, спосіб організації доступу до архівних документів, роботи в читальних залах архівів, копіювання документів та ін.

У своїй роботі архіви також керуються **Положеннями** про даний архів та **Правилами** роботи їх читальних залів. З цими документами можна ознайомитися безпосередньо в конкретному архіві.

Види інформації, зокрема, види інформації з обмеженим доступом, принципи інформаційних відносин, відповідальність за порушення законодавства про інформацію визначено Законом України «**Про інформацію**».

При потребі ознайомитись докладно з таємною інформацією, слід опрацювати Закон України «**Про державну таємницю**». Закон визначає поняття таємної інформації, види інформації, що можуть бути віднесені до таємної, процедуру засекречення та розсекречення матеріальних носіїв інформації, принципи роботи з такою інформацією. Вичерпний перелік інформації, що вважається в нашій державі таємною, міститься у **Зводі відомостей, що становлять державну таємницю,** затвердженому наказом Служби безпеки України від 12 серпня 2005 р. № 440.

Способи звернення до архівних закладів, як і інших органів влади, установ та організацій, а також порядок та строки розгляду таких звернень регулюються Законом України «**Про звернення громадян**».

Отже, що практично пропонують положення зазначених нормативних актів для потенційних відвідувачів архівних установ України?

Право на звернення до архівів

Звертатись до архівних установ та користуватись документами Національного архівного фонду України мають право всі громадяни України, іноземці та особи без громадянства, тобто будь-яка особа, що потребує певної інформації для забезпечення своїх наукових, професійних чи особистих потреб.

Ст. 34, 40 Конституції України
Ст. 15 ЗУ «Про Національний архівний фонд України та архівні установи»
Ст. 1 ЗУ «Про звернення громадян»

Спосіб отримання інформації

Отримати інформацію, що міститься в документах Національного архівного фонду України, можна двома способами, залежно від потреби заявника:

1) шляхом безпосереднього ознайомлення з копіями документів (фонди користування), а у випадку їх відсутності — з оригіналами документів в читальному залі архіву;

2) шляхом отримання письмового документа з архіву, оформленого належним чином (це може бути архівна довідка, архівний витяг з документа, копія документа).

Ст. 18 ЗУ «Про Національний архівний фонд та архівні установи»

Окрім того, слід пам'ятати, що чимало архівних документів, що мають особливе суспільне значення, можна знайти в мережі Інтернет (окремі посилання на сайти, на яких розміщені документи репресивної системи СРСР, подано в даному посібнику), а також у збірниках, добірках документів та в експозиціях виставок, що готувались та видавались впродовж останніх 25 років вітчизняними та іноземними науковцями.

Отримання інформації від архіву в письмовому вигляді

Щоб отримати від архіву інформацію у письмовому вигляді, слід звернутись до архівної установи з відповідною заявою. Така заява може бути подана усно (на особистому прийомі у керівництва архіву або за допомогою засобів телефонного зв'язку через визначені контактні центри, телефонні «гарячі лінії») чи письмово (надіслана поштою на адресу архіву або передана громадянином особисто чи через уповноважену ним особу). Письмове звернення надсилається поштою або передається громадянином до відповідного органу, установи особисто чи через уповноважену ним особу, повноваження якої оформлені відповідно до законодавства. З 28 жовтня 2015 року письмове звернення також може бути надіслане з використанням мережі Інтернет, засобів електронного зв'язку (електронне звернення).

В заяві має бути вказано прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина, що звертається до архіву, та викладено суть питання (у довільній формі). Заявник пише текст власноруч або друкує. Письмове звернення повинно бути підписано заявником (заявниками) із зазначенням дати. В електронному зверненні також має бути зазначено електронну поштову адресу, на яку заявнику може бути надіслано відповідь, або відомості про інші засоби зв'язку з ним. Застосування електронного цифрового підпису при надсиланні електронного звернення не вимагається.

Ст. 5 ЗУ «Про звернення громадян»

У випадку недотримання зазначених вимог архів поверне звернення із відповідними зауваженнями в десятиденний термін з моменту його отримання.

Н.В. а) Звертаємо увагу, що не існує жодних інших формальних вимог до оформлення заяви на отримання архівної інформації. Однак слід правильно викласти суть заяви. Зважаючи на великі обсяги архівних документів та неповноту та недосконалість довідкового апарату, невивченість інформації, що міститься в справах, рекомендуємо подавати у заяві всі відомі

вам дані (напр., якщо запитуєте про долю особи, такими даними можуть бути дата та місце народження, місце роботи та проживання, дата та місце арешту, відбування покарання, назва органу, що виніс вирок; якщо про певну подію – дата, місце, ймовірні учасники), в тому числі посилання на попередні звернення до архівів та їх результати. Такі дані, навіть якщо вони неповні та неперевірені, допоможуть архівістам надати вам максимально вичерпну та швидку відповідь.

б) Якщо ви маєте кілька різних питань до архівної установи, рекомендуємо подавати їх в окремих зверненнях та децю розмежувати в часі. З точки зору практики архівної роботи, це сприятиме отриманню більш чіткої відповіді на кожне з питань.

Архів зобов'язаний розглянути ваше звернення і дати на нього відповідь у місячний термін з моменту отримання заяви. У випадку, якщо пошук запитуваної інформації є складним та потребує додаткових зусиль, керівництво архіву може прийняти рішення про продовження розгляду, але не довше ніж 45 днів з моменту отримання заяви. Про продовження терміну розгляду обов'язково інформується заявник.

Ст. 20 ЗУ «Про звернення громадян»

Н.В. Заявник має право вимагати від архіву розглянути його запит у більш стислі терміни. Таку вимогу слід додатково аргументувати при написанні заяви.

Якщо зі змісту вашої заяви стає зрозумілим, що поставлені питання не входять до компетенції архіву, до якого вона надійшла, архів зобов'язаний у 5-денний строк переслати заяву до відповідної установи та проінформувати вас про це.

Ст. 7 ЗУ «Про звернення громадян»

Письмова відповідь на запит заявника має бути обґрунтованою та вичерпною. Листи-відповіді мають бути підписані керівником архіву, а архівні довідки, архівні витяги з документів, копії документів ще й завірені печаткою архіву.

Доступ до архівних документів у читальних залах

Громадяни України, іноземці та особи без громадянства мають право користуватися документами Національного архівного фонду України в читальних залах (секторах користування документами).

Хто може отримати доступ?

- Кожен громадянин України;
- іноземець або особа без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні.
(ст. 26 Конституції України; ч. 1 ст. 4, п. 1 ч. 1 ст. 7, ч. 1 ст. 10 Закону*).

Які документи потрібні?

- Заява;
- документ, що посвідчує особу. Вимагати будь-які інші документи заборонено.

Чи має право архів вимагати оплату за надання доступу?

Ні. Доступу читальній залі архівної установи є **безоплатним**.
(ч. 3 ст. 11 Закону*).

Чи можна робити копії? Чи може архів вимагати за це оплату?

Кожен може **самостійно безоплатно** копіювати архівний документ, у тому числі технічними засобами.
(ч. 4, 5 ст. 11 Закону*).

* Закон України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років»

Чи можна отримати копії документа, витягу з нього або архівної довідки? Чи є виготовлення таких копій оплатним?

На вимогу заявника архів має надати і на вимогу засвідчити копію потрібного документу або архівну довідку. Якщо заворонена копія виготовлена силами і засобами архіву, то слід відшкодувати витрати.
(чч. 4, 6 ст. 11 Закону*).

Чи вся архівна інформація репресивних органів є відкритою?

Так. Не може бути обмежений доступ до документів, які містять грифи секретності, не передбачені законами України.

Вся архівна інформація репресивних органів про їхніх штатних або позаштатних працівників є відкритою, і доступ до неї не може бути обмежено.
(чч. 1-4 ст. 8 Закону*).

У яких випадках архів може обмежити доступ?

Якщо жертва репресивних органів, члени її сім'ї, родичі, інші згадувані особи протягом року з дня набрання чинності Законом (до 21.05.2016) звернулися з клопотанням до архіву про обмеження доступу до інформації **про себе**. Строк такого обмеження не може перевищувати 25 років.
(ст. 9, п. 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону*).

Чи може архів обмежити доступ до документа, якщо певна інформація у ньому належить до інформації з обмеженим доступом?

Ні. Архів може обмежити доступ лише до конкретних відомостей, які належать до інформації з обмеженим доступом, а не до документу.
(ч. 6 ст. 9 Закону*).

Хто відповідає за наслідки поширення архівної інформації репресивних органів?

Можливу відповідальність за наслідки поширення архівної інформації репресивних органів несе особа, яка оприлюднила дану інформацію, а не архівна установа, які надала доступ до архівної інформації.
(ст. 277 Цивільного кодексу; ч. 2 ст. 13 Закону*).

Куди поскаржитись на відмову у наданні доступу?

Скаржити на будь-які рішення, дії, бездіяльність посадових (службових) осіб архівної установи може бути подана до:

- керівника такої установи;
- Державної архівної служби України;
- суду.
(ч. 3 ст. 13 Закону*).

РОЗСЕКРЕЧЕНО БЕЗ ПЛАТИ ЗА ДОСТУП

ЯК ЗНАЙТИ ІНФОРМАЦІЮ ПРО ОСОБУ

крок 1

Дізнатись ключову інформацію

- ✓ прізвище, ім'я, по батькові
- ✓ повна дата народження
- ✓ місце народження (населений пункт, район, область, країна)

крок 2

Переглянути бази даних в інтернеті

ГОЛОДОМОР

victimsholodomor.org.ua

РЕПРЕСОВАНИ

- сайти обласних архівів
- reabit.org.ua
- list.memo.ru
- stalin.memo.ru

ВОЯКИ

- obd-memorial.ru
- dokst.de

ГДА СБУ Галузький державний архів Служби безпеки України
ГДА МВСУ Галузький державний архів Міністерства внутрішніх справ України
ЦДАГОУ Центральний державний архів громадських об'єднань України
ЦДАВОВ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України
ТЧОУ Товариство Чесного Хреста України
ІАЦ МВС РФ Головний інформаційно-аналітичний центр МВС Російської Федерації
РДВА Російський державний військовий архів
ЦАМО РФ Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації
ЦВМА МО РФ Центральний військово-морський архів Міністерства оборони Російської Федерації

крок 3

Надіслати запити до архівних установ

ГОЛОДОМОР

обласні архіви

РЕПРЕСОВАНИ

- обласні архіви
- ГДА СБУ
- ГДА МВСУ
- ІАЦ МВС РФ

ВОЯКИ

- обласні архіви
- військомати за місцем призову
- ЦДАГОУ
- ЦДАВОВ
- Служба розшуку ТЧУ
- РДВА
- ЦАМО РФ
- ЦВМА МО РФ

вказати у зверненні

ОБОВ'ЯЗКОВО:

- назва та адреса архіву;
- прізвище, ім'я заявника;
- місце проживання заявника;
- яка інформація розшукується;
- дата, підпис.

РЕКОМЕНДОВАНО:

- додаткову інформацію (коротка біографія запитуваної особи, місця її перебування, інформація про родичів, свідків, тощо);
- контакти заявника (тел., е-пошта).

крок 4

Ознайомитись із знайденими документами у архівах

ВІДКРИТИЙ ДОСТУП* **

- мають право громадяни, іноземці, особи без громадянства;
- не може бути обмежений доступ до документів, які містять грифи секретності, не передбачені законами України;
- вся архівна інформація репресивних органів про їхніх працівників є відкритою, і доступ до неї не може бути обмежено;
- якщо в документі є закрита інформація, то доступ може бути обмежено лише до неї, а не до всього документу.

БЕЗКОШТОВНО* **

- доступ до читальної зали;
- копіювання документу власними засобами;

- електронна пошта @
- звичайна пошта ✉
- усно (записане посадовцем на прийомі) 🗣
- передачі до архіву особисто чи через уповноваженого 👤

ТЕРМІНИ РОЗГЛЯДУ ЗВЕРНЕНЬ

до 5 днів – у випадку невідповідності адресата пересилаються за належністю у відповідний архів;
невідкладно (не більше 15 днів) – якщо не потребують додаткового вивчення;
до 1 місяця – відповідь;
до 45 днів – в скремних випадках, якщо потрібний додатковий пошук (заявник попереджається).

* Стосується лише архівів України. Законодавством РФ передбачено інший порядок доступу до архівів, відповідно, рад обмежень доступу до інформації.

** Відповідно до Закону України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років»

ДОСТУП ДО АРХІВІВ І ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ РЕПРЕСОВАНИХ

ЖЕРТВА РЕПРЕСИВНИХ ОРГАНІВ особа, яка зазнала будь-яких переслідувань, чи репресій, і основоположні права і свободи якої були порушені представниками радянських репресивних органів.

Дізнатись, у якому архіві перебуває інформація про особу МВС або іншої архівної установи.

У зверненні вказати своє прізвище, ім'я, по батькові, місце та дату народження, відомості про те, від якого органу та коли зазнав репресій, чи був пізніше реабілітований. Якщо заявник не є жертвою репресивних органів, то відповідну інформацію вказати стосовно тієї близької особи, яка була такою жертвою.

право на доступ мають

- громадяни України
- іноземці
- особи без громадянства

Можуть обмежити доступ до інформації про себе:

- жертви репресивних органів;
- члени сім'ї;
- родичі жертви репресивних органів;
- інші особи, які заздуються у архівній інформації.

жертви репресивних органів будь-яку інформацію про себе, доступ до якої вимагає за потрібне обмежити;

члени сім'ї, родичі жертви, інші особи лише доступ до інформації щодо свого расового (етнічного) походження, політичних або світоглядних поглядів, вросповідання, стану здоров'я та сімейного життя.

до 20 травня 2016 року

Яким чином обмежити доступ?

звернутися з клопотанням до архівної установи, де зберігається архівна інформація про жертву репресивних органів чи іншу особу. У клопотанні вказати, доступ до якої інформації потрібно обмежити;

строк обмеження **не більше 25 років**

Дані про осіб, які обмежили доступ до інформації про себе обліковуються у міждержавному реєстрі жертв репресивних органів та інших осіб, які обмежили доступ до інформації про себе.

Вся інформація – відкрита до моменту її репресивного комуністичного режиму 1917–1991 років

НЕ МОЖУТЬ обмежити доступ до інформації про себе:

Штатні співробітники репресивних органів:

- військовослужбовці;
- працівники (робітники, службовці)

Позаштатні співробітники репресивних органів:

- агенти будь-яких категорій;
- інформатори всіх категорій;
- посадовці оперативні працівники;
- резиденти всіх категорій;
- Утримувачі або власники винайматих, концернальних квартир, апартаментів, службових, пунктів конспіративного зв'язку;
- довірені або таємні контактні особи всіх категорій;
- інші особи, які будь-яким чином співпрацювали з репресивними органами у 1917–1991 роках, у тому числі надавали інформацію щодо інших осіб.

ПОРАДНИК ДЛЯ АРХІВІСТІВ

Забезпечення відкритості

Установа, яка зберігає матеріали репресивних органів 1917–1991 років, зобов'язана:

- опублікувати на своєму офіційному сайті інформацію про співробітників, відповідальних за забезпечення доступу до архівів репресивних органів СРСР;
- опублікувати на своєму офіційному сайті дані про наявні обмеження в доступі до архівної інформації та їхній термін;
- до 21 листопада 2015 року привести у відповідність до Закону* правила роботи читального залу, прейскурант та інші внутрішні нормативно-правові акти.

Як давати відповіді на звернення громадян щодо пошуку інформації про репресованих родичів?

Потрібно керуватись законами «Про звернення громадян» і «Про доступ до публічної інформації».

Копіювання архівних документів

Особа має право знайомитися, копіювати або просити архів скопіювати абсолютно всі документи, які містяться в архівній справі, незалежно від їхнього характеру і незалежно від того, реабілітовані особи, які там заздуються, чи ні.

Копіювання у читальній залі власними технічними засобами відвідувача – безкоштовно.

Якщо копіювання здійснене силами архіву, то мають відшкодуватися витрати. Запитувач також має право «отримувати від архівних установ копії документів і витяги з них, якщо це не загрожує стану документів, а також вимагати, щоб такі копії або витяги були засвідчені архівною установою».

Підстави для обмеження доступу до архівної інформації

Архівна установа не може обмежувати доступ до всього документа, а лише до певної інформації, яка в ньому міститься. Підстави для тимчасового обмеження доступу до інформації дає звернення репресованої особи, членів її сім'ї та родичів жертви лише на інформацію про себе.

Такою підставою не може бути Закон «Про захист персональних даних». Його дія не поширюється на отримання архівної інформації репресивних органів комуністичного режиму 1917–1991 років.

Не мають такого права на тимчасове закриття доступу до інформації про себе особи, які самі були штатними чи позаштатними працівниками репресивних органів, навіть якщо вони були репресовані.

Термін обмеження не може перевищувати 25 років.

Якщо інформація вже була оприлюднена до моменту накладення заборони, доступ до такої інформації обмежувати не можна.

Ревізія носіїв архівної інформації репресивних органів

Має бути проведена до 21 травня 2016 року МВС, МО, ГПУ, СБУ, СЗРУ, ДПтС, ДСА, Адміністрацією Державної прикордонної служби України, іншими державними органами, органами влади АРК, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, що перебувають у їх віданні або належать до сфери їх управління.

Позначки «секретно» й «совершенно секретно» радянських часів є недійсними

Не може бути обмежений доступ до архівної інформації репресивних органів, носії якої містять грифи секретності, не передбачені законодавством України. Закон «Про державну таємницю» передбачає три ступені секретності: «таємно», «цілком таємно», «особливої важливості». Документи з будь-якими іншими позначками, зокрема «секретно», «совершенно секретно» та «особой важности», повинні надаватися запитувачам на загальних засадах.

Доступ до ознайомлення з архівними документами у читальній залі

Мають право всі громадяни України, іноземці, а також особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах.

Необхідні документи: заява з проханням надати інформацію про запитувачу особу чи подію та посвідчення особи. Будь-які інші документи вимагати неправомірно.

Хто відповідає за поширення інформації з архівів радянських репресивних органів?

Обов'язок архівіста – видати документи заявникові, а відповідальність за поширення інформації, що в них міститься, нестимиють ті, хто її поширив.

ВІДКРИТІ АРХІВИ

* Закон України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років»

Ст. 15 ЗУ «Про Національний архівний фонд та архівні установи»

Особи, що мають намір опрацювати конкретні архівні документи з приватною метою (напр., ознайомитись з кримінальною справою на родича), мають подати до відповідного архіву заяву. Після узгодження можливості та часу з працівником архіву особа отримує справи для перегляду в читальному залі архіву.

Н.В. Слід мати на увазі, що читальні зали переважно більшої архівів мають недостатню площу та кількість робочих місць для всіх, хто бажає працювати з документами. Тому доцільно узгоджувати дату та час візиту з працівниками архіву.

Надання доступу до носіїв архівної інформації в архівних установах здійснюється на підставі документа, що посвідчує особу, а також заповненої заяви.

Забороняється вимагати від особи надання будь-яких інших документів.

Ст. 15 ЗУ «Про Національний архівний фонд та архівні установи»

Ст. 10 ЗУ «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років»

Звернення до архівної установи від себе особисто є найлегшим шляхом для отримання необхідних документів. Проте передбачений ще варіант звернень від імені установ та організацій.

Особи, які користуються документами Національного архівного фонду за службовим завданням, подають документ, що підтверджує їхні повноваження.

Ст. 15 ЗУ «Про Національний архівний фонд та архівні установи»

На практиці це положення реалізується таким чином. Особа, що працює над певним проектом (переважно науковим) та має намір відвідувати читальний зал неодноразово, подає звернення-клопотання до архіву від установи чи організації, яку представляє. У клопотанні вказується прізвище, ім'я, по батькові особи, що працюватиме, її посада у відповідній установі / організації, а також тема проекту, робота над яким передбачає опрацювання архівних документів. Вказана особа заповнює надану працівником архіву заяву користувача. На основі згаданих документів заводиться справа користувача, а йому видається перепустка.

Н.В. Така процедура, а також обов'язок користувача щорічно поновлювати клопотання від установ визначається Порядком користування документами Національного архівного фонду України, що належать державі, територіальним громадам, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 19.11.2013 № 2438/5. Це не передбачено законами України і звужує права громадян, тому може бути оскаржене, в тому числі в судовому порядку.

Архіви надають користувачам копії документів НАФ за темою їх роботи з фондів користування, а в разі відсутності копій — оригінали документів, а також довідковий апарат (довідники, путівники, описи, каталоги, огляди, покажчики, картотеки тощо), а за обґрунтованої потреби й згодою керівництва архіву — облікові документи (справи фондів, реєстри описів фондів). Документи НАФ надаються на підставі письмового замовлення встановленого зразка.

Перед початком роботи з носіями архівної інформації особа інформується про те, що вона несе повну відповідальність за форму та зміст поширеної нею архівної інформації репресивних органів, а також за всі можливі правові наслідки такого поширення. Особа вважається поінформованою про відповідальність, якщо вона почала роботу з носіями архівної інформації.

Ст. 11 ЗУ «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років»

Розпорядники архівної інформації, їх посадові (службові) особи не несуть відповідальності за наслідки поширення архівної інформації репресивних органів запитувачами та особами, яким надається доступ до архівної інформації репресивних органів, крім випадків, коли посадова (службова) особа відповідного розпорядника архівної інформації є запитувачем або особою, якій надається доступ до архівної інформації репресивних органів на загальних засадах.

Ст. 13 ЗУ «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років»

Даний Закон однозначно покладає відповідальність за поширення інформації, яка міститься в архівних документах, лише на тих осіб, які і оприлюднили цю інформацію. Таким чином, віднині архівіст не несе жодної відповідальності за поширення будь-якої інформації, яка міститься в документах. Архівіст лише зобов'язаний надати наявні доку-

менти на звернення громадянина чи установи. Проте у випадку оприлюднення відповідної інформації працівником архіву (посадовою та/або службовою особою), відповідальність на загальних засадах за такі дії лежить саме на цьому робітнику архівної установи.

Користувачі можуть отримати видання, що зберігаються у довідкових бібліотеках архівів.

Користувачеві може бути видано щоденно не більше 5 томів описів, 10 бюксів мікрокопій, 10 справ, які за загальною кількістю аркушів не перевищують 1 000 аркушів, 50 кальок науково-технічної документації, 20 одиниць зберігання кінодокументів, звукозаписи, що за загальним обсягом не перевищують трьох годин звучання, відеодокументи, що за загальним обсягом не перевищують чотирьох годин екранного часу. Рішення щодо надання більших обсягів приймається керівництвом архіву в кожному конкретному випадку. При перевищенні обсягу отриманої інформації з користувача архіву стягується певна платня.

Розділ 2 Порядку користування документами Національного архівного фонду України, що належать державі, територіальним громадам

Н.В. Обмеження щодо кількості документів, що видаються до опрацювання, зумовлені оцінкою органу, відповідального за архівну справу в Україні, можливостей архівів щодо обслуговування відвідувачів і, на думку авторів посібника, часто не відображають інтересів та потреб власне відвідувачів.

Додамо, що кожен архів повинен мати затверджені Правила роботи читального залу даного архіву. З ними зазвичай ознайомлюють кожного користувача перед початком його роботи в читальному залі. Однак, слід пам'ятати, що такі правила не можуть звужувати права користувача, що надані йому законами України (про них йшлося вище). Про будь-яке порушення ваших прав рекомендуємо скаржитись керівнику архіву, керівнику вищої установи або оскаржувати його в судовому порядку.

Копіювання архівних документів

Користувачі документами Національного архівного фонду мають право «виготовляти, у тому числі за допомогою технічних засобів, або отримувати від архівних установ копії документів і витяги з них, якщо

це не загрожує стану документів <...>, а також вимагати, щоб ці копії або витяги були засвідчені архівною установою».

Ст. 20 ЗУ «Про Національний архівний фонд та архівні установи»

Самостійне виготовлення особою копії архівної інформації репресивних органів з носія такої інформації є безоплатним. Забороняється вимагати здійснення прямої чи опосередкованої оплати для самостійного виготовлення особою копії архівної інформації репресивних органів.

Виготовлення копії архівної інформації репресивних органів її розпорядником здійснюється з відшкодуванням фактичних витрат на таке виготовлення.

Ст. 11 ЗУ «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років»

На практиці це означає, що всі документи з архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років можна абсолютно безкоштовно копіювати власними технічними засобами. Архівні установи не мають право вимагати за це кошти. Коли ж архів самостійно виготовляє на прохання заявника копії документів, використовуючи власні технічні засоби (сканер, фотоапарат, ксерокс, принтер тощо), то в такому випадку заявник змушений буде компенсувати архіву фактичні витрати на створення копії (споживання електроенергії, використання фарби, амортизація обладнання тощо).

Ненадання / відмова у наданні інформації (доступу до документів)

Архів має право не розглядати отримане звернення в таких випадках: якщо воно анонімне або якщо воно повторне.

Анонімним визнається звернення, в якому не зазначено місця проживання заявника, воно не підписане автором чи неможливо встановити авторство. Повторне звернення не розглядаються в разі, якщо вони скеровані в той самий архів тим самим громадянином з того ж питання, якщо перше звернення було вирішене по суті.

Ст. 8 ЗУ «Про звернення громадян»

Архів має право відмовити у наданні доступу до документів Національного архівного фонду за таких умов:

1) документи перебувають на науково-технічному опрацюванні, реставрації чи перевірці стану або наявності. Такі роботи можуть тривати до 1 року, або, за спеціального дозволу Державної архівної служби України, бути продовжені ще на один рік;

2) звернення надійшло від неповнолітніх, осіб, визнаних судом недієздатними, та осіб, які грубо порушували порядок користування документами Національного архівного фонду;

3) документи містять державну таємницю або іншу інформацію з обмеженим доступом. Доступ до таких документів може бути обмежено виключно відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації»;

4) документи містять конфіденційну інформацію про особу. Доступ до таких документів обмежується на 75 років з часу їх створення. Раніше зазначеного строку доступ здійснюється з дозволу особи, про яку йдеться, а в разі її смерті — з дозволу спадкоємців, а також у разі, коли така інформація є суспільно необхідною або обмеження доступу до неї заборонено законом.

Ст. 16 ЗУ «Про Національний архівний фонд та архівні установи»

Варто наголосити, що особливості доступу до архівної інформації репресивних органів визначаються ЗУ «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років».

Даний Закон передбачає два суттєві нововведення:

1) Дія ЗУ «Про захист персональних даних» не поширюється на відносини щодо отримання архівної інформації репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років.

Ст. 1 ЗУ «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років»

Дана стаття Закону передбачає, що вся інформація, яка міститься в архівних документах репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років, не підпадає під дію ЗУ «Про захист персональних даних». Тому відмова архіву у наданні документів з посиланням на наявність персональних даних чи конфіденційної інформації в матеріалах є порушенням Закону і порушенням Ваших прав на доступ до інформації.

2) Не може бути обмежений доступ до архівної інформації репресивних органів, носії якої містять грифи секретності, не передбачені законодавством України.

Ст. 8 ЗУ «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років»

Це означає, що доступ до документів радянських спецслужб може бути обмежений лише в тому випадку, якщо на документі стоять грифи, передбачені законодавством України. Згідно ЗУ «Про державну таємницю» існують лише три ступені секретності – «таємно», «цілком таємно», «особливої важливості». Ваші права на інформацію порушуються в тому випадку, якщо вам відмовлено у наданні документів з радянськими позначками «секретно», «совершенно секретно» чи будь-якими іншими. Зважаючи на те, що архів зобов'язаний вмотивовано пояснити відмову у наданні доступу до документів, простежте, щоб таке пояснення містило: назву документа, його архівну легенду, нанесений гриф, пункт Зводу відомостей, що становлять державну таємницю (документ, затверджений наказом Служби безпеки України від 12 серпня 2005 р. № 440, що включає вичерпний перелік видів інформації, що є таємною), посаду особи, що нанесла гриф, та дату нанесення грифа. Така інформація дасть можливість переконатись, який саме гриф є на документі, у доступі до якого було відмовлено.

Оплата послуг архівів

Архівні установи зобов'язані розглянути отримане звернення та дати відповідь на нього безкоштовно.

Ст. 21 ЗУ «Про звернення громадян»

Надання архівних довідок, необхідних для забезпечення соціального захисту громадян, надання фізичним особам для користування в читальному залі архівної установи архівних документів здійснюється безоплатно.

Ст. 35 ЗУ «Про Національний архівний фонд та архівні установи»

Особа має право на вільний безоплатний доступ до носіїв архівної інформації в читальному залі архівної установи або їх копій з урахуванням обмежень, визначених цим Законом.

Ст. 11 ЗУ «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років»

Архіви можуть надавати платні послуги. Перелік таких послуг затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 7 травня 1998 р. № 639. Порядок їх надання визначено Наказом головного архівного управління України від 16 вересня 1999 р. № 59.

Платні послуги надаються на договірній основі. Вартість платних послуг, що надаються кожним архівом, затверджуються його керівництвом виходячи з валових витрат, пов'язаних з їх наданням.

Оскарження дій або бездіяльності архіву

Якщо ви не згодні з рішенням архіву (вам відмовили у наданні доступу до інформації; не дозволили зробити копію з документа, не надали відповіді на ваше звернення, надали неповну відповідь чи надали відповідь з порушенням встановлених строків або в будь-який інший спосіб обмежили ваші права), ви маєте право на його оскарження.

Зробити це можна шляхом подання скарги або до керівника чи установи (архіву) вищого рівня, або в судовому порядку. Докладно про це див. *Розділ 4* цього посібника.

Одночасно звертаємо вашу увагу на наступне. Для будь-якого подальшого оскарження вам необхідно мати офіційну відповідь від архіву, тобто документ у письмовому вигляді, підписаний керівником архіву, належним чином зареєстрований в журналі вихідної кореспонденції. Тому не приймайте жодних відмов усно чи по телефону. Вимагайте письмової відповіді на ваше звернення (про порядок і строки розгляду звернень архівами йшлося вище).

Особи, відповідальні за забезпечення доступу до архівної інформації репресивних органів, керівники розпорядника архівної інформації несуть дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність за такі дії чи бездіяльність.

Рішення, дії чи бездіяльність посадових (службових) осіб розпорядників архівної інформації можуть бути оскаржені до керівників розпорядників архівної інформації, вищого органу або суду.

Ст. 13 ЗУ «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років»

Порядок оскарження ненадання інформації або надання неповної інформації відповідно до Закону України «Про звернення громадян»

Якщо громадянин отримав відмову у наданні архівної інформації або йому було надано неповну інформацію, він може звернутись за захистом свого права на інформацію у порядку, передбаченому Законом України «Про звернення громадян» із письмовою скаргою — зверненням з вимогою про поновлення чи захист свого права на доступ до архівної інформації.

Оскаржити можна лише такі рішення, дії чи бездіяльність, якими порушено права громадянина або створено перешкоди для їх здійснення.

Дії, бездіяльність чи рішення (постанова) архівної установи можуть бути оскаржені громадянином, якому відмовлено у доступі до інформації, таким чином:

<i>Якщо вам відмовлено в</i>	<i>Скаргу адресувати</i>
Центральному державному архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), Центральному державному архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України), обласних державних архівах, інших місцевих державних установах	в Державну архівну службу України
архівних підрозділах управлінь СБУ в областях	начальникам відповідних обласних управлінь СБУ або ГДА СБУ
архівних підрозділів управлінь МВС в областях	начальникам відповідних обласних управлінь МВС або ГДА МВС
Галузевому державному архіву Служби безпеки України	Голові Служби безпеки України
Галузевому державному архіву Міністерства внутрішніх справ України	Міністру внутрішніх справ відповідно

Подання скарги на дії, бездіяльність або рішення архівної установи чи її посадової особи у порядку підлеглості вищому органу або посадовій особі не позбавляє громадянина права звернутися до суду відповідно до чинного законодавства. В разі відсутності вищого органу, куди може бути подана скарга, або незгоди громадянина з прийнятим за скаргою рішенням, громадянин має право звертатись безпосередньо до суду.

Скарга на рішення, що оскаржується, може бути подана до органу або посадовій особі вищого рівня протягом одного року з момен-

ту його прийняття, але не пізніше одного місяця з часу ознайомлення громадянина з прийнятим рішенням. Скарги, подані з порушенням зазначеного строку, не розглядаються. Пропущений з поважної причини термін може бути поновлений органом чи посадовою особою, що розглядає скаргу.

У скарзі має бути зазначено:

- назву та адресу установи або органу, куди подається скарга;
- прізвище, ім'я, по батькові його керівника;
- прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання (телефон) громадянина, який подає скаргу;
- опис фактичних обставин справи;
- суть порушення, допущеного архівною установою;
- яке право скажника і яким чином порушено;
- вимоги громадянина щодо відновлення його порушеного права;
- дата і підпис заявника.

До письмової скарги додаються наявні у громадянина рішення або копії рішень, які приймалися за його зверненням раніше, а також інші документи, необхідні для розгляду скарги. Ці документи після її розгляду повертаються громадянину.

Скарга надсилається поштою, а також може бути передана до відповідного органу чи установи особисто або через уповноважену ним особу, якщо ці повноваження оформлені відповідно до чинного законодавства (нотаріально посвідчена довіреність). Скарга в інтересах неповнолітніх і недієздатних осіб подається їх законними представниками. Скарга в інтересах громадянина за його уповноваженням, оформленим у встановленому законом порядку, може бути подана також організацією, яка здійснює правозахисну діяльність.

Скарга, подана без дотримання цих вимог, повертається заявнику з відповідними роз'ясненнями не пізніше як через десять днів від дня її подання.

Письмове звернення без зазначення місця проживання, не підписане автором (авторами), а також таке, з якого неможливо встановити авторство, визнається анонімним і розгляду не підлягає. Тим самим органом не розглядаються повторні звернення від того ж громадянина з того самого питання, якщо перше звернення вирішене по суті. Не розглядаються також звернення осіб, визнаних судом недієздатними. Рішення про припинення розгляду такого звернення приймає керівник органу, про що повідомляється особі, яка подала звернення.

Скарги розглядаються і вирішуються у строк не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, які не потребують додаткового вивчення, — не пізніше 15 днів від дня їх отримання. Якщо в місячний строк вирішити порушені у зверненні питання неможливо, керівник відповідного органу чи установи або його заступник встановлюють необхідний строк для його розгляду, про що повідомляється особі, яка подала скаргу. При цьому загальний строк вирішення питань, порушених у скарзі, не може перевищувати 45 днів. Якщо громадянин подає обґрунтовану письмову вимогу, строк розгляду його скарги може бути скорочено.

Якщо питання, порушені в скарзі, одержаній органом державної влади, установою або їх посадовими особами, не входять до їх повноважень, скарга в строк не більше 5 днів пересилається відповідному органу чи посадовій особі, про що повідомляється громадянину, який подав скаргу. У разі, якщо скарга не містить даних, необхідних для прийняття обґрунтованого рішення органом чи посадовою особою, вона в той же строк повертається громадянину з відповідними роз'ясненнями.

Органу, установі чи посадовій особі, до яких подано скаргу, заборонено скеровувати скарги громадян для розгляду тим органам або посадовим особам, дії чи рішення яких оскаржуються.

Стаття 19 Закону України «Про звернення громадян» зобов'язує органи державної влади, установи, їх керівників та інших посадових осіб в межах їхніх повноважень, у разі прийняття рішення про обмеження доступу громадянина до відповідної інформації, при розгляді заяви чи скарги скласти про це мотивовану постанову. У разі незгоди громадянина з цією постановою вона може бути оскаржена.

Громадянин, який звернувся зі скаргою, має право: особисто виласати аргументи особі, що перевіряла скаргу; брати участь у перевірці поданої скарги; знайомитися з матеріалами перевірки; подавати додаткові матеріали або наполягати на їх запиті органом, який розглядає заяву чи скаргу; бути присутнім при розгляді скарги; користуватися послугами адвоката або організації, що здійснює правозахисну функцію, оформивши це уповноваження у встановленому законом порядку; одержати письмову відповідь про результати розгляду заяви чи скарги; висловлювати усно або письмово вимогу щодо дотримання таємниці розгляду заяви чи скарги; вимагати відшкодування збитків, якщо вони стали результатом порушень встановленого порядку розгляду звернень.

Органи державної влади, установи, їх керівники та посадові особи при розгляді скарг в межах своїх повноважень зобов'язані: об'єктивно, всебічно і вчасно перевіряти скарги; на прохання грома-

дянина запрошувати його на засідання відповідного органу, що розглядає його заяву чи скаргу; скасовувати або змінювати оскаржувані рішення у випадках, передбачених законодавством України, якщо вони не відповідають закону або іншим нормативним актам, невідкладно вживати заходів для припинення неправомірних дій, виявляти, усувати причини та умови, які сприяли порушенням; забезпечувати поновлення порушених прав, реальне виконання прийнятих у зв'язку зі скаргою рішень; письмово повідомляти громадянина про результати перевірки його скарги і суть прийнятого рішення; вживати заходів щодо відшкодування у встановленому законом порядку матеріальних збитків, якщо їх було завдано громадянину в результаті ущемлення його прав чи законних інтересів, вирішувати питання про відповідальність осіб, з вини яких було допущено порушення, а у разі визнання скарги необґрунтованою — роз'яснити порядок оскарження прийнятого за нею рішення.

Порядок оскарження в суді ненадання інформації або надання неповної інформації

Відповідно до ч. 2 ст. 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Тобто громадянин України, іноземець, особа без громадянства має гарантоване державою право оскаржити в суді рішення, дії чи бездіяльність будь-якого органу державної влади, органу місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, в тому числі архівних установ, якщо він вважає, що їх рішення, дія чи бездіяльність порушують або ущемляють його права, свободи чи перешкоджають їх здійсненню, а тому потребують правового захисту в суді. Подання скарги до органу, посадової особи вищого рівня (у порядку Закону України «Про звернення громадян») не перешкоджає оскарженню цих рішень, дій чи бездіяльності до суду.

Справи щодо оскарження ненадання або надання неповної інформації архівними установами належать до юрисдикції адміністративних судів, оскільки є спорами фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності. Адміністративний позов у таких справах подається позивачем (особою, яка звертається до суду за захистом свого права) за вибором до окружного адміністративного суду за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем проживання (перебування, знаходжен-

ня) цієї особи-позивача або до окружного адміністративного суду за місцезнаходженням відповідача (суб'єкта владних повноважень, який не надав інформацію особі або надав її в неповному обсязі).

Адміністративний позов може бути поданий до суду в шестимісячний строк, який обчислюється від дня, коли особа дізналась або повинна була дізнатись про порушення архівною установою свого права на доступ до інформації.

За подання позовної заяви позивач сплачує судовий збір у безготівковій формі за місцем розгляду справи у розмірі 10 % мінімальної місячної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня календарного року, в якому відповідна заява подається до суду (мінімальна заробітна плата станом на 1 січня 2015 р. — 1218 грн.).

Адміністративний позов подається до адміністративного суду у формі письмової позовної заяви особисто позивачем або його представником. Позовна заява може бути надіслана до адміністративного суду поштою.

Справа має бути вирішена судом протягом 1 місяця від дня відкриття провадження у справі.

Адміністративний позов може містити вимогу до суду скасувати рішення архівної установи про ненадання інформації та зобов'язати архівну установу надати певну інформацію.

У позовній заяві зазначаються:

1) найменування адміністративного суду, до якого подається позовна заява;

2) ім'я (найменування) позивача, поштова адреса, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;

3) ім'я (найменування) відповідача, посада і місце служби посадової чи службової особи, поштова адреса, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі відомі;

4) зміст позовних вимог згідно з частиною третьою статті 105 Кодексу адміністративного судочинства, і виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги, а в разі подання позову до декількох відповідачів — зміст позовних вимог щодо кожного з відповідачів;

5) у разі необхідності — клопотання про звільнення від сплати судового збору; про звільнення від оплати правової допомоги і забезпечення надання правової допомоги, якщо відповідний орган відмовив особі у забезпеченні правової допомоги; про призначення судової експертизи; про витребування доказів; про виклик свідків; заява про поновлення строку звернення до адміністративного суду тощо;

б) перелік документів та інших матеріалів, що додаються. На підтвердження обставин, якими обґрунтовуються позовні вимоги, позивач зазначає докази, про які йому відомо і які можуть бути використані судом.

До позовної заяви додаються її копії та копії всіх документів, що приєднуються до неї, відповідно до кількості відповідачів. До позовної заяви додається також документ про сплату судового збору. Позовна заява підписується позивачем або його представником із зазначенням дати її підписання.

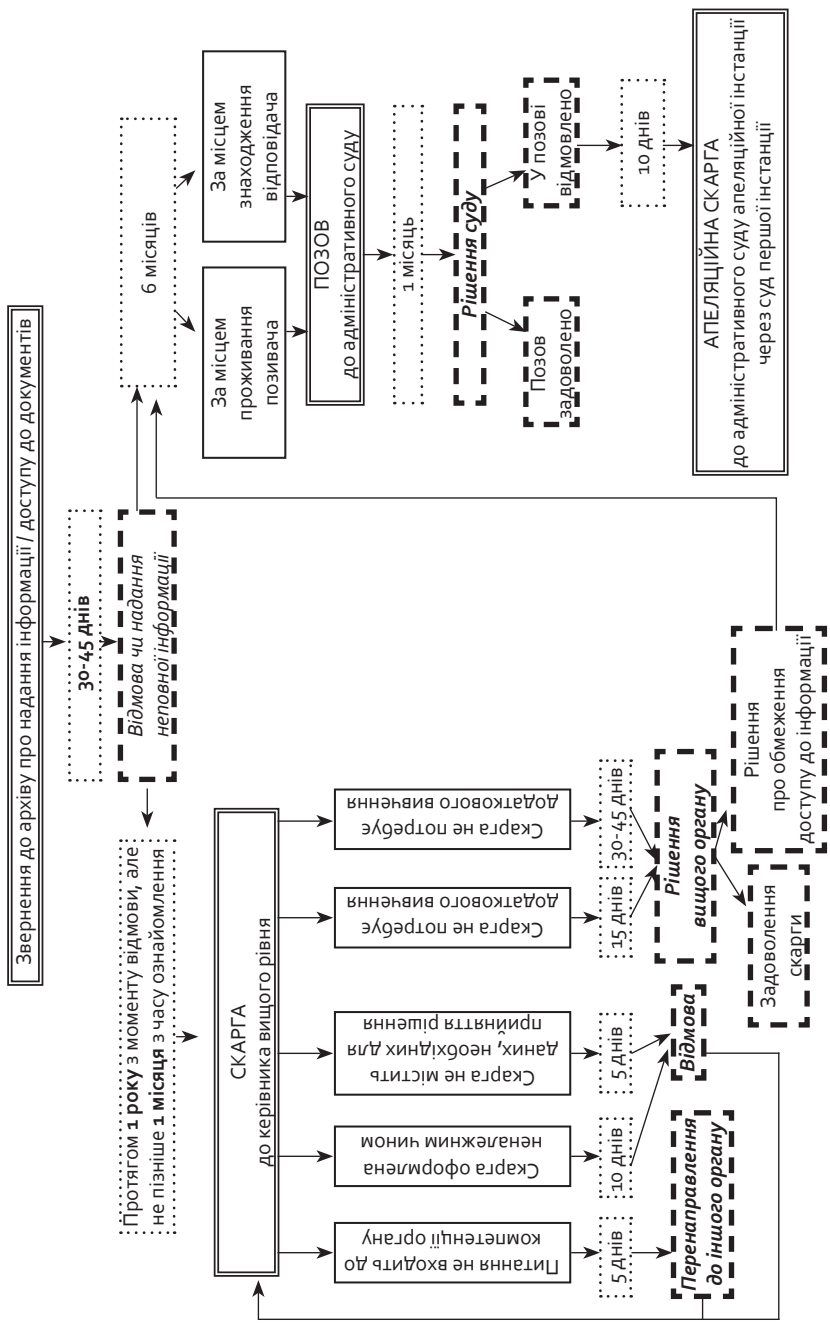
Якщо позовна заява подається представником, то у ній зазначаються ім'я представника, його поштова адреса, а також номер телефону, адреса електронної пошти, якщо такі є. Одночасно з позовною заявою подається доручення чи інший документ, що підтверджує повноваження представника.

Звернення до суду з проханням притягнути до адміністративної відповідальності посадову особу, що порушила право на інформацію

Статтею 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено адміністративну відповідальність службових або посадових осіб, які порушили право особи на інформацію. Відповідно до цієї статті неправомірна відмова в наданні інформації, невчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у випадках, коли така інформація підлягає наданню на запит громадянина чи юридичної особи відповідно до законів України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про звернення громадян», тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від 25 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Якщо порушення, подібне до того, за яке посадову особу вже було піддано адміністративному стягненню, скоєне повторно протягом року, то на посадову особу накладається штраф від 50 до 80 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Таким чином, після того, як суд прийме постанову на користь позивача і визнає неправомірними дії, рішення або бездіяльність архівної установи щодо ненадання або надання неповної інформації, позивач може звернутись до суду з вимогою притягнути, відповідно до ст. 212-3 КУпАП, посадову особу, винну у порушенні права на інформацію, до адміністративної відповідальності.

Що, де та як шукати
в архівах: питання
та відповіді

У цьому розділі ми розглянемо найбільш типові, а також спірні ситуації, з якими доводиться стикатись під час роботи в архівах. Для полегшення розуміння інформацію подано у вигляді питань, які виникають найчастіше, і відповідей на них.

5.1. ПОШУК ТЕМАТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

про репресованих, депортованих, розкуркулених, вивезених, переселених, засланих, висланих осіб та осіб, які зникли безвісти, під час панування тоталітарного режиму СРСР

**Чи існують сьогодні бази даних на репресованих осіб?
Де я можу з ними ознайомитися?**

Ситуація з пошуком архівних кримінальних справ або будь-якої інформації щодо осіб, які були репресовані репресивною машиною Радянського Союзу, виглядає доволі заплутаною. До початку 2012 року ще не створено об'єднаної бази даних про цих осіб.

В Україні існує дві основні бази даних щодо репресованих осіб, але обидві ще неповні, і тільки одна з них є відкрита для ознайомлення (розміщена на сайті **«Реабілітовані історією»**: www.reabit.org.ua).

Для проведення фундаментальних досліджень, присвячених історії впровадження сталінської моделі соціалізму в Україні, державного терору, ролі радянських правоохоронних органів як інструменту державного терору Національна академія наук, Інститут історії України НАН України, Служба безпеки України спільно з Державним комітетом преси, Українським історико-просвітницьким товариством «Меморіал» імені В. Стуса, Всеукраїнською Спілкою краєзнавців ініціювали Державну програму науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією». Постановою Кабінету Міністрів України № 530 від 11 вересня 1992 року була утворена Головна редакційна колегія науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією». При Раді Міністрів Автономної Республіки Крим, обласних державних адміністраціях та адміністраціях міст Києва та Севастополя діють редакційні колегії науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією». Структура кожного обласного тому включає декілька книг. У першій книзі публікується вступна стаття-дослідження, в якій особлива увага звертається на особливості функціонування комуністичного режиму на території області. Нариси про незаслужено забу-

тих та репресованих державних діячів, видатних діячів науки, культури, політиків, робітників, селян дають читачеві можливість уявити масштабність «соціальної чистки» радянського суспільства. Розділ «Мовою документів» дає уявлення про перебіг політичних репресій, взаємодію партійних, радянських та правоохоронних органів у здійсненні державного терору, методи роботи радянських спецслужб, настрої населення. У книгах подаються також списки репресованих, підготовлені на основі архівно-слідчих справ. Окремо висвітлюється увічнення пам'яті репресованих громадян. Кількість книг для кожної області залежить від кількості репресованих громадян. Спільними зусиллями Головної редколегії науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією», Інституту історії України НАН України, Служби безпеки України, Державного комітету архівів України, обласних державних адміністрацій, численних науковців, архівістів, журналістів, краєзнавців регіональними редколегіями серії «Реабілітовані історією» в областях України та Автономній Республіці Крим видано 99 книг. Всього планується опублікувати понад 100 томів. Основою для цих книг є опрацювання архівних кримінальних справ, які зберігаються в обласних державних архівах та управліннях Служби безпеки України.

За архівно-слідчими справами, які зберігаються у Національному архівному фонді України, працівниками обласних науково-редакційних груп складено картки на понад 700 тис. репресованих громадян. Розпочаті дослідження депортацій 1930—1950-х років та встановлення імен депортованих громадян. За рахунок спонсорських коштів видано 42 числа журналу «З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ». Створюється електронна Національна база жертв політичних репресій за 17 параметрами. На сайті www.reabit.org.ua можна скачати книги з серії «Реабілітовані історією» кожної області (щоправда, далеко не всі), у яких подана інформація про реабілітованих осіб. Паралельно на сайті існує Національний банк репресованих, формування якого відбувається за списками осіб з книг серії «Реабілітовані історією». Станом на 01 січня 2016 року сюди внесено понад 200 тис. осіб. Тут можна пошукати інформацію за прізвищем, місцем народження чи проживання. До цього проекту долучені Головна редакційна колегія науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією» та Український інститут національної пам'яті.

Паралельно також діє архівно-пошуковий проект **«Український мартиролог ХХ століття»**, до укладання якого залучені Державний комітет архівів України, Український інститут національної пам'яті, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України. Метою проекту є розміщення фотоінформації та стислих біографічних даних про жертви політичних репресій 1920–1950-х років, створення таким шляхом елек-

тронної бази даних на всі жертви більшовицького політичного терору. Даний проект заявлений у Міжнародній раді архівів як інтегральна частина великого міжнародного проекту ЮНЕСКО із створення електронної енциклопедії «Порушення прав людини: міжнародний довідник архівних джерел», започаткованого 2004 р. В перспективі стовідсоткове наповнення планувалося завершити до кінця 2015 року. У 2011 році на вимогу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації у зв'язку з відсутністю Комплексної системи захисту інформації в Державній архівній службі України та архівних установах призупинено роботу над даним проектом і до цього часу це питання не вирішене.

Інформація вноситься з архівних кримінальних справ на реабілітованих осіб, що зберігаються в архівах ЦДАГОУ, галузевих архівах СБУ та МВС України (включно з їхніми територіальними підрозділами), а також в обласних державних архівах. Остання інформація про наповнення бази даних наявна станом на 13 квітня 2011 року – введено 33763 записи з архівів областей та 346139 записів з ГДА СБУ.

Дещо краща ситуація спостерігається в **Російській Федерації**. Міжнародне історико-просвітницьке правозахисне і благодійне товариство «Меморіал» спільно з Уповноваженим з прав людини в РФ у 1998 році розпочали створення єдиної бази даних репресованих осіб, зводячи разом інформацію з регіональних «Книг пам'яті» колишніх республік СРСР, які вже вийшли в світ, або тільки підготовлені до друку. Результати цієї роботи, доповнені інформацією з інших джерел, подано у 4-му виданні диску «Жертви політичного терору в СРСР» та на веб-сайті lists.memo.ru. Там міститься інформація про понад 2 600 000 репресованих осіб з усього колишнього Радянського Союзу.

Товариство «Меморіал» спільно з Архівом Президента Росії оприлюднило так звані «сталінські списки» (stalin.memo.ru) – переліки людей, які були засуджені за особистою санкцією Й. Сталіна і його найближчих соратників по Політбюро ЦК ВКП(б) до різних карних заходів, в переважній більшості до розстрілу. Основу веб-сайту складають списки, датовані 1936–1938 рр. (загалом близько 45 тис. імен).

Порадьте, де можна знайти інформацію про мого репресованого родича.

Під репресією слід розуміти комплекс каральних заходів, які вжиті офіційними державними органами щодо окремого громадянина або щодо груп людей за певною ознакою. До репресій належать арешти за т. зв. «антинародну» діяльність, депортації, розкуркулення, вивезення, переселення, спецпоселення, заслання, висилка. В умовах репресив-

ної системи репресіям було піддано мільйони осіб, які проживали на території України.

Основний масив архівних кримінальних справ на репресованих осіб зберігається в ГДА СБУ та його регіональних підрозділах, ЦДАГОУ та обласних архівах України. У ГДА СБУ та ЦДАГОУ в основному знаходяться архівні кримінальні справи на осіб, які народилися в Києві чи Київській області. В Управлінні реєстрації та архівних фондів Федеральної служби безпеки Російської Федерації зберігаються архівні справи, які свого часу розглядалися центральним апаратом КГБ СРСР чи МВД СРСР.

Пошук інформації про репресованих варто розпочати з інтернету. На сайті «Реабілітовані історією» можна ознайомитися з матеріалами Національного банку даних жертв політичних репресій радянської доби в Україні (www.reabit.org.ua/nbr), загальні списки заарештованих та засуджених розміщено на сайті «Жертви политического террора в СРСР» (lists.memo.ru). За адресою stalin.memo.ru розміщено т.зв. «сталінські списки».

У разі відсутності даних в інтернеті радимо продовжити пошук з подання письмових заяв до Державного архіву відповідного регіону України, регіональних управлінь СБУ та МВС, де людина народилася чи була заарештована, та до Галузевих державних архівів СБУ та МВС України. В разі відсутності інформації в Україні необхідно звернутися в Головний інформаційно-аналітичний центр Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації, де зберігається вся інформація про громадян колишнього СРСР, які були заарештовані та засуджені. Також за наявності інформації про місце відбування покарань необхідно звернутися в Державний архів області, архіви органів внутрішніх справ та державної безпеки відповідної країни, де людина відбувала покарання.

Де можна знайти інформацію про осіб, які були депортовані, перебували на поселенні, виселенні, спецпоселенні, в тому числі внаслідок розкуркулення?

Інформацію про таких осіб можна знайти в Державних архівах відповідного регіону України та регіональному управлінні МВСУ (адреси див. у *Розділі 6*) за місцем народження або арешту особи, надіславши туди відповідний письмовий запит. В разі відсутності інформації в Україні радимо звертатись до обласних архівів та органів внутрішніх справ тієї території, де особа відбувала покарання, та в Головний інформаційно-аналітичний центр Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації.

Мій дід народився в Києві і зник безвісти в кінці 1930-х років. В родині ходили чутки, що він був розстріляний та похований під Києвом в Биківні. Чи можу я десь ознайомитися з списком осіб, які були поховані в Биківні?

Частково інформацію про розстріляних у Києві та похованих у Биківнянському лісі в 1936—1941 рр. можна отримати в Інформаційно-довідкових залах ГДА СБУ, а також у книгах «Сосни Биківні свідчать: злочин проти людства» (Київ, 1999—2002. — Книга 1-3), «Пам'ять Биківні: документи та матеріали» (Київ, 2000), «Київ: Жертви репресій» (Київ, 1997-1999. — Том 1-2), де подається інформація на основі архівних кримінальних справ з архіву КГБ УРСР. Тут зібрано біографічні дані осіб, похованих у Биківнянському лісі, розстріляних в міжвоєнні 1920—1941 рр. уродженців Києва та Київської області, громадян, що народилися, жили або працювали в Києві, жителів інших областей України, які були засуджені в Києві або разом з киянами проходили у групових справах. Для пошуку докладної інформації необхідно звернутися з письмовими запитом до ГДА СБУ, ГДА МВСУ та ЦДАГОУ, де в основному зберігаються архівні кримінальні справи на осіб, які народилися в Києві чи Київській області. Можливо, ваш родич опинився за межами України, тому радимо також звернутися в Головний інформаційно-аналітичний центр Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації, де зберігається вся інформація про громадян колишнього СРСР, які відбували покарання в місцях позбавлення волі.

Де шукати інформацію про мого репресованого родича, якщо він народився в одній області, а був засуджений в іншій?

Для пошуку такого типу інформації необхідно звертатися в обласні архіви, управління СБУ та МВСУ як за місцем народження, так і за місцем проживання та арешту особи.

Мій дядько перебував в лавах Української Повстанської Армії. У 1944 році ми отримали від нього останню звістку. Де я можу знайти інформацію про його подальшу долю?

Інформацію про життя та діяльність родича ви можете пошукати в Державному архіві відповідного регіону України та регіональних

управліннях СБУ та МВС України за місцем його народження, надіславши туди відповідний письмовий запит. Інформація про наявність або відсутність засудження та про відбуття покарання може міститись у Головному інформаційно-аналітичному центрі Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації. Також ви можете звернутися до Центру досліджень визвольного руху (адресу див. у Розділі 6).

Мій дід на початку Другої світової війни був призваний в Червону армію. Через певний час він був звинувачений в антинародній діяльності і засланий (куди — невідомо). В які установи мені необхідно звернутися для пошуку інформації про мого родича?

Оскільки ви не вказали точну дату призову вашого діда, інформацію про перебування в лавах Червоної армії потрібно шукати в декількох архівних установах. Якщо це відбувалося до 1940 року — необхідно звернутися до Російського державного військового архіву (адреси див в Розділі 6), а якщо після 1941 року — в Центральний архів Міністерства оборони Росії. Щодо пошуку інформації про арешт та заслання, то необхідно звернутися до Державного архіву відповідного регіону України та регіональних управлінь СБУ та МВС України за місцем народження особи. В разі відсутності інформації в Україні зверніться до Головного інформаційно-аналітичного центру Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації.

Де знайти інформацію про дату, причину смерті, місце захоронення родича, який, відбуваючи покарання в тюрмі, там і загинув?

Якщо ви не володієте інформацією про місце ув'язнення родича, то спершу вам необхідно здійснити пошук в Державних архівах відповідного регіону України та регіональних управліннях СБУ та МВСУ за місцем народження або арешту особи, надіславши туди відповідний письмовий запит. В разі відсутності інформації в Україні — в Головному інформаційно-аналітичному центрі Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації, де зберігається вся інформація про громадян колишнього СРСР, які відбували покарання в місцях позбавлення волі.

В разі наявності інформації про місце ув'язнення необхідно звернутися до регіональних архівів та архівів органів внутрішніх справ тієї території, де відбувала покарання особа.

Коли моя бабуся у 1938 році розшукувала свого заарештованого чоловіка, їй повідомили, що він отримав «10 років без права листування». У 1955 році вона отримала свідоцтво про смерть, де було вказано, що дід помер від серцевої недостатності. Як нам дізнатися правду?

У Радянському Союзі була розроблена ціла методика надання неправдивої інформації на запити родичів про долю того або іншого розстріляного. Документ НКВД СРСР № 00515 від 11.05.1939 р. наказував відповідати, що він був засуджений на 10 років виправно-трудова таборів без права листування й отримання передач (неофіційно така практика існувала вже у попередні роки). Восени 1945 р. наказ був скоректований: заявникам стали тепер говорити, що їхні родичі померли в місцях позбавлення волі. 24.08.1955 р. КГБ при Раді Міністрів СРСР видав Вказівку № 108сс, яка продовжила цю практику. Родичам видавалися свідоцтва про смерть, у яких дати смерті вказувалися в межах 10 років від дня арешту, а причини смерті були вигадані. Ця практика була припинена у відповідності з Вказівкою КГБ при Раді Міністрів СРСР № 20-сс від 21.02.63 р. — родичам розстріляних, що зверталися за інформацією в органи КГБ, почали усно повідомляти про те, що їхній родич розстріляний, однак тим, хто вже отримав неправдиву інформацію, правду так і не повідомляли. Тільки наказ КГБ СРСР № 33 від 30.03.1989 р. повністю дозволив повідомляти правду про долі розстріляних.

Тому для встановлення правди потрібно звернутися до Державних архівів відповідної області, регіональних управлінь СБУ та МВСУ за місцем народження або арешту особи, надіславши туди відповідний письмовий запит. Ви можете також просити дозволу ознайомитися з кримінальною справою, якщо буде встановлено місце її зберігання.

Чи можу я отримати інформацію про репресії, які відбувалися в моєму рідному селі?

Так, можете. Врахуйте, що пошук такого роду інформації є тематичним, а тому архівна установа може вимагати від вас оплати праці з пошуку наявних матеріалів. Радимо Вам попередньо самотужки зібрати певну інформацію (список осіб, які піддавалися репресіям), а потім вже цілеспрямовано працювати в читальних залах архівів.

Мою родину за сприяння та допомогу ОУН і УПА вивезли до Сибіру, а дядька ще немовлям віддали в якийсь дитячий будинок. Я хочу віднайти інформацію про нього, а також про його нащадків, якщо вони є.

Спершу вам необхідно переглянути архівну кримінальну справу вашої родини. Можливо, у ній є згадка про місто, де знаходився дитячий будинок, чи його назва. Крім того, зверніться з письмовою заявою в Службу розшуку Товариства Червоного Хреста України (адресу див. у Розділі 6), оскільки саме ця організація займається пошуком осіб, які народилися або виховувалися в дитячих будинках.

Де можна знайти інформацію про родича, який пропав безвісти в часи сталінського терору?

Перегляньте матеріали Національного банку даних жертв політичних репресій радянської доби в Україні на сайті «Реабілітовані історією» — www.reabit.org.ua/nbr, списки заарештованих та засуджених розміщено на сайті «Жертви політичного терору в СРСР» — lists.memo.ru. За адресою stalin.memo.ru розміщено т.зв. «сталінські списки». Можливо, тут є згадка про вашого родича. Потім надішліть запит до Державного архіву відповідного регіону України та регіональних управлінь СБУ та МВСУ за місцем народження родича. В разі відсутності інформації в Україні — зверніться в Головний інформаційно-аналітичний центр Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації, де зберігається вся інформація про громадян колишнього СРСР, які відбували покарання в місцях позбавлення волі.

Якщо інформацію про зниклу людину шукають іноземні організації чи родичі, що проживають за кордоном, то тут на допомогу може прийти також Служба розшуку Товариства Червоного Хреста України. Радимо звертатися в цю службу, якщо розшукується особа, яка проживала за межами України. Форму заяви до Служби розшуку Товариства Червоного Хреста України див. у Додатку 6. Розшук осіб за межами України потребує певного часу, як правило, не менше року.

Де можна знайти інформацію про те, чи реабілітована певна особа?

Реабілітація — це процес повернення втрачених прав, ліквідація обмежень в правах, пов'язаних з незаконним притягненням до кримінальної відповідальності, позбавленням волі, невиправданим засуд-

женням, незаконним застосуванням примусових заходів медичного характеру, а також відновлення правоздатності на майбутнє. Тобто це публічне визнання людини невинною. Процес реабілітації жертв сталінського терору, розпочатий в хрущовську добу, незабаром був припинений. Відновився він під суспільним тиском у 1989 році.

Реабілітація жертв політичних репресій охоплює весь період діяльності репресивної системи СРСР і поширюється на осіб, необґрунтовано засуджених судами СРСР або репресованих іншими державними органами в будь-якій формі, включно з позбавленням життя або волі, переселенням в примусовому порядку, висланням і засланням за межі України, позбавленням громадянства, примусовим утриманням у лікувальних закладах, позбавленням чи обмеженням інших громадянських прав або свобод з мотивів політичного, соціального, класового, національного і релігійного характеру.

Для пошуку інформації про реабілітацію особи вам необхідно звернутися з письмовими заявами до Державного архіву відповідного регіону України та регіональних управлінь СБУ, де людина народилася чи було винесено вирок. В разі відсутності інформації в Україні необхідно звернутися в Головний інформаційно-аналітичний центр Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації, де зберігається вся інформація про громадян колишнього СРСР, які відбували покарання в місцях позбавлення волі.

Де можна знайти інформацію про конфіскацію чи вилучення майна під час розкуркулення чи засудження за «антинародну діяльність» моїх родичів?

Для пошуку інформації про конфіскацію чи вилучення майна, що часто супроводжувало репресивні заходи, необхідно звернутися з письмовою заявою до відповідних регіональних архівів України та управлінь Міністерства внутрішніх справ України за місцем народження або винесення вироку.

Мій дід був засуджений в 1938 році Кам'янець-Подільським обласним управлінням НКВД. Нині такої області немає. Куди мені звертатися для пошуку архівно-слідчої справи мого родича?

22.09.1937 року з частини тодішньої Вінницької області було утворено Кам'янець-Подільську область УРСР. 04.02.1954 року вона була перейменована на Хмельницьку. Тому для пошуку архівно-слідчої

справи необхідно звернутися з письмовими заявами до Державного архіву Хмельницької області та Управління СБУ в Хмельницькій області. Якщо особа народилася в іншій області, можна також надіслати заяви до Державного архіву відповідного регіону України та регіональних управлінь СБУ за місцем народження. В разі відсутності інформації в Україні, необхідно звернутися в Головний інформаційно-аналітичний центр Міністерства внутрішніх справ Росії, де зберігається вся інформація про громадян колишнього СРСР, які відбували покарання в місцях позбавлення волі.

Мої родичі в 1940 році проживали в місті Перемишль (зараз територія Польщі), де і були заарештовані. В які архіви мені необхідно звертатися, щоб отримати про них інформацію?

До 1939 року Перемишль перебував під владою відродженої Польщі. За пактом Молотова-Ріббентропа (23 серпня 1939 року) місто було розділене на дві частини. По річці Сян проходив кордон між Третім Рейхом та УРСР. У 1944 році на короткий час Перемишль входив до складу УРСР, а в 1945 був переданий Польщі. Внаслідок репатріації до УРСР та операції «Вісла» у 1944—1947 рр. переважна більшість українського населення Перемишля та Надсяння була примусово виселена з рідних земель. Тому архівні кримінальні справи можуть зберігатися в Україні (в державних архівах Львівської, Рівненської та Тернопільської областей та Галузевому державному архіві МВСУ), Польщі (в Інституті національної пам'яті) та Росії (в Головному інформаційно-аналітичному центрі Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації). Інформація може також міститися в державному архіві тієї області, куди була переселена родина.

Шукаю інформацію про переселення з території Польщі та залишене майно моєї родини. Вони були переселені в листопаді 1944 року в місто Запоріжжя.

Інформацію про переселення з території Польщі можна отримати, в першу чергу, в Державному архіві Львівської області, де зберігаються всі евакуаційні листи переселенців. В цих листах міститься інформація про час та місце переселення, склад сім'ї, залишене майно та його вартість. Інформація може також міститися в державному архіві Запорізької області.

Мого діда вивезли у 40-х роках на роботу в т. зв. «промисловість», де він і помер. Його не мобілізували в армію, бо він народився до 1895 року. Порадьте, де шукати відомості про таких висланих.

Пошук варто розпочати з місця знаходження архівної кримінальної справи. Такі справи можуть зберігатися в ГДА МВСУ та державних архівах областей, де народився та/або був заарештований родич. У заяві, крім повного прізвища, ім'я та по батькові родича, повної дати та місця народження, вкажіть будь-яку додаткову інформацію (назву підприємства, дату виселення, посаду чи кваліфікацію тощо).

Де знайти відомості про німців та осіб інших національностей, які були затримані органами радянської контррозвідки в 1945—1950-х роках на території країн Східної Європи і проходили за обліково-перевірними справами?

Вся інформація про осіб, щодо яких заводилися обліково-перевірні справи, знаходиться в Російській Федерації. Необхідно звернутися з письмовою заявою до Управління реєстрації архівних фондів Федеральної служби безпеки РФ, Управління Федеральної служби безпеки Росії в Омській області, Російського державного військового архіву, Головного інформаційно-аналітичного центру МВС РФ (адреси див. у Розділі 6).

5.2. РОБОТА З АРХІВАМИ ТА АРХІВНИМИ ДОКУМЕНТАМИ

Докладно форми звернення до архіву, права громадян, можливості роботи, передбачені українським законодавством, викладені у Розділі з цього посібника. Нижче буде розглянуто окремі питання, які найчастіше ставляться користувачами архівів та потребують додаткових роз'яснень.

Як краще мені звернутися до архівної установи щодо пошуку інформації про своїх репресованих родичів — з запитом на публічну інформацію чи зі зверненням?

Спершу необхідно зрозуміти різницю між запитом на публічну інформацію та зверненням.

Публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом. Публічна інформація є відкритою, крім випадків, встановлених законом. Виконання запиту на інформацію не потребує узагальнення, аналітичної обробки даних, не вимагає створення у відповідь на запит нової інформації або створення її іншим способом.

Водночас для виконання звернення, що стосується пошуку ретроспективної інформації за документами архіву, виконавцем ретельно вивчаються відомості, які містяться в запиті, та проводиться виявлення необхідних запитувачу відомостей в документах. При наявності таких відомостей видається відповідна архівна довідка.

Таким чином запити з питань отримання відомостей за архівними документами не відносяться до категорії запитів, що підпадають під дію Закону України «Про доступ до публічної інформації», окрім відомостей про наявність у документів на ту чи іншу тематику розкладу роботи, адреси, тощо. Порядок розгляду та виконання таких запитів регулюється положеннями законів України «Про звернення громадян», «Про інформацію» та «Про Національний архівний фонд та архівні установи» та вирішується у місячний термін від дня його надходження.

Чи можу я отримати відповідь або довідку від архівної установи щодо свого репресованого родича через центри надання адміністративних послуг?

У відповіді Міністерства юстиції України на лист Державної архівної служби України № 17809-0-26-13/6-1 від 23 грудня 2013 року вказано, що оскільки дії архівних установ, визначені частиною другою статті 35 ЗУ «Про Національний архівний фонд та архівні установи», не надають, змінюють чи припиняють права та обов'язки фізичної чи юридичної особи, вони за своєю правовою природою не є адміністративними послугами та на них не поширюються вимоги ЗУ «Про адміністративні послуги». З оригіналом відповіді можна ознайомитися на сайті Укрдержархіву – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>.

Таким чином немає можливості отримати відповідь або довідку від архівної установи через центри надання адміністративних послуг. За такими документами необхідно звертатися безпосередньо до відповідних архівів з заявами.

Порадьте, як правильно подати заяву, щоб вона була розглянута та була надана відповідь.

Підготовка та подання заяви щодо пошуку інформації передбачає декілька кроків.

1. Запит щодо пошуку інформації подається фізичною або юридичною особою в усній чи письмовій формі під час особистого прийому, надсилається звичайною чи електронною поштою або передається особисто або через уповноважену на це іншу особу, на яку оформлене відповідне доручення.

2. Запит щодо пошуку інформації пишеться у довільній формі (зразки заяв додаються).

3. Запит щодо пошуку інформації повинен містити:

- прізвище, ім'я, по батькові (найменування) запитувача, поштову адресу, адресу електронної пошти або номер телефону (якщо такі є);
- назву та адресу установи, куди звертається заявник;
- суть звернення, в якому максимально повно описується наявна інформація. Основою для пошуку є повне прізвище, ім'я та по батькові особи, дата та місце народження. Якщо вам відомі інші факти біографії, обов'язково вкажіть їх, це може сут-

тєво полегшити та пришвидшити пошук інформації (дата та місце арешту чи винесення вироку, назва органу, який виніс рішення, місця відбування покарань, подальша доля, місце поховання тощо);

- прохання надати наявну у відповідача інформацію у формі архівної довідки, можливість ознайомитися з наявними матеріалами тощо;
- в разі відсутності інформації прохання вказати адреси інших установ, де може знаходитися інформація;
- підпис і дату (за умови подання письмового запиту).

Швидкість та результативність пошуку залежать від повноти й точності вказаних вами вихідних даних.

Які строки виконання звернень громадян передбачено законодавством України?

Діючими нормативно-правовими актами встановлено такі строки виконання звернень:

- депутатський запит виконується не пізніше як у 15-денний строк від дня його одержання або інший строк, встановлений Верховною Радою України;
- звернення народного депутата України, депутатів місцевих рад — протягом 10 днів від дня його одержання;
- заяви від юридичних та фізичних осіб — протягом 30 днів.

Термін виконання звернень обчислюється з моменту їх надходження і реєстрації в установі.

Якщо в місячний строк вирішити порушені у зверненні питання неможливо, з дозволу керівництва установи встановлюється необхідний термін для його розгляду, про що повідомляється особі, яка подала звернення. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати 45 днів.

Якщо питання, порушені в одержаному установою зверненні, не входять до її повноважень, воно в термін не більше п'яти днів пересилається за належністю відповідному органу чи посадовій особі, про що повідомляється громадянину, який подав звернення. У разі, якщо звернення не містить даних, необхідних для прийняття обґрунтованого рішення органом чи посадовою особою, воно в той же строк повертається громадянину з відповідними роз'ясненнями.

Чи має архів право відмовити мені у доступі до документів органів радянської влади, що містять позначку «секретно», «совершенно секретно»?

Ні. Законодавство України не передбачає обмеження доступу до документів з радянськими позначками «секретно», «совершенно секретно». Тому, якщо ви отримали відмову у доступі до документів саме з такою аргументацією, наполягайте на своєму праві працювати з ними та, за потреби, оскаржуйте дії архіву в суді.

Таємними можуть бути лише документи, що містять грифи «таємно», «цілком таємно», «особливої важливості», що були нанесені відповідно до вимог Закону України «Про державну таємницю». Такі грифи мають право наносити посадові особи державних органів, органів місцевого самоврядування, установ та організацій України. На архівних документах радянського періоду грифи секретності можуть бути відновлені співробітниками архіву. На документі має бути зазначено: гриф секретності, номер примірника документа, стаття Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, на підставі якої здійснюється засекречення, посада та підпис особи, що наносить гриф.

Якщо гриф запитованого Вами документа не відповідає вказаним вимогам, такий документ не може вважатись таємним.

Що таке процес розсекречення документів? Як довго він триватиме і коли можна буде ознайомитись з розсекреченими документами?

Розсекречення матеріальних носіїв секретної інформації — зняття в установленому законодавством порядку обмежень на поширення та доступ до конкретної секретної інформації шляхом скасування раніше наданого грифа секретності документам, виробам або іншим матеріальним носіям цієї інформації (Закон України «Про державну таємницю»).

Якщо в документі є інформація, передбачена пунктами Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, спеціально вповноважений на це орган — експертна комісія — наносить на нього відповідний гриф («таємно», «цілком таємно», «особливої важливості») в порядку, визначеному Законом України «Про державну таємницю». В іншому випадку наноситься позначка «розсекречено» або будь-яка інша, що свідчить про відсутність секретної інформації, і такі документи стають відкритими для користування.

До травня 2015 року процес розсекречення стосувався і документів радянського періоду. Проте з вступом в дію ЗУ «Про доступ до архівів

репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» всі документи, які не мають грифів секретності України, автоматично стають доступними.

Працюючи в архіві над документами для свого дослідження, стикнувся з такою проблемою: мені відмовили у доступі до архівної справи, посилаючись на наявність у ній конфіденційної інформації про особу. Чи можу я все ж отримати доступ до всіх документів у справі?

Так, оскільки порушують ваші права на доступ до інформації. Ст. 1 ЗУ «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» передбачає, що дія ЗУ «Про захист персональних даних» не поширюється на відносини щодо отримання архівної інформації репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років. Тому наполягайте на своїх правах.

Чи маю я право працювати з документами, в яких містяться прізвища та свідчення агентів КГБ?

Ст. 8 ЗУ «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» передбачає, що «архівна інформація репресивних органів про штатних або позаштатних працівників репресивних органів є відкритою, доступ до такої інформації не може бути обмежений з будь-яких підстав».

В ст. 2 вказаного Закону дається визначення поняття «позаштатні співробітники репресивних органів – особи, які у 1917–1991 роках перебували на обліку в підрозділах репресивних органів як агенти для виконання будь-яких спеціальних доручень, агенти, які використовувалися в особливих умовах, агенти всіх інших категорій, інформатори всіх категорій, позаштатні оперативні працівники, резиденти всіх категорій, утримувачі або власники винайнятих, конспіративних або явочних адрес, конспіративних квартир, «поштових скриньок», пунктів конспіративного зв'язку, довірені або таємні контактні особи всіх категорій, інші особи, які будь-яким чином співпрацювали з репресивними органами у 1917–1991 роках, у тому числі надавали інформацію щодо інших осіб».

Це означає, що засекречення згаданої інформації та відмова у доступі до неї під приводом таємності є порушенням чинного законодавства. Архівні працівники зобов'язані видати абсолютно всі документи, незалежно від того чи є там якісь згадки про прізвища та/або псевдо агентів чи співробітників КГБ.

Я — студент історичного факультету. На початку навчального року я подав в архів відношення від факультету, в якому вказувалась тема моєї дипломної роботи. Чи маю я право працювати з архівними документами за іншими темами, зокрема, для підготовки наукових статей? Чи мені слід брати нове відношення від керівництва факультету?

Ви маєте право працювати і з іншими документами також. Законодавство України не встановлює жодних обмежень щодо того, хто і за якою темою має право доступу до архівних документів. Єдина деталь: відповідно до Порядку користування документами Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам (затверджений Наказом Державного комітету архівів України від 24 листопада 2005 року № 139) вас можуть попросити заповнити нову заяву-анкету користувача, де треба буде, зокрема, вказати нову тему, над якою плануєте працювати.

Однак слід пам'ятати, що ст. 15 ЗУ «Про Національний архівний фонд та архівні установи» забороняє вимагати від користувачів інші документи, окрім передбачених цим законом. Згідно з Законом до архіву подаються: особиста заява, документ, що посвідчує особу, а також документ, що підтверджує повноваження для осіб, які користуються архівними документами за службовим завданням.

Архів відмовив мені в ознайомленні з кримінальною справою на не реабілітовану особу. Чи мав архів на це право?

Якщо єдиною причиною відмови у доступі до справи вказано, що особу не реабілітовано, то такі дії архіву є неправомірними. Законодавство України не встановлює спеціального режиму для роботи з такими справами. Тому доступ до них здійснюється на загальних підставах, його може бути обмежено лише у випадку наявності таємної інформації. Докладно про такі обмеження вже йшлося в попередніх відповідях та Розділі з цього посібника.

Чи має архів брати з мене плату за користування архівними документами?

Безпосередньо за користування документами — ні. Однак є спеціальні послуги, що надаються архівами, за які може братися плата. Серед них, зокрема, надання для користування в читальному залі архівних справ понад встановлені розміри і строки (тобто більше 5 описів, 10 бок-

сів мікрокопій, 10 справ, які за загальною кількістю аркушів не перевищують однієї тисячі аркушів, 50 калюк науково-технічної документації, 20 одиниць зберігання кінодокументів, звукозаписи, що за загальним обсягом не перевищують трьох годин звучання, відеодокументи, що за загальним обсягом не перевищують чотирьох годин екранного часу). До платних послуг належить також виконання архівними працівниками тематичних запитів, встановлення генеалогічних зв'язків та ін.

Платні послуги надаються архівними установами на договірній основі. Ціна послуги затверджується архівом виходячи з валових витрат, пов'язаних з наданням послуги.

Вичерпний перелік платних послуг, які можуть надаватися архівними установами, що утримуються за рахунок бюджетних коштів, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 7 травня 1998 р. № 639. Порядок їх надання затверджено Наказом Головного управління архівів України від 16 вересня 1999 р. № 59.

Мені відмовили у доступі до архівної справи, посилаючись на ст. 15 Постанови Верховної Ради України від 24 грудня 1993 року № 3812-XII «Про тлумачення Закону України "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні"». Що це за стаття? Що мені слід робити далі?

З вступом в дію ЗУ «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» були внесені зміни в інші нормативно-правові акти. Так прикінцевими та перехідними положеннями вказаного Закону передбачено, що пункт 15 Постанови Верховної Ради України «Про тлумачення Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» необхідно виключити.

Тому якщо вам свого часу було відмовлено в доступі до документів на підставі ст. 15 Постанови Верховної Ради України від 24 грудня 1993 року № 3812-XII «Про тлумачення Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні»», то радимо написати чергове звернення в архів з проханням надати можливість ознайомитися з відповідними архівними справами.

Що робити, якщо мені відмовили у доступі до архівних документів, з якими я маю законне право ознайомлюватись?

Ви маєте право оскаржувати таке рішення архіву: звернутися до вищого керівника (або архівної установи), Державної архівної служби України або до суду. Докладно про процедуру оскарження читайте у Розділі 4 цього посібника.

Під час ознайомлення з кримінальною справою мого діда я виявив кілька сімейних фотографій. Чи маю я право зробити з них копії?

Архівна установа на прохання заявника може виготовити та передати заявнику електронні копії особистих документів родичів. Оригінали документів відносяться до Національного архівного фонду і залишаються у справі.

Чи маю я право користуватись своїм ноутбуком в читальному залі архіву?

Так, як і іншими технічними засобами, необхідними вам для роботи. Єдине обмеження: такі засоби не повинні призводити до пошкодження стану документів та заважати іншим відвідувачам.

На практиці таке право нерідко порушується галузевими архівами (СБУ, МВС). Пов'язане це з тим, що такі архіви розміщуються в режимних приміщеннях відповідних органів, до яких застосовуються окремі правила. Однак слід пам'ятати, що це є порушенням ваших прав як користувача архіву, а обов'язком архіву є забезпечити реалізацію всіх ваших прав. Тому наполягайте на своїх правах, в тому числі шляхом офіційного оскарження (до органу вищого рівня, прокуратури або до суду).

Звертаємо увагу і на той факт, що архіви часто вимагають від користувачів писати додаткові заяви для користування власною технікою. Така вимога є порушенням прав користувачів, що, зокрема, було визнано головою Державної архівної служби України на прес-конференції 27 січня 2012 р.

Чи можу я використовувати власний фотоапарат і робити знімки документів, які мені потрібні для подальшої роботи?

Так. Пункт 5 статті 20 Закону «Про Національний архівний фонд та архівні установи» надає Вам право «виготовляти, у тому числі за до-

помогою технічних засобів, або отримувати від архівних установ копії документів і витяги з них, якщо це не загрожує стану документів та не порушує авторські та суміжні права, а також вимагати, щоб ці копії або витяги були засвідчені архівною установою».

Оскільки це є частиною вашого користування архівним документом в читальному залі, то згідно зі статтею 35 цього ж Закону з вас не мають права брати жодної оплати.

Додатково інформуємо, що зробити копії документів, які Вас цікавлять, можна і силами архіву. В такому випадку це може бути платною послугою, і архів має право брати з вас кошти за відшкодування фактичних витрат на таке виготовлення.

**Узагальнена інформація
про архівні установи**

У цьому розділі подано інформацію станом на 10 січня 2016 року. Джерелом інформації є офіційні веб-сторінки Державної архівної служби України та архівів, а також матеріали, що були надані архівами у відповідь на наші запити.

Державна архівна служба України (Укрдержархів)

Адреса: 03110, МСП, м. Київ-110, вул. Солом'янська, 24
Тел.: (044) 275-27-77
Факс: (044) 275-36-55
Час роботи: пн. – чт. 08.45–17.45, пт. 08.45–16.30
E-mail: info@arch.gov.ua, mail@archives.gov.ua
Веб-сайт: www.archives.gov.ua
Голова: Баранова Тетяна Іванівна

Коментар: центральний орган виконавчої влади, діяльність якого забезпечує реалізацію державної політики у сфері архівної справи, діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації

6.1. ЦЕНТРАЛЬНІ ТА ГАЛУЗЕВІ ДЕРЖАВНІ АРХІВИ

Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України)

Адреса: 03110, м. Київ, вул. Солом'янська, 24
Тел.: (044) 275-36-66
Факс: (044) 275-12-55
E-mail: tsdavo@arch.gov.ua, office@tsdavo.gov.ua
Веб-сайт: tsdavo.org.ua
Час роботи читального залу: пн. – чт. 09.00–18.00, пт. 09.00–17.30
Останній день кожного місяця — санітарний день
Директор: Маковська Наталія Василівна

Коментар: документи репресивної машини СРСР та УРСР

Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України)

Адреса: 01011, м. Київ, вул. Кутузова, 8
Тел.: (044) 285-55-16, (044) 285-73-05 (довідкова служба); (044) 285-48-31 (читальний зал)
E-mail: cdago@arch.gov.ua
Веб-сайт: cdago.gov.ua
Сторінка в соціальній мережі Фейсбук: <https://www.facebook.com/cdago.gov.ua>
Час роботи архіву: пн. – чт. 09.00–18.00, пт. 09.00–16.45
Час роботи читального залу: пн. – чт. 09.00–17.00, пт. 09.00–16.00
Останній робочий день місяця – санітарний день
Тел.: (044) 285-48-31
Стіл довідок: пн. – чт. 09.00–18.00, пт. 09.00–16.45
Тел.: (044) 285-73-05
Директор: Бажан Ольга Вікторівна
Коментар: архівні кримінальні справи на репресованих осіб; документи репресивної машини СРСР та УРСР

Галузевий державний архів Міністерства внутрішніх справ України (ГДА МВС України)

Тел.: (044) 256-11-23
Факс: (044) 254-76-22
Стіл довідок – тел.: (044) 254-73-53
E-mail: derzh_arhiv@mvs.gov.ua, vidkrytist@mvs.gov.ua
Розділ на веб-сайті Національної поліції України: <http://www.npu.gov.ua/>
Час роботи: пн. – пт. 09.00–18.00, обід 12.45–13.30
Коментар: інформація про репресованих осіб; документи репресивної машини СРСР та УРСР

Адреси регіональних підрозділів МВС України:

Регіон	Адреса	Тел., Web-сайт
Автономна Республіка Крим		
Вінницька область	21050, м. Вінниця, вул. Центральна, 10	(0432) 59-30-03 http://vinnytsia.mvs.gov.ua
Волинська область	43025, м. Луцьк, вул. Винниченка, 11	(0332) 24-42-98 http://volyn.mvs.gov.ua

Дніпропетровська область	49101, м. Дніпропетровськ, вул. Красна, 20-а	(056) 756-50-01 http://dnipro.mvs.gov.ua
Донецька область	87515, Донецька обл., м. Маріуполь, вул. Нахімова, 86	(0629) 47-48-22 http://donetsk.mvs.gov.ua
Житомирська область	10001, м. Житомир, вул. Старий Бульвар, 5/37	(0412) 40-71-11 http://zhytomyr.mvs.gov.ua
Закарпатська область	88000, м. Ужгород, вул. Ф. Ракоці, 13	(0312) 61-45-70 http://zakarpattia.mvs.gov.ua
Запорізька область	69057, м. Запоріжжя, вул. Матросова, 29	(061) 239-88-88 http://zaporizhia.mvs.gov.ua
Івано-Франківська область	76018, м. Івано-Франківськ, вул. Сахарова, 15	(03422) 792-7-85 http://i-f.mvs.gov.ua
Київська область	01025, м. Київ, вул. Володимирська, 15	(044) 271-60-02 http://kyivska.mvs.gov.ua
Кіровоградська область	25006, м. Кіровоград, вул. Віктора Чміленка, 41	(0522) 24-73-47 http://kirovohrad.mvs.gov.ua
Луганська область	93404, Луганська обл., м. Северодонецьк, вул. Партизанська, 16	(06452) 4-20-42 http://luhansk.mvs.gov.ua
Львівська область	79007, м. Львів, площа Генерала Григоренка, 3	(032) 261-61-01 http://lviv.mvs.gov.ua
Миколаївська область	54001, м. Миколаїв, вул. Декабристів, 5	(0512) 53-12-00 http://mykolaiv.mvs.gov.ua
Одеська область	65014, м. Одеса, вул. Єврейська, 12	(048) 779-40-45 (048) 779-49-61 http://odesa.mvs.gov.ua
Полтавська область	36000, м. Полтава, вул. Пушкіна, 83	(0532) 51-77-06 http://poltava.mvs.gov.ua
Рівненська область	33000, м. Рівне, вул. Хвильового, 2	(0362) 22-15-06 http://rivne.mvs.gov.ua
Сумська область	40000, м. Суми, вул. Кондратьєва, 23	(0542) 667-408 http://sumy.mvs.gov.ua
Тернопільська область	46001, м. Тернопіль, вул. Валова, 11	(0352) 27-12-58 (0352) 52-15-33 http://ternopil.mvs.gov.ua

Харківська область	61002, м. Харків, вул. Раднаркомівська, 5	(057) 70-59-775 http://kharkiv.mvs.gov.ua
Херсонська область	73014, м. Херсон, вул. Кірова, 4	(0552) 45-90-02 http://kherson.mvs.gov.ua
Хмельницька область	29017, м. Хмельницький, вул. Зарічанська, 7	(0382) 69-22-11 (0382) 69-24-82 http://khmelnytsk.mvs.gov.ua
Черкаська область	18036 м. Черкаси, вул. Смілянська, 57	(047-2) 37-20-80 http://cherkasy.mvs.gov.ua
Чернівецька область	58000, м. Чернівці, вул. Головна, 24	(0372) 52-68-35 http://chernivtsi.mvs.gov.ua
Чернігівська область	14000, м. Чернігів, проспект Перемоги, 74	(0462) 619-001 (0462) 619-189 http://chernihiv.mvs.gov.ua
м. Київ	01025, м. Київ, вул. Володимирська, 15	(044) 271-93-33 http://kyiv.mvs.gov.ua
м. Севастополь		
Центральний архівний відділ Національної гвардії України		
м. Київ	01133, вул. Щорса, 38	Тел.: (044) 285-53-84

Галуzeвий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ)

Адреса: 01034, м. Київ, вул. Золоторітська, 7

Для кореспонденції: 01601, м. Київ 1, вул. Малопідвальна, 16

Тел.: (044) 256-92-96

Факс: (044) 253-13-86

Читальний зал: (044) 255-85-84

E-mail: arhivsbu@ssu.gov.ua

Розділ на веб-сайті Служби безпеки України: www.sbu.gov.ua

Час роботи архіву: пн. – пт. 09.00–18.00

Час роботи читального залу: пн. – пт. 10.00–17.00

Час роботи інформаційно-довідкового залу (ІДЗ): пн. – пт. 14.00–17.00

Директор: Когут Андрій Андрійович

Коментар: архівні кримінальні справи на репресованих осіб; документи репресивної машини СРСР та УРСР

Важливо знати, що крім архівних підрозділів та читальних залів при кожному регіональному управлінні СБУ діють інформаційно-довідкові

зали. Інформаційно-довідковий зал (ІДЗ) покликаний спростити доступ до розсекречених документів. У залах розміщено комп'ютери, які забезпечують доступ до відкритих електронних архівів на основі спеціально розробленої програмної оболонки. Це дозволяє швидко віднаходити потрібні документи за різними категоріями пошуку.

Всі документи систематизовано та об'єднано тематично (Голодомор 1932–1933 рр., діяльність ОУН і УПА, репресії на Україні, дисидентський рух тощо). На сьогодні представлено 52,8 гігабайтів інформації — це понад 26 тисяч розсекречених документів, з них майже 11 тисяч фото-матеріалів, понад 100 науково-довідкових видань, електронні варіанти виставок «Зламани долі. Комуністичний терор в Україні 1920–1950-х років», «Репресована духовність. Нищення комуністичним режимом релігії, церкви та традиційної обрядовості в Україні», «Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ-НКВД», «Страчені голодом: невідомий геноцид українців» (8 мовами), «Українська повстанська армія: історія нескорених», «Роман Шухевич: життя і доля». Також в базі даних ІДЗ зберігається інформація щодо:

- 21,5 тис. осіб, репресованих каральною системою СРСР;
- 13187 осіб, похованих в Биківні;
- громадян, заарештованих органами НКВД-НКГБ,
- засуджених до різних термінів позбавлення волі й до вищої міри покарання, розстріляних у містах Київ, Львів, Тернопіль, Чортків та Ізмаїл в 1941 році у зв'язку з початком воєнних дій;
- українців, які відбували покарання у спецтаборах Казахстану «Степлаг» та «Карлаг», а також по областях (матеріали отримано з Державного комітету національної безпеки Республіки Казахстан);
- військовополонених та інтернованих осіб різних національностей, похованих на території України;
- військовополонених — уродженців України, які загинули на території Німеччини.

Оскільки процес розсекречення та переведення документів в електронний вигляд триває, база даних постійно оновлюється. Зручна пошукова система стане у пригоді науковцям, журналістам, студентам та всім, хто займається дослідженнями зазначеної тематики і працює з першоджерелами. Крім того, в ІДЗ ГДА СБУ в м. Києві можна ознайомитися з друкованими виданнями з тематики репресивної системи колишнього СРСР. Всі зали працюють щодня з понеділка до п'ятниці від 14.00 до 17.00, користування залом безкоштовне.

Адреси регіональних підрозділів ГДА СБУ та інформаційно-довідкових залів:

Регіон	Адреса	Телефони
Автономна Республіка Крим		
Вінницька область	21000, м. Вінниця, вул. Грушевського, 27	(0432) 599-271
Волинська область	43000, м. Луцьк, проспект В. Мойсея, 4	(0332) 79-25-82
Дніпропетровська область	49000, м. Дніпропетровськ, вул. Чкалова, 23	(056) 791-92-75
Донецька область		
Житомирська область	10000, м. Житомир, вул. Фещенка-Чопівського, 7	(0412) 372-152; 405-125
Закарпатська область	88000, м. Ужгород, вул. Довженка, 3	(0312) 691-503
Запорізька область	69000, м. Запоріжжя, вул. Дзержинського, 62	(0612) 644-658
Івано-Франківська область	76000, м. Івано-Франківськ, вул. Академіка Сахарова, 15	(0342) 522-295
Кіровоградська область	25000, м. Кіровоград, вул. Дворцова, 9	(0522) 399-433
Луганська область		
Львівська область	79000, м. Львів, вул. Вітовського, 38	(032) 258-84-44
Миколаївська область	54000, м. Миколаїв, вул. Спаська, 40	(0512) 490-360
Одеська область	65045, м. Одеса, вул. Єврейська, 43	(048) 779-24-90
Полтавська область	36000, м. Полтава, вул. Жовтнева, 40	(0532) 511-872
Рівненська область	33023, м. Рівне, вул. Відінська, 4	(0362) 224-343
Сумська область	40000, м. Суми, вул. Кірова, 32	(0542) 287-430
Тернопільська область	46000, м. Тернопіль, проспект С. Бандери, 21	(0352) 279-312
Харківська область	61002, м. Харків, вул. Мирносицька, 2	(057) 707-97-47

Херсонська область	73000, м. Херсон, вул. Кірова, 1	(0552) 223-960
Хмельницька область	29000, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 19	(0382) 698-641, 698-842
Черкаська область	18000, м. Черкаси, вул. Гоголя, 240	(0472) 398-733
Чернівецька область	58000, м. Чернівці, вул. Шевченка, 1а	(0372) 595-348
Чернігівська область	14000, м. Чернігів, вул. Шевченка, 28	(0462) 655-262
м. Київ	01034, м. Київ, вул. Ірининська, 4	(044) 255-82-24
м. Севастополь		

Галузевий державний архів Служби зовнішньої розвідки України (ГДА СЗР України)

Адреса: 04107, м. Київ, вул. Нагірна, 24/1

Тел. (044) 481-69-95

Тел./факс: (044) 481-63-30

E-mail: inform@szru.gov.ua

Веб-сайт: <http://fis.gov.ua>

Начальник: Сав'як Віктор Павлович

Коментар: документи про діяльність українських емігрантів за кордоном.

6.2. МІСЦЕВІ ДЕРЖАВНІ АРХІВНІ УСТАНОВИ

В обласних державних архівах України зберігаються архівні кримінальні справи на репресованих осіб та документи репресивної машини СРСР та УРСР відповідної території.

Державний архів в Автономній Республіці Крим

Адреса: 95050, м. Сімферополь, вул. Кечкеметська, 3 (корпус 1);

95000, м. Сімферополь, вул. Павленка, 1-а (корпус 2)

Тел. (0652) 22-82-61

Факс: (0652) 22-82-61

E-mail: archive_crimea@arch.gov.ua, krymgosarchiv@mail.ru

Державний архів Вінницької області

Адреса: 21050, м. Вінниця, вул. Соборна, 17 (корпус 1);

вул. Пирогова, 12 (корпус 2)

Тел./факс: (332) 25-71-60, (332) 72-46-23

E-mail: vinn_archive@ukr.net

Веб-сайт: http://www.vin.gov.ua/web/upravlinnya/web_upr_archiv.nsf

Час роботи: пн. – пт. 09.00–18.00, обідня перерва 13.00–14.00

Директор: Легун Юрій Вікторович

Державний архів Волинської області

Адреса: 43024, м. Луцьк, вул. Ветеранів, 21 (корпус 1);

вул. Глушець, 37-а (корпус 2)

Тел./факс: (032) 257-160

E-mail: archive_volyn@arch.gov.ua, info@davo.voladm.gov.ua

Веб-сайт: volyn.archives.gov.ua

Час роботи: пн. – пт. 08.00–17.15, обідня перерва 13.00–14.00,

остання п'ятниця місяця – санітарний день

Директор: вакансія

Державний архів Дніпропетровської області

Адреса: 49069, м. Дніпропетровськ,

вул. К. Лібкнехта, 89 (корпус 1); вул. Ленінградська, 10 (корпус 2)

Тел.: (056) 732-49-69

Факс: (056) 732-49-69

Довідка: (056) 732-49-68

E-mail: archive_dp@arch.gov.ua, dado@adm.dp.ua

Веб-сайт: <http://dp.archives.gov.ua/>

Час роботи: пн. – чт. 09.00–18.00, пт. 09.00–16.45

Виконуюча обов'язки директора: Легостаєва Олена Олександрівна

Державний архів Донецької області

Адреса: 85102, Донецька область, м. Костянтинівка, пр. Ломоносова, 156
Тел.: (06272) 2-52-05
E-mail: archive_dn@arch.gov.ua, donarchiv@gmail.com
Веб-сайт: <http://dn.archives.gov.ua>
Час роботи: пн. – чт. 08.00–17.00, пт. 08.00–16.00, перерва 12.00–12.45
В.о. директора: Шишолік Ірина Василівна

Державний архів Житомирської області

Адреса: 10003, м. Житомир, вул. Охрімова Гора, 2/20 (корпус 1); вул. Замкова, 3 (корпус 2)
Тел.: (0412) 42-48-00, (0412) 42-56-64
Тел./факс: (0412) 22-65-52
E-mail: archive_zt@arch.gov.ua
Веб-сайт: archive.zt.ua
Час роботи архіву: пн. – чт. 09.00–18.00, пт. 09.00–16.00
Час роботи читального залу: вт. – чт. 09.30–17.00
Директор: вакансія

Державний архів Закарпатської області

Адреса: 88018, м. Ужгород, вул. Минайська, 14-а (корпус 1); 90200, м. Берегове, пл. Героїв, 4-а (корпус 2)
Тел.: (03122) 2-35-49, 2-06-10 (корпус 1); (0241) 2-32-10 (корпус 2)
Факс: (03122) 2-58-39
E-mail: archive_uz@arch.gov.ua, mail.dazo@carpathia.gov.ua, mail_bereg@carpathia.gov.ua
Веб-сайт: dazo.gov.ua
Час роботи: пн. – чт. 09.00–18.00, пт. 09.00–17.00, обідня перерва 13.00–14.00
Директор: Місюк Михайло Дмитрович

Державний архів Запорізької області

Адреса: 69095, м. Запоріжжя, вул. Українська, 48 (корпус 1), 69054, м. Запоріжжя, просп. Леніна, 162-б (корпус 2)
Тел.: (0612) 62-14-21, (0612) 62-05-21, (0612) 62-24-31 (корпус 1);

Тел.: (0612) 36-10-53 (корпус 2)
Факс: (0612) 62-24-31
E-mail: archive_zp@arch.gov.ua, gromada@archivzp.gov.ua, dazo@zp.ukrtel.net
Веб-сайт: <http://www.archivzp.gov.ua>
Час роботи архіву: пн. – чт. 08.00–17.00, пт. 08.00–15.45, обідня перерва 12.00–12.45
Час роботи читального залу: пн. – чт. 09.00–17.00, пт. – санітарний день
Директор: Тедеєв Олександр Сергійович

Державний архів Івано-Франківської області

Адреса: 76006, м. Івано-Франківськ, вул. Сагайдачного, 42-а
Тел./факс: (03422) 4-90-77
E-mail: archive_if@arch.gov.ua
Веб-сайт: daifo.if.gov.ua
Час роботи архіву: пн. – чт. 08.00–17.00, пт. 08.00–15.45, обідня перерва 12.00–12.45
Час роботи читального залу: пн. – чт. 09.00–16.00, пт. 09.00–15.30 (без обідньої перерви)
Санітарний день – остання п'ятниця місяця
Директор: Гриник Ігор Іванович

Державний архів Київської області

Адреса: 04119, м. Київ, вул. Мельникова, 38, 40
Тел: (044) 206-74-99
Факс: (044) 483-23-60
Довідка: (044) 483-19-10
Читальний зал: (044) 483-21-38
E-mail: archive_kv@arch.gov.ua
Веб-сайт: <http://dako.kiev.ua/>
Час роботи архіву: 09.00–18.00; обідня перерва 13.00–13.45
Час роботи читального залу: пн., ср. 09.00–17.00; пт. 09.00–16.00, обідня перерва 13.00–13.45. Остання п'ятниця кожного місяця – санітарний день.
Директор: Каменєва Софія Арсеніївна

Державний архів Кіровоградської області

Адреса: 25030, м. Кіровоград, вул. Академіка Корольова, 3 (корпус 1); вул. В. Чорновола, 1-г (корпус 2)
Тел.: (0522) 37-31-10

Тел./факс: (0522) 37-31-95
Стіл довідок: (0522) 37-31-11
Web-сайт: dakiro.kr-admin.gov.ua
Сторінка в соціальній мережі Фейсбук: <https://www.facebook.com/Державний-архів-Кіровоградської-області-1534299900142254/>
E-mail: archiv_kr@arch.gov.ua, public@dakiro.kr-admin.gov.ua
Час роботи: пн. – чт. 09.00–18.15, пт. 09.00–17.00, обідня перерва 13.00–14.00
Читальний зал: пн. – чт. 10.00–12.00 з 14.00–16.00, пт. 10.00–13.00
Остання п'ятниця кожного місяця – санітарний день
Директор: Бабенко Олег Олександрович

Державний архів Луганської області

Адреса: 91053, м. Луганськ, вул. Радянська, 85 (корпус 1), вул. В. Шевченка, 12 (корпус 2)
Адреса в Сіверодонецьку: 93404, м. Сіверодонецьк, проспект Радянський, 59, 3-й поверх
Тел. (м. Сіверодонецьк): (06452) 2-32-200
Тел.: (0642) 58-17-69
Тел./факс: (0642) 58-17-63
Стіл довідок: (0642) 58-13-79
E-mail: archive_lg@arch.gov.ua, derzh.arkhiv@gmail.com
Веб-сайт: lg.archives.gov.ua
Графік роботи: пн. – пт. 08.00–17.00
Директор: Безгинська Катерина

Державний архів Львівської області

Адреса: 79008, м. Львів, вул. Підвальна, 13
Тел.: (032) 235-47-22, 235-70-30, 272-78-70
Тел./факс: (032) 272-78-70
Стіл довідок: (032) 235-53-50
E-mail: archive_lviv@arch.gov.ua
Веб-сайт: archive.lviv.ua
Сторінка в соціальній мережі Фейсбук: <https://www.facebook.com/Державний-Архів-Львівської-Області-409125182545350/?ref=ts&fref=ts>
Час роботи архіву: пн. – пт. 09.00–18.00, обідня перерва 13.00–13.45
Читальний зал (вул. Підвальна, 13): пн. – пт. 09.00–18.00, обідня перерва 13.00–13.45, останній робочий день — санітарний, серпень — канікулярний
Директор: Кравчук Петро Іванович

Державний архів Миколаївської області

Адреса: 54001, м. Миколаїв, вул. Московська, 1
Тел.: (0512) 37-00-65, 37-42-89
Факс: (0512) 37-00-65
E-mail: archive_mk@arch.gov.ua, mail@mk.archives.gov.ua
Веб-сайт: mk.archives.gov.ua
Час роботи архіву: пн. – чт. 08.00–17.00, пт. 08.00–16.00, обідня перерва 12.00–12.45
Час роботи читальних залів (вул. Московська, 1, вул. Валяєва, 43): пн. – чт. 09.00–16.00
обідня перерва 12.00–12.45
Директор: Левченко Лариса Леонідівна

Державний архів Одеської області

Адреса: 65026, м. Одеса, вул. Жуковського, 18 (корпус 1); 65012, м. Одеса, вул. Пирогівська, 29 (корпус 2)
Тел.: (048) 722-93-65, 725-12-19 (корпус 1), 718-92-01, 718-95-80, 718-96-53 (корпус 2)
Тел./факс: (048) 722-80-25 (корпус 1), (048) 718-93-57 (корпус 2)
Стіл довідок: (048) 725-12-19 (корпус 1), (048) 718-95-80 (корпус 2)
Читальний зал: (048) 722-53-05 (корпус 1), (048) 718-96-53 (корпус 2)
E-mail: archive_od@arch.gov.ua, archive@odessa.gov.ua
Веб-сайт: <http://archive.odessa.gov.ua>
Сторінка в соціальній мережі Фейсбук: <https://www.facebook.com/odesarchives>
Час роботи архіву: пн. – чт. 09.00–18.00, пт. 09.00–16.45, обідня перерва 13.00–14.00 (корпус 1), 12.00–13.00 (корпус 2).
Час роботи читальних залів: пн. – пт. 10.00–17.00, обідня перерва 13.00–14.00, останній робочий день місяця – санітарний (корпус 1), пн. – пт. 09.00–16.00, обідня перерва 12.00–13.00, останній робочий день місяця – санітарний (корпус 2)
У зв'язку з аварійним станом приміщення та обмеженою кількістю місць самостійна робота у читальному залі здійснюється за попереднім записом; кількість описів та справ на видачу обмежена. До уваги дослідників та відвідувачів з інших міст: обов'язково попереджайте про дату вашого приїзду, тематику та обсяг запланованої роботи.
Директор: Левчук Володимир Володимирович

Державний архів Полтавської області

Адреса: 36011, м. Полтава, вул. Пушкіна, 18/24 (корпус 1); вул. Зигіна, 1-а (корпус 2)

Тел.: (05322) 7-23-31, 7-52-49
Стіл довідок: (05322) 7-22-55, 7-34-39
E-mail: archive_pl@arch.gov.ua, archives@adm-pl.gov.ua
Веб-сайт: poltava.archives.gov.ua
Час роботи: пн. – чт. 08.00–17.15, пт 08.00–16.00, обідня перерва – 12.00–13.00
Читальні зали: пн., ср. 08.00–17.15 11.00–18.00
Директор: Гудим Валентина Володимирівна

Державний архів Рівненської області

Адреса: 33014, м. Рівне, вул. С. Бандери, 26-а (корпус 1), 33028, м. Рівне, вул. Кавказька, 8 (корпус 2)
Тел.: (0362) 23-42-61, 22-34-15 (корпус 1), (0362) 69-53-23 (корпус 2)
Стіл довідок: (0362) 23-30-04
E-mail: archive_rv@arch.gov.ua
Веб-сайт: rv.archives.gov.ua
Сторінка в соціальній мережі Фейсбук: <https://www.facebook.com/daro.archives>
Час роботи: пн. – чт. 09.00–18.00, пт. 09.00–17.00, обідня перерва 13.00–14.00, Останній робочий день місяця – санітарний
Директор: вакансія

Державний архів Сумської області

Адреса: 40030, м. Суми, вул. Садова, 49 (корпус 1), вул. Горького, 21/1 (корпус 2)
Тел.: (0542) 22-07-90, (0542) 22-55-52, (0542) 22-37-79 (корпус 1), (0542) 27-41-28 (корпус 2)
Факс: (0542) 22-07-90, 27-60-58
Стіл довідок: (0542) 22-51-55, 22-54-86
E-mail: archive_sm@arch.gov.ua
Веб-сайт: daso.sumy.ua
Час роботи архіву: пн. – чт. 08.00–17.00, пт. 08.00–16.45, обідня перерва – 12.00–12.45
Час роботи читального залу: пн. – чт. з 09.00 до 16.00
Директор: Олійник Юрій Олександрович

Державний архів Тернопільської області

Адреса: 46001, м. Тернопіль, вул. Сагайдачного, 14
Тел.: (0352) 52-26-18, 52-24-40
Факс: (0352) 52-26-18

Стіл довідок: (0352) 52-44-95
E-mail: archive_te@arch.gov.ua
Веб-сайт: <http://te.archives.gov.ua>
Час роботи архіву: пн. – пт. 08.00–17.15, пт. 08.00–16.00
Час роботи читального залу: пн. – чт. 08.30–16.45, обідня перерва 12.45–14.00, пт. – санітарний день
Директор: Полянський Федір Іванович

Державний архів Харківської області

Адреса: 61002, м. Харків, вул. Мироносицька, 41 (корпус 1), пр. Московський, 7 (корпус 2)
Тел.: (057) 700-53-41
Тел./факс: (057) 715-73-80
Стіл довідок: (057) 731-26-62
Читальний зал: (057) 715-72-99 (корпус 1), (057) 731-42-29 (корпус 2)
E-mail: archive_kh@arch.gov.ua
Веб-сайт: archives.kh.gov.ua
Сторінка в соціальній мережі Фейсбук: <https://www.facebook.com/org.viddil>
Час роботи архіву: пн. – пт. 08.30–17.00, обідня перерва 12.30–13.00
Час роботи читального залу: пн. – пт. 08.30–16.30 (друга та остання пт. – санітарний день)
Директор: вакансія

Державний архів Херсонської області

Адреса: 73003, м. Херсон, вул. Радянська, 3
Тел.: (0552) 22-57-33, 22-43-74
Тел./факс: (0552) 22-58-95
E-mail: archive_ks@arch.gov.ua, daxo@ukrpost.net; oblarhiv@khoda.gov.ua
Веб-сайт: kherson.archives.gov.ua
Час роботи: пн. – пт. 08.00–17.00
Читальний зал: пн. – чт. 08.00–16.00, пт. 08.00–14.45, обідня перерва – 12.00–12.45
Директор: Лебідь Віктор Олександрович

Державний архів Хмельницької області

Адреса: 29000, м. Хмельницький, вул. Грушевського, 99 (корпус 1); вул. Героїв Майдану, 4 (корпус 2)
Тел.: (0382) 76-47-39, 65-01-60, 79-55-52, 70-42-96
Стіл довідок: (0382) 79-45-59

E-mail: archive_km@arch.gov.ua, inf_dahmo@hm.ukrtel.net,
inf_dahmo@dahmo.gov.ua, vbayduch@gmail.com
Веб-сайт: dahmo.gov.ua
Час роботи архіву: пн. – чт. 09.00–18.15; пт. 09.00–17.00
Час роботи читального залу: пн. – чт. 09.00–17.00
Директор: Байдич Володимир Григорович

Державний архів Черкаської області

Адреса: 18015, м. Черкаси, вул. Благовісна, 244-а
Тел./факс: (0472) 37-30-26, 37-53-28
Стіл довідок: (0472) 45 50 29
E-mail: archive_ck@arch.gov.ua
Веб-сайт: ck.archives.gov.ua
Приєм заяв та видача архівних довідок пн., вт., чт. 09.00–18.00,
обідня перерва 13.00–14.00
Час роботи архіву: пн. – пт. 09.00–18.00, пт. 09.00–17.00
Час роботи читального залу: пн. – чт. 09.30–17.30
Директор: Клименко Тетяна Анатоліївна

Державний архів Чернівецької області

Адреса: 58029, м. Чернівці, вул. Небесної Сотні, 20-а (корпус 1);
58009, м. Чернівці, пров. Текстильників, 1 (корпус 2)
Тел.: (0372) 57-86-55, 57-37-46, (03722) 3-32-14 (корпус 1), (0372) 545-
001, 544-999, 544-998 (корпус 2)
Факс: (0372) 57-86-54
E-mail: archive_cv@arch.gov.ua
Веб-сайт: cv.archives.gov.ua
Час роботи архіву: пн. – чт. 09.00–18.00, пт. 09.00–16.45;
обідня перерва 13.00–13.45
Читальні зали: пн. – чт. 09.00–18.00, пт. 09.00–16.00,
остання робоча п'ятниця місяця — санітарний день
Директор: Жмундуляк Дмитро Дмитрович

Державний архів Чернігівської області

Адреса: 14000, м. Чернігів, вул. Мстиславська, 2 (корпус 1);
вул. П'ятницька, 52 (корпус 2)
Тел.: (0462) 608-581, 608-611, 608-628 (корпус 1);
Тел.: (0462) 699-568 (корпус 2)
Факс: (0462) 645-980, 675-380
Стіл довідок: (0462) 645-967, 774-234
E-mail: archive_cn@arch.gov.ua

Веб-сайт: cn.archives.gov.ua
Час роботи архіву: пн. – чт. 08.00–17.00, пт. 08.00–16.00,
обідня перерва 13.00–13.48
Час роботи читальних залів: пн. – чт. 08.00–16.30, пт. 08.00–15.30,
без перерви (корпус 1), пн. – чт. 08.00–17.00, пт. 08.00–16.00, обідня
перерва 13.00–13.13–48 (корпус 2)
остання п'ятниця місяця — санітарний день.
Про приїзд для роботи в читальному залі слід повідомити завчасно
за тел. (0462) 608-712 (відділ використання інформації документів),
(0462) 608-628.
Приєм заяв та видача архівних довідок вт., чт. 08.00–17.00,
обідня перерва 13.00–13.48
Директор: Воробей Раїса Борисівна

Державний архів міста Києва

Адреса: 04060, м. Київ, вул. О. Теліги, 23
Тел.: (044) 440-54-16, 440-63-50
Факс: (044) 440-43-18
E-mail: archive_kiev@arch.gov.ua, kiev-arhiv@ukr.net,
kiev-arhiv@voliacable.com
Веб-сайт: kiev-arhiv.gov.ua
Час роботи архіву: пн. – чт. 09.00–18.00, пт. 09.00–16.45
Час роботи читального залу: вт. – чт. 10.00–17.45,
субота (1,2,3) – 10.00–16.00,
Стіл довідок: пн., ср. 09.00–17.45 (приєм звернень громадян),
пт. 09.00–13.00 (видача відповідей на запити)
обідня перерва 13.00–14.00.
Директор: Купченко Віра Петрівна

Державний архів м. Севастополя

Адреса: 99059, м. Севастополь, просп. Героїв Сталінграда, 64
Тел.: (0692) 41-66-45, 41-67-25.
Факс: (0692) 41-66-45, 41-64-47
E-mail: archive_sebastopol@arch.gov.ua, arhivsev@ukrpost.net
Веб-сайт: sev.archives.gov.ua

6.3. ІНШІ УСТАНОВИ УКРАЇНИ, ДЕ МОЖНА ЗНАЙТИ НЕОБХІДНУ ІНФОРМАЦІЮ

Служба розшуку Товариства Червоного Хреста України

Адреса: 01004, м. Київ, вул. Пушкінська, 30
Тел.: (044) 235-10-96, 226-34-38
Завідувачка відділом: Царюк Ірина Юріївна
E-mail: rfl@redcross.org.ua, tsredcro@carrier.kiev.ua
Веб-сайт: redcross.org.ua

Коментар: пошук осіб, які народилися або виховувалися в дитячих будинках; пошук людини, яка пропала безвісти

Центр досліджень визвольного руху (ЦДВР)

Адреса: 79026, м. Львів, вул. С. Бандери, 1 (вхід з вул. Брюллова), для листування 79000, м. Львів, а/с 103
E-mail: history@cdvr.org.ua
Веб-сайт: cdvr.org.ua
Директор: вакансія

Коментар: наявність власного архіву дозволяє проводити пошук інформації про осіб, які перебували в Організації Українських Націоналістів та в лавах Української Повстанської Армії

Український інститут національної пам'яті

Адреса: 01021, м. Київ, вул. Липська, 16
Тел.: (044) 253-15-63
Факс: 254-05-85
E-mail: uinp@memory.gov.ua
Веб-сайт: www.memory.gov.ua
Голова: В'ятрович Володимир Михайлович

Коментар: інформація про жертви Голодомору 1932–1933 років в Україні та жертви політичних репресій радянського режиму

Українське добровільне культурно-просвітницьке правозахисне благодійне товариство «Меморіал» імені Василя Стуса

Адреса: 03040 м. Київ, вул. М. Стельмаха, 6-А
Тел./факс (044) 258-00-71
E-mail: UkrMemorial@gmail.com
Веб-сайт: memorial.kiev.ua

Коментар: інформація про комуністичні репресії в Україні та осіб, які були ув'язнені в таборах на Соловках

Редакція «Реабілітовані історією»

Адреса: 01001, Київ-1, вул. Михайла Грушевського, 4, к. 211-212
Тел./факс: (044) 279-13-88
Веб-сайт: www.reabit.org.ua

Відповідальний секретар: Подкур Роман Юрійович

Коментар: наявність баз даних дозволяє проводити пошук жертв політичних репресій радянської доби в Україні

Національний музей «Меморіал жертв Голодомору»

Адреса: 01601, м. Київ, вул. Лаврська, 3
Тел.: (044) 254-45-11
E-mail: memogolod@ukr.net
Веб-сайт: http://memorialholodomor.org.ua/

Час роботи музею: ср. – пн. 10.00–18.00,

Вівторок – санітарний день

Директор: Стасюк Олеся Олександрівна

Коментар: інформація про жертв Голодоморів 1921–1922, 1932–1933 та 1946–1947 років в Україні та жертв політичних репресій радянського режиму

6.4. АРХІВНІ УСТАНОВИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Федеральная архивная служба России (Росархив)

Федеральна архівна служба Росії (Росархів)

Адрес: 103132, РФ, г. Москва, ул. Ильинка, 12

Тел.: 007 (495) 606-35-31, 606-49-45

Факс: 007 (495) 606-55-87

E-mail: rosarchiv@gov.ru, rosarhiv@archives.ru

Веб-сайт: archives.ru

Время работы: пн. – чт. 09.00–18.00, пт. 09.00–16.45

Руководитель: Артизов Андрей Николаевич

Коментар: федеральний орган виконавчої влади, що здійснює функції з надання державних послуг, управління федеральним майном у галузі архівної справи

Российский государственный военный архив (РГВА)

Російський державний військовий архів (РДВА)

Адрес: 125212, РФ, г. Москва, ул. Адмирала Макарова, 29

Тел.: 007 (495) 159-80-91, 159-85-23 (читальный зал)

Факс: 007 (495) 159-85-04, 159-80-91

E-mail: rgva_rf@mail.ru

Веб-сайт: <http://rgvarchive.ru>

Страница на портале «Архивы России»: www.rusarchives.ru/federal/rgva/index.shtml

Время работы читального зала: пн. – чт. 10.00–17.00, пт. 10.00–16.00

Первый рабочий день каждого месяца — санитарный

Директор: Кузеленков Владимир Николаевич

Коментар: зберігаються документи збройних сил СРСР від 1917 до 1941 р.

Центральный архив Министерства обороны РФ (ЦАМО РФ)

Центральний архів Міністерства оборони РФ (ЦАМО РФ)

Адрес: 142100, РФ, Московская область, г. Подольск, ул. Кирова, 74

Тел.: 007 (4967) 15-90-05, 15-90-33, 63-77-07, 52-76-68 (читальный зал)

E-mail: отсутствует

Веб-сайт: archive.mil.ru

Начальник: Пермяков Игорь Альбертович

Время работы читального зала: пн. – чт. 09.00–17.00,

пт. 09.00–15.45

В предпраздничные дни – сокращенный рабочий день до 14.00

Последний рабочий день каждого месяца – санитарный.

Коментар: зберігаються документи Збройних Сил Радянського Союзу від 1941 р. до теперішнього часу

Центральный военно-морской архив Министерства обороны РФ (ЦВМА МО РФ)

Центральний військово-морський архів Міністерства оборони РФ (ЦВМА МО РФ)

Адрес: 188350, Ленинградская область, г. Гатчина, Екатерининвердерский (бывший Красноармейский) пр., 2; Главный штаб ВМФ:

103175, Москва, К-175

Время работы: Пн.-пт. 8.20-16.40

Начальник: Тарасов Сергей Петрович

Тел.: 8-813 719-48-81, 719-44-76

Коментар: зберігаються документи всіх флотів і флотилій, військових портів, суднобудівних та інших підприємств, еспедицій військово-морського флоту, починаючи з 1941 р. до теперішнього часу.

Главный информационно-аналитический центр МВД РФ (ГИАЦ ВД РФ)

Головний інформаційно-аналітичний центр МВС РФ (ГІАЦ МВС РФ)

Адрес: 117418, РФ, г. Москва, ул. Новочеремушкинская, 67

Тел.: 007 (495) 667-55-55, 667-09-80

E-mail: отсутствует

Центр реабилитации жертв политических репрессий и архивной информации

Адрес: 125130, г. Москва,

ул. Зои и Александра Космодемьянских, д. 5

Страница на веб-сайте Министерства внутренних дел Российской Федерации:

mvd.ru/mvd/structure1/Centri/Glavnij_informacionno_analiticheskij_sen

Начальник: Важев Павел Анатольевич

Коментар: зберігається інформація про громадян колишнього СРСР, які відбували покарання в місцях позбавлення волі

*Управління реєстрації і архівних фондів Федеральної служби безпеки РФ (УРАФ ФСБ РФ), Центральний архів ФСБ РФ
Управление регистрации и архивных фондов Федеральной службы безопасности РФ (УРАФ ФСБ РФ), Центральный архив ФСБ РФ (ЦА ФСБ РФ)*

101000, РФ, г. Москва, ул. Большая Лубянка, 2

Тел.: 007 (495) 914-92-28

Факс: 007 (495) 975-24-70

E-mail и веб-сайт: отсутствуют

Начальник: Христофоров Василий Степанович

Коментар: архівні кримінальні справи на репресованих осіб, які розглядалися центральним апаратом КГБ СРСР чи МВД СРСР; оригінали документів про репресивну машину СРСР

Управление Федеральной службы безопасности России по Омской области

Управління Федеральної служби безпеки Росії в Омській області

644099, РФ, г. Омск, ул. Ленина, 2

Тел.: 007 (3812) 233-000

E-mail: omsk@fsb.ru

Веб-сайт: <http://www.omsk.fsb.ru/info.html>

Коментар: обліково-перевірні та фільтраційні справи на осіб, які були депортовані на примусові роботи в Німеччину, а також колишніх радянських військовополонених

**Бази даних, електронні
копії документів та інша
довідкова інформація
в мережі Інтернет,
що стосується
діяльності комуністичної
репресивної системи**

У цьому розділі подаємо посилання на окремі веб-сайти та Інтернет-сторінки, де розміщено узагальнені бази даних, електронні копії архівних документів і виставки, що стосуються діяльності комуністичних спецслужб. Цей перелік не претендує на вичерпність і має на меті лише допомогти зорієнтуватись у величезному масиві інформації про політичні репресії, та, можливо, скоротить час та ресурси, затрачені на її пошук.

БАЗИ ДАНИХ НА РЕПРЕСОВАНИХ ОСІБ

Україна

Загальнонаціональні

www.memory.gov.ua – офіційний веб-сайт Українського інституту національної пам'яті містить в електронному вигляді Національні та регіональні томи Книги пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні, геоінформаційну систему «Голодомор 1932–1933 років в Україні», документи репресивної системи СРСР.

www.reabit.org.ua — інтернет-проект «Національний банк даних жертв політичних репресій радянської доби в Україні», де можна скачати книги з серії «Реабілітовані історією» кожної області (в яких вказана інформація про реабілітованих осіб) та пошукати родичів в Національному банку репресованих.

www.ssu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=71713 — адреса розділу сайту Служби безпеки України, де містяться відомості про репресованих українців, які відбували покарання у спецтаборах Казахстану «Степлаг» та «Карлаг», а також по областях, отримані з Державного комітету національної безпеки Республіки Казахстан.

ssu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=87291&cat_id=87290 — адреса розділу сайту Служби безпеки України, де містяться матеріали про репресованих представників кримськотатарського народу.

Регіональні

poshuk.lviv.ua — сайт товариства «Пошук» (Львів). Тут вміщено списки жертв терору (розстріляних НКВД в 1941 р., ув'язнених в'язниці № 4 м. Львова, розстріляних у зв'язку з початком війни, жертв Золочівської тюрми (Львівська № 3) НКВД, політ'язнів Львівської області за 1944–1954 рр., політ'язнів, які поховані на кладовищі у селищі Абезь

Республіки Комі 1941–1959 рр. (780 осіб), документи репресивної системи СРСР, свідчення, фільми наживо.

daso.sumy.ua/index.php?option=com_content&task=blogsection&id=4&Itemid=80 – розділ офіційного веб-сайту Державного архіву Сумської області. Тут представлені документи та свідчення про Голодомор 1932–1933 рр., наводяться списки осіб, які були заарештовані за т. зв. «антинародну» діяльність, дані про діяльність ОУН і УПА на Сумщині.

www.memory.gov.ua/ua/publication/content/1497.htm — адреса сайту, де розміщено списки мешканців Тернопільської області, які були арештовані НКВД, перебували в Чортківській в'язниці і розстріляні в липні 1941 р.

Росія та Молдова

lists.memo.ru — адреса єдиної бази даних репресованих осіб «Жерти політичного терору в СРСР», де міститься інформація про понад 2 600 000 репресованих громадян колишнього Радянського Союзу.

stalin.memo.ru/index.htm — адреса, за якою розміщено перелік понад 45 тисяч імен засуджених за особистою санкцією Й. Сталіна і його найближчих соратників по Політбюро ЦК ВКП (б) до різних карних заходів, т. зв. «сталінські списки».

<http://dostup.memo.ru> – інтернет-проект «Особиста справа кожного», де будь-який громадянин зможе реалізувати свої права на доступ до документальних свідчень про політичні репресії, що проводилися в СРСР, і отримати інформацію про долю своїх родичів. Мета проекту – створення спільноти дослідників, які мають справу з різними практиками доступу до архівних матеріалів.

www.solovki.ca/passional/passional_880x400.php — розділ сайту, де міститься список осіб, які відбували покарання на Соловках.

www.memo.ru/library/bkmemory/list.htm – перелік книг про репресованих, що видані в країнах колишнього Радянського Союзу.

<http://deportari.md> – Інтернет-сайт та соціальна мережа в Республіці Молдова для жертв політичних репресій та депортацій, яка містить інформацію виключно про депортації, які були скоєні радянською владою, інтерв'ю репресованих, а також інформацію про місця відбуття покарань.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ГОЛОДОМОР 1932–1933 РОКІВ

Загальнонаціональні бази даних

www.holodomor33.org.ua — сайт, створений в рамках міжнародного проекту «Україна пам'ятає — світ визнає». На ньому можна знайти

інформацію про заходи вшанування жертв Голодомору, свідчення очевидців тощо.

www.holodomor.org — один з перших українських сайтів про Голодомор, де розміщені статті та спогади очевидців українською та англійською мовами.

www.archives.gov.ua/Sections/Famine — спеціальний розділ офіційного сайту Державної архівної служби України про Голодомор 1932–1933 рр., що містить електронний архів видань, кіно-, фотодокументів, виставок, свідчень очевидців.

www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=49757&cat_id=53076 — колекція документів Галузевого державного архіву Служби безпеки України на офіційному сайті СБУ.

Регіональні

<http://www.repres.poltava.ws> — сайт, присвячений пам'яті жертв терору та Голодомору на Полтавщині. Містить списки реабілітованих жертв комуністичного терору та загиблих внаслідок Голодомору 1932–1933 рр.

www.golodomor.kharkov.ua — Голодомор 1932–1933 рр., Харківська область.

<http://www.ck-oda.gov.ua/index.php?article=254> — розділ «Голодомор 1932–1933 рр. на Черкащині» на сайті Черкаської обласної державної адміністрації, де можна знайти архівні матеріали, спогади очевидців, перелік населених пунктів, що постраждали від Голодомору 1932–1933 рр.

http://www.adm.km.ua/index1.php?start_from=90&archive=&subaction=&id=&link=225 — розділ «Голодомор 1932–1933 рр. на Хмельниччині» на сайті Хмельницької обласної державної адміністрації, де можна знайти архівні матеріали, спогади очевидців, перелік населених пунктів, що постраждали від Голодомору 1932–1933 рр.

Англійською мовою

faminegenocide.com — сайт, де представлено офіційні документи: британські дипломатичні звіти про Голод в Україні (1933), публікації кореспондента газети «New York Times» Уолтера Дюранті про ситуацію на Північному Кавказі і Україні (1933), фотодокументи, опубліковані газетою «Chicago American» (1935), висновки Комісії Конгресу США з Голоду в Україні (1988), матеріали Міжнародної комісії розслідування Голоду в Україні 1932–1933 рр. (Брюссель, Нью-Йорк, 1988; Стокгольм,

1990), матеріали Комісії Державного Департаменту США (Вашингтон, 1987–1988, 1990), спогади очевидців.

www.ucrdc.org/Archives.html — сайт, де розміщено архівну колекцію Українсько-Канадського дослідного та документаційного центру (УКДДЦ) понад 800 аудіо- і відеоінтерв'ю англійською та українською мовами, в тому числі — аудіозаписи свідчень очевидців Голодомору, записаних 1981–1988 рр. і опублікованих Комісією Державного Департаменту США з Голодомору в Україні.

www.artukraine.com/index.php?do=cat&category=genocide — каталог мистецьких ресурсів та інтернет-галерея Голодомору у творах мистецтва ХХ ст.

www.loc.gov/exhibits/archives/ukra.html — фрагмент інтернет-виставки документів з радянських архівів, Бібліотека Конгресу США.

www.colley.co.uk/garethjones/soviet_articles/gareth_jones_diary.htm — нотатки з щоденника Гарета Джонса про Голод в Радянській Україні, березень 1933.

www.shevchenko.org/famine/index.htm — Голод в Україні. 1932–1933: Анотована бібліографія.

ВИСТАВКИ

memorial.kiev.ua/expo — он-лайн виставка «Хроніка комуністичної інквізиції».

www.narodnaviyna.org.ua — он-лайн виставка «Народна війна 1917–1932».

www.radiosvoboda.org/photogallery/1362.html — он-лайн виставка «Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ-НКВД».

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО КОМУНІСТИЧНИЙ ТОТАЛІТАРНИЙ РЕЖИМ

www.archives.gov.ua/News/Totalitaryzm.php — спеціальний розділ офіційного сайту Державної архівної служби України про тоталітаризм в Україні, де викладені офіційні документи з різних архівів України, радянські агітаційні плакати, документальні свідчення тощо.

www2.memo.ru/s/2.html — розділ сайту Міжнародного історико-просвітницького правозахисного і благодійного товариства «Меморіал» «СРСР. Історія репресій: 1917–1991 роки», де можна знайти інформацію про жертв політичних репресій в СРСР; матеріали з історії «Великого терору», примусових депортацій, репресій проти окремих

соціальних груп та національностей; про історію органів держбезпеки СРСР, створення та функціонування тюрем і концентраційних таборів; спогади учасників та очевидців.

memo.ru/history/NKVD/GULAG/index.htm — довідник про систему виправно-трудова таборів в СРСР (карти, структура, керівники).

www.gulagmuseum.org – Віртуальний музей ГУЛАГу, де зібрані матеріальні свідчення епохи радянського терору, експонати, документи, фотографії, інформація про місця масових поховань жертв терору, тюремні та табірні цвинтарі, місця розстрілів і таємних поховань тощо.

www.solovki.ca — сайт присвячений Соловецькому табору Особливого призначення (рос. СЛОН).

gulaghistory.org — англійський сайт, присвячений історії ГУЛАГу.

www.kgbdocuments.eu — сайт містить електронні копії документів КГБ з архівів країн Прибалтики.

kgbveikla.lt – спеціальна інтернет-сторінка, де публікуються документи про діяльність радянської спецслужби та імена колишніх таємних агентів на виконання Закону Литви про люстрацію.

<http://avr.org.ua/> – спільний проект Центру досліджень визвольного руху, Львівського національного університету ім. І. Франка та Національного музею-меморіалу жертв окупаційних режимів «Тюрма на Лонцького». Проект покликаний забезпечити відкритий доступ до електронних копій документів з історії українського визвольного руху у ХХ ст.

<http://www.stasi-mediathek.de> — медіатека з матеріалами про «ШТАЗІ», де можна ознайомитися з методами збору інформації спецслужбою.

<http://www.comuniststatesecurity.eu/> - сайт створений Платформою європейської пам'яті та сумління, де представлена структура і функції комуністичних спецслужб для міжнародної громадськості, засобів масової інформації та різноманітних інститутів. За приклад було взято колишню Чехословаччину з акцентом на період 1969-1989

БАЗИ ДАНИХ ПРО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПЕРІОДУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

www.obd-memorial.ru – сайт з пошуку військовослужбовців Червоної Армії, які загинули або зникли безвісти в період Другої світової війни і післявоєнний період, містить понад 13 мільйонів листів архівних документів та понад 42 000 паспортів військових поховань.

www.dokst.ru – сайт Об'єднання «Саксонські меморіали в пам'ять жертвам політичного терору», на якому зберігається інформація про радянських військовополонених часів Другої світової війни, які перебували в таборах для військовополонених або в робочих батальйонах, а також про поховання радянських громадян на території Саксонії (Німеччина).

**Офіційні інституції
країн Східної Європи,
які займаються
збереженням та вивченням
документів комуністичних
спецслужб**

Болгарія

Комісія з відкриття документів і оголошення про належність болгарських громадян до державної безпеки і розвідувальної служби Болгарської народної армії

Комисия за разкриване на документите и за обявяване на принадлежност на български граждани към Държавна сигурност и разузнавателните служби на Българската народна армия

ул. Врабча, 1

Софія 1000

България

Tel. +359 (2) 800 45 06

Fax +359 (2) 800 45 00

info@comdos.bg

www.comdos.bg

Естонія

Естонський інститут історичної пам'яті

Eesti Mälu Instituut (Estonian Institute of Historical Memory)

Tõnismägi 16

10119 Tallinn

Estonia

Tel. +372 648 4962

info@mnemosyne.ee

www.mnemosyne.ee

Латвія

Латвійське товариство вивчення окупації

Latvijas Okupācijas izpētes biedrība

Akadēmijas laukums 1-701

Rīga, LV-1050

Latvia

Tel. +371 29199400, +371 2952193, +371 29128356, +371 67431524

loib@inbox.lv

www.loib.lv

Литва

Центр дослідження геноциду та резистансу жителів Литви

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras

Didžioji g. 17/1

LT-01128 Vilnius

Lietuva

Tel. +370 5 231-41-39

Fax +370 5 279-10-33

admin@genocid.lt

www.genocid.lt

Міжнародна комісія з оцінки злочинів нацистського та радянського окупаційних режимів

Tarptautinė komisija nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti

Gedimino pr. 11

LT-01103 Vilnius

Lietuva

Tel. +370 5 266 38 04

Fax +370 5 266 38 05

komisija@lr.lt

www.komisija.lt

Німеччина

Федеральний уповноважений із документів служби державної безпеки колишньої НДР

Die Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik (BStU)

Karl-Liebknecht-Straße 31/33

10178 Berlin

Postal address: BStU, 10106 Berlin

Tel. +49 (30) 2324-50

Fax + 49 (30) 2324-7799

post@bstu.bund.de

www.bstu.bund.de

Адреси місцевих відділень:

Відділення у м. Хемніц

Jagdschänkenstraße 52
09117 Chemnitz
Tel. + 49 (371) 8082-0
Fax + 49 (371) 8082-3719

Відділення у м. Дрезден

Riesaer Straße 7
01129 Dresden
Tel. + 49 (351) 2508-0
Fax + 49 (351) 2508-3419

Відділення у м. Ерфурт

Petersberg Haus 19
99084 Erfurt
Tel. + 49 (361) 5519-0
Fax + 49 (361) 5519-4719

Відділення у м. Франкфурт-на-Одері

Fürstenwalder Poststraße 87
15234 Frankfurt
Tel. + 49 (335) 6068 + 0
Fax + 49 (335) 6068-2419

Відділення у м. Гера

Hermann-Drechsler-Straße 1, Haus 3
07548 Gera
Tel. + 49 (365) 5518-0
Fax + 49 (365) 5518-4219

Відділення у м. Галле

Blücherstraße 2
06122 Halle (Saale)
Tel. +49 (345) 6141-0
Fax +49 (345) 6141-2719

Відділення у м. Лейпциг

Dittrichring 24

04109 Leipzig
Tel. +49 (341) 2247-0
Fax +49 (341) 2247-3219

Відділення у м. Магдебург

Georg-Kaiser-Straße 4
39116 Magdeburg
Tel. +49 (391) 6271-0
Fax +49 (391) 6271-2219

Відділення у м. Нойбранденбург

Neustrelitzer Straße 120
17033 Neubrandenburg
Tel. +49 (395) 7774-0
Fax +49 (395) 7774-1619

Відділення у м. Росток

Hohen Tannen 11
18196 Waldeck-Dummerstorf
Tel. +49 (38208) 826-0
Fax +49 (38208) 826-1219

Відділення у м. Шверін

19065 Görslow
Tel. +49 (3860) 503-0
Fax +49 (3860) 503-1419

Відділення у м. Зуль

Weidbergstraße 34
98527 Suhl
Tel. +49 (3681) 456-0
Fax +49 (3681) 456-4519

Польща

Институт національної пам'яті — Комісія з переслідування за злочини проти польського народу
Instytut Pamięci Narodowej (IPN) — Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

ul. Wołoska 7, 02-675
Warszawa

Tel. +48 (22) 581 85 22, 581 85 23
archives@ipn.gov.pl
www.ipn.gov.pl

Адреси місцевих відділень:

Відділення у м. Білосток

Warsztatowa 1a
15-637 Białystok
Tel. (0-85) 664-57-20
Fax (0-85) 664-57-33

Відділення у м. Гданськ

ul. Polanki 124
80-308 Gdańsk
Tel. (0-58) 511-92-11
Fax (0-58) 511-92-12
e-mail: oddzial.gdansk@ipn.gov.pl

Відділення у м. Катовіце

ul. Józefowska 102
40-145 Katowice
Tel. 32 207 05 00
Fax 32 207 05 80
e-mail: oddzial.katowice@ipn.gov.pl

Відділення у м. Краків

Wieliczka, pl. Mieczysława Skulimowskiego 1
адреса для листування: ul. Reformacka 3
31-012 Kraków
Tel. (0-12) 289-14-00
Fax (0-12) 289-14-01
e-mail: obuiad.krakow@ipn.gov.pl

Відділення у м. Люблін

ul. Szewska 2
20-086 Lublin
tel. (0-81) 536-34-11
fax (0-81) 536-34-12
e-mail: marcin.krzysztofik@ipn.gov.pl

Відділення у м. Лодзь

ul. E. Orzeszkowej 31/35
91-479 Łódź
Tel. (0-42) 616-27-10
e-mail: oddzial.lodz@ipn.gov.pl

Відділення у м. Познань

ul. Rolna 45a, 61-487 Poznań
Tel. (0-61) 835-69-08, 835-69-09
Fax (0-61) 835-69-10
e-mail: rafal.koscianski@ipn.gov.pl

Відділення у м. Ряшів (Жешув)

ul. Słowackiego 18
35-060 Rzeszów
Tel. (0-17) 860-60-02, 860-60-03
Fax (0-17) 860-60-43
e-mail: oddzial.rzeszow@ipn.gov.pl

Відділення у м. Щецин

ul. K. Janickiego 30
71-270 Szczecin
Tel. (0-91) 484-98-30, 484-98-32
Fax (0-91) 484-98-31
e-mail: zbigniew.stanuch@ipn.gov.pl

Відділення у м. Варшава

Pl. Krasińskich 2/4/6
00-207 Warszawa
Tel. (0-22) 530-86-40, 530-86-41
Fax (0-22) 530-90-34
e-mail: obuiadwa@ipn.gov.pl

Відділення у м. Вроцлав

ul. Sołtysowicka 21a
51-168 Wrocław
адреса для листування: pl. Strzelecki 25
50-224 Wrocław
Tel. (0-71) 326-76-19, 326-76-17
Fax (071) 326-76-18
e-mail: oddzial.wroclaw@ipn.gov.pl, Tomasz.Balbus@ipn.gov.pl

Відділення у м. Бидгощ

ul. Grudziądzka 9/15
85-130 Bydgoszcz
Tel. (0-52) 325-95-00
Fax (0-52) 325-95-01
e-mail: edyta.cisewska@ipn.gov.pl

Відділення у м. Кельце

Al. Na Stadion 1
25-127 Kielce
Tel. (0-41) 340-50-50
Fax (0-41) 340-50-96

Відділення у м. Ольштин

ul. Jagiellońska 46
10-273 Olsztyn
tel. (0-89) 521-48-00
fax (0-89) 521-48-01

Відділення у м. Ополе

ul. Oleska 31
45-052 Opole
Tel. (0-77) 453-84-78
Fax (0-77) 453-84-76
e-mail: krzysztof.kawalec@ipn.gov.pl

Відділення у м. Радом

ul. Żeromskiego 53
26-600 Radom
Tel. (0-48) 368-24-00
Fax (0-48) 368-24-01
e-mail: danuta.pawlik@ipn.gov.pl

Румунія

Національна рада з вивчення архівів Securitate

Consiliul Național Pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS)

Strada Matei Basarab nr. 55-57, sector 3
030671, București
România

Tel. +40 374 189 167
office@cnsas.ro
www.cnsas.ro

**Институт досліджень злочинів комунізму і пам'яті про вигнання
The Institute for the Investigation of Communist Crimes and the
Memory of the Romanian Exile**

str. Alecu Russo, nr. 13-19, etaj 5, ap. 11, sector 2
București, România
Tel. +40 21 316 7565; +40 21 316 7557
Fax +40 21 316 7552
office@iicmer.ro
www.crimelecomunismului.ro

Словаччина

Институт національної пам'яті

Ústav pamäti národa (UPN)

Námestie slobody 6
81783 Bratislava 15
Slovensko
Tel. +421 (2) 593 00 311
Fax +421 (2) 593 00 391
info@upn.gov.sk
www.upn.gov.sk

Словенія

Дослідницький центр національного примирення

Študijski center za narodno spravo (SCNR)

Tivolska 42
1000 Ljubljana
Slovenia
Tel. +386 (0)1 230 67 00
Fax +386 (0)1 230 67 10
info@scnr.si
www.scnr.si

Угорщина

Історичні архіви угорських органів державної безпеки

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

Eötvös u. 7

1067 Budapest
Magyarország
Postal address: 1396 Budapest, PF. 367
Tel. +36 (1) 478-6020
Fax + 36 (1) 478-6036
info@abtl.hu
www.abtl.hu

Чеська Республіка

Институт дослідження тоталітарних режимів
Ústav pro studium totalitních režimů (USTR)

Siwiecova 2
130 00 Praha 3
Česká republika
Postal address: P.O.BOX 17, 110 06 Praha 1
Tel. +420 (221) 008 211, +420 (221) 008 212
info@ustrcr.cz
www.ustrcr.cz

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Міжнародна служба розшуку
International tracing service
Große Allee 5 – 9
34454 Bad Arolsen
Bundesrepublik Deutschland
communications@its-arolsen.org
www.its-arolsen.org

Список скорочень державних архівних установ та інших термінів, які використовуються в архівній справі

Центральні державні архіви України:

ЦДАВО України — Центральний державний архів вищих органів влади та управління України

ЦДАГО України — Центральний державний архів громадських об'єднань України

Місцеві державні архіви України:

Держархів АР Крим — Державний архів в Автономній Республіці Крим
Держархів Вінницької обл. / ДАВО — Державний архів Вінницької області

Держархів Волинської обл. / ДАВО — Державний архів Волинської області

Держархів Дніпропетровської обл. / ДАДО — Державний архів Дніпропетровської області

Держархів Донецької обл. / ДАДО — Державний архів Донецької області

Держархів Житомирської обл. / ДАЖО — Державний архів Житомирської області

Держархів Закарпатської обл. / ДАЗО — Державний архів Закарпатської області

Держархів Запорізької обл. / ДАЗО — Державний архів Запорізької області

Держархів Івано-Франківської обл. / ДАІФО — Державний архів Івано-Франківської області

Держархів Київської обл. / ДАКО — Державний архів Київської області

Держархів Кіровоградської обл. / ДАКО — Державний архів Кіровоградської області

Держархів Луганської обл. / ДАЛО — Державний архів Луганської області

Держархів Львівської обл. / ДАЛО — Державний архів Львівської області

Держархів Миколаївської обл. / ДАМО — Державний архів Миколаївської області

Держархів Одеської обл. / ДАОО — Державний архів Одеської області

Держархів Полтавської обл. / ДАПО — Державний архів Полтавської області

Держархів Рівненської обл. / ДАРО — Державний архів Рівненської області

Держархів Сумської обл. / ДАСО — Державний архів Сумської області

Держархів Тернопільської обл. / ДАТО — Державний архів Тернопільської області

Держархів Харківської обл. / ДАХО — Державний архів Харківської області

Держархів Херсонської обл. / ДАХО — Державний архів Херсонської області

Держархів Хмельницької обл. / ДАХО — Державний архів Хмельницької області

Держархів Черкаської обл. / ДАЧО — Державний архів Черкаської області

Держархів Чернівецької обл. / ДАЧО — Державний архів Чернівецької області

Держархів Чернігівської обл. / ДАЧО — Державний архів Чернігівської області

Держархів м. Києва — Державний архів міста Києва

Держархів м. Севастополя — Державний архів міста Севастополя

Галузеві державні архіви України:

ГДА МО України / ГДА МОУ — Галузевий державний архів Міністерства оборони України

ГДА СБ України / ГДА СБУ — Галузевий державний архів Служби безпеки України

ГДА МВС України / ГДА МВСУ — Галузевий державний архів Міністерства внутрішніх справ України

ГДА СЗР України / ГДА СЗРУ — Галузевий державний архів Служби зовнішньої розвідки України

ГДА УІНП — Галузевий державний архів Українського інституту національної пам'яті

Інші установи України:

Укрдержархів — Державна архівна служба України

ТЧХУ — Товариство Червоного Хреста України

УІНП — Український інститут національної пам'яті

ЦДВР — Центр досліджень визвольного руху

Архівні установи Російської Федерації:

Росархів — Федеральна архівна служба Росії

РГВА — Російський державний військовий архів

ЦАМО РФ — Центральний архів Міністерства оборони РФ

ЦВМА МО РФ — Центральний військово-морський архів Міністерства оборони РФ

ГИАЦ МВД РФ — Головний інформаційно-аналітичний центр МВС РФ
УРАФ ФСБ РФ — Управління реєстрації і архівних фондів Федеральної
служби безпеки Російської Федерації

Скорочення:

ас — архівна справа

асс — архівна слідча справа

акс — архівна кримінальна справа

НАФ — Національний архівний фонд

Додатки

Додаток 1.
Конституція України
Витяги

Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати, поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Стаття 40. Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Додаток 2.
Закон України
«Про Національний архівний фонд та архівні установи»
Витяги

Стаття 15. Доступ до документів Національного архівного фонду

Документи Національного архівного фонду і довідковий апарат до них надаються у користування в архівних установах з часу їх надходження на зберігання, а в приватних архівних зібраннях - відповідно до рішення їх власників.

Держава заохочує власників приватних архівних зібрань до розширення доступу до документів Національного архівного фонду, сприяє публікації та експонуванню цих документів на виставках і створенню до них загальнодоступного довідкового апарату.

Забороняється відносити до державної таємниці або іншої інформації з обмеженим доступом інформацію про місця зберігання документів Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам, а також створювати таємні архіви для зберігання таких документів.

Громадяни України мають право користуватися документами Національного архівного фонду або їх копіями на підставі особистої заяви і документа, що посвідчує особу. Особи, які користуються документами Національного архівного фонду за службовим завданням, подають документ, що підтверджує їх повноваження.

Іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами доступу до документів Національного архівного фонду, а також мають такі самі обов'язки, як і громадяни України.

Забороняється вимагати від користувачів надання документів, не передбачених цим Законом.

Про відмову в доступі до документів Національного архівного фонду користувачеві повідомляється письмово із зазначенням вичерпних підстав відмови.

Особливості доступу до архівної інформації репресивних органів визначаються Законом України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років».

Стаття 16. Обмеження доступу до документів Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам

Архівні установи мають право обмежити доступ до документів Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам, на строк до одного року в зв'язку з їх науково-технічним опрацюванням, перевіркою наявності та стану або реставрацією. У разі проведення великого обсягу зазначених робіт строк обмеження може бути продовжений з дозволу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архівної справи і діловодства, але не більше ніж на один рік.

Архівні установи мають право відмовити в доступі до документів Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам, неповнолітнім, особам, визнаним судом недієздатними, та особам, які грубо порушували порядок користування архівними документами.

Доступ до документів Національного архівного фонду, що містять державну таємницю або іншу інформацію з обмеженим доступом, може бути обмежено виключно відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Доступ до документів Національного архівного фонду, що містять конфіденційну інформацію про особу, а також створюють загрозу для життя чи недоторканності житла громадян, обмежується на 75 років від часу створення цих документів, якщо інше не передбачено законом. Раніше зазначеного строку доступ здійснюється з дозволу громадянина, права та законні інтереси якого можуть бути порушені, а в разі його смерті - з дозволу спадкоємців, а також у разі, коли така інформація є суспільно необхідною або обмеження доступу до неї заборонено законом.

Особливості доступу до архівної інформації репресивних органів визначаються Законом України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років».

У разі передачі за договором до державних архівних установ, архівних відділів міських рад документів Національного архівного фонду, що не належали державі, територіальним громадам, умови подальшого користування ними визначаються з колишніми власниками зазначеним договором. Зазначений порядок може бути встановлено також у випадках передачі документів на зберігання без зміни права власності на них.

Стаття 18. Форми використання відомостей, що містяться в документах Національного архівного фонду

Архівні установи у порядку, визначеному законодавством, надають документи Національного архівного фонду для користування фізичним та юридичним особам, створюють для цього відповідний довідковий апарат; видають архівні довідки, копії документів та іншим шляхом задовольняють запити фізичних і юридичних осіб; повідомляють про документи, в яких містяться відомості, що можуть бути використані державними органами і органами місцевого самоврядування та іншими заінтересованими сторонами; публікують, експонують та в іншій формі популяризують архівні документи, а також виконують інші функції, спрямовані на ефективне використання відомостей, що містяться в документах Національного архівного фонду.

Стаття 19. Порядок користування документами Національного архівного фонду

Порядок користування документами Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам, визначається Міністерством юстиції України з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років».

Порядок користування документами Національного архівного фонду, що належать іншим власникам, встановлюється власником або уповноваженою ним особою з урахуванням рекомендацій центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архівної справи і діловодства.

Стаття 20. Права користувачів документами Національного архівного фонду

Користувачі документами Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам, мають право:

1) користуватися в читальному залі архівної установи копіями документів з фондів користування, а у разі їх відсутності - оригіналами, якщо доступ до них не обмежено на підставах, визначених законом, а також відповідно до закону користуватися документами обмеженого доступу;

2) отримувати від архівних установ довідки про відомості, що містяться в документах, доступ до яких не обмежено на підставах, визначених законом;

3) за письмовою згодою архівних установ отримувати документи або їх копії в тимчасове користування поза архівними установами;

4) користуватися довідковим апаратом до документів, а за згодою архівних установ - і обліковими документами;

5) виготовляти, у тому числі за допомогою технічних засобів, або отримувати від архівних установ копії документів і витяги з них, якщо це не загрожує стану документів та не порушує авторські та суміжні права, а також вимагати, щоб ці копії або витяги були засвідчені архівною установою;

6) публікувати, оголошувати, цитувати та іншим чином відтворювати зміст архівних документів з посиланням на місце їх зберігання і з дотриманням умов, передбачених законодавством.

У разі виявлення в архівних документах недостовірних відомостей про особу, будь-яка фізична особа має право вимагати від архівної установи долучення до цих документів письмового обґрунтованого спростування чи доповнення зазначених відомостей.

Права користувачів документами Національного архівного фонду, що належать іншим власникам, визначаються власником документів з урахуванням рекомендацій центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архівної справи і діловодства.

Дії посадових осіб архівних установ, що перешкоджають реалізації законних прав користувачів документами Національного архівного фонду, можуть бути оскаржені в порядку підлеглих або у судовому порядку.

Стаття 21. Обов'язки користувачів документами Національного архівного фонду

Користувачі документами Національного архівного фонду зобов'язані:

1) дотримуватися встановленого відповідно до законодавства порядку користування документами, своєчасно виконувати законні вимоги працівників архівної установи;

2) забезпечувати збереженість і вчасне повернення документів, наданих їм у користування;

3) негайно інформувати архівну установу про виявлені випадки пошкодження чи недостачі документів;

4) не допускати перекручення або фальсифікації використаних відомостей, що містяться в архівних документах;

5) завчасно інформувати власника документів або уповноважену ним архівну установу про наміри використання відомостей, що містяться в архівних документах, з комерційною метою;

6) виконувати зобов'язання, передбачені угодами, укладеними користувачем з власником документів або уповноваженою власником юридичною чи фізичною особою;

7) відповідно до закону чи умов договору відшкодовувати завдані ними збитки архівним установам.

Стаття 42. Контроль за дотриманням законодавства про Національний архівний фонд та архівні установи, відповідальність за його порушення

Працівники архівних установ, користувачі архівними документами, в тому числі документами Національного архівного фонду, інші особи, винні у недбалому зберіганні, псуванні, незаконному знищенні, підробленні, приховуванні, розкраданні, незаконному вивезенні за межі України або незаконній передачі іншій особі архівних документів, а також у порушенні порядку щодо доступу до зазначених документів та інших порушеннях законодавства про Національний архівний фонд та архівні установи, несуть відповідальність згідно з законом.

Додаток 3.

Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років

Верховна Рада України,
усвідомлюючи те, що архіви є невід'ємним і незамінним елементом історичної спадщини Українського народу;

зважаючи на те, що архіви гарантують збереження людської пам'яті;

констатуючи, що право кожного на отримання об'єктивної інформації про історію своєї країни є однією з основ демократичної держави; враховуючи підвищення інтересу суспільства до історії, а надто історії України ХХ століття;

враховуючи складність проблем, пов'язаних з доступом до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму, що діяли на території сучасної України протягом ХХ століття, суперечливими вимогами щодо прозорості і секретності та захисту права на приватність, та визнаючи необхідність забезпечення широкого доступу до історичної інформації;

усвідомлюючи, що краще розуміння новітньої історії може сприяти запобіганню конфліктам та ворожнечі у суспільстві;

беручи до уваги Рекомендацію Комітету міністрів Ради Європи державам-членам стосовно європейської політики доступу до архівів № R (2000) 13;

усвідомлюючи, що закритість архівів стала однією з передумов анексії півострова Крим та воєнного конфлікту на території Донецької та Луганської областей;

прагнучи сприяти налагодженню суспільного діалогу;

з метою недопущення повторення злочинів тоталітарних режимів, будь-якої дискримінації за національною, соціальною, класовою, етнічною, расовою або іншими ознаками у майбутньому, відновлення історичної та соціальної справедливості, усунення загрози незалежності, суверенітету, територіальній цілісності та національній безпеці України приймає цей Закон.

Розділ I

Загальна частина

Стаття 1. Загальні положення

1. Цей Закон регулює відносини, пов'язані із забезпеченням права кожного на доступ до архівної інформації репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років.

2. Метою цього Закону є забезпечення відкритості архівної інформації репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років.

3. Дія Закону України «Про захист персональних даних» не поширюється на відносини щодо отримання архівної інформації репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років.

4. Законодавство України про доступ до архівної інформації репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років базується на Конституції України та складається з цього Закону, Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи», інших нормативно-правових актів України.

Стаття 2. Терміни

1. У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

1) архівна інформація репресивних органів — інформація, зафіксована на будь-яких носіях, що була створена, отримана або перебувала у репресивних органах;

2) жертва репресивних органів — особа, яка зазнала будь-яких переслідувань чи репресій, основоположні права і свободи якої були порушені представниками репресивних органів;

3) носій архівної інформації — будь-який матеріальний носій, на якому зафіксована архівна інформація репресивних органів. Носії архівної інформації репресивних органів відповідно до закону належать до Національного архівного фонду і є власністю держави;

4) оцифрування носія архівної інформації — створення цифрової копії носія архівної інформації шляхом сканування, фотографування, рентгенографії або в будь-який інший спосіб з метою забезпечення доступу до архівної інформації через телекомунікаційні мережі та для створення цифрової страхової копії;

5) позаштатні співробітники репресивних органів — особи, які у 1917-1991 роках перебували на обліку в підрозділах репресивних органів як агенти для виконання будь-яких спеціальних доручень, агенти, які використовувалися в особливих умовах, агенти всіх інших категорій, інформатори всіх категорій, позаштатні оперативні працівники, резиденти всіх категорій, утримувачі або власники винайнятих, конспіративних або явочних адрес, конспіративних квартир, «поштових скриньок», пунктів конспіративного зв'язку, довірені або таємні контактні особи всіх категорій, інші особи, які будь-яким чином співпрацювали з репресивними органами у 1917-1991 роках, у тому числі надавали інформацію щодо інших осіб;

6) репресивні органи — визначені цим Законом органи комуністичного тоталітарного режиму, які діяли на території України у 1917-1991 роках, застосовували засоби і методи державного примусу і терору стосовно конкретних осіб або груп осіб з політичних, соціальних, класових, національних, релігійних або інших мотивів, діяльність яких характеризувалася численними фактами порушення прав людини;

7) розпорядник архівної інформації — Галузевий державний архів Українського інституту національної пам'яті (далі — ГДА УІНП), а у випадках, визначених цим Законом, також державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, архівні установи, які фактично володіють архівною інформацією репресивних органів;

8) штатні співробітники репресивних органів — військовослужбовці, працівники (робітники, службовці) репресивних органів, які перебували в офіційних трудових або службових відносинах із зазначеними органами.

Стаття 3. Репресивні органи

1. У цьому Законі під репресивними органами розуміються:

1) Всеросійська надзвичайна комісія по боротьбі з контрреволюцією і саботажем, Всеукраїнська надзвичайна комісія для боротьби з контрреволюцією, спекуляцією, саботажем та службовими злочинами, Верховний Суд, Верховний касаційний суд, Верховний касаційний трибунал, Головне розвідувальне управління (Розвідувальне управління Штабу Робітничо-селянської червоної армії, Четверте управління Штабу Робітничо-селянської червоної армії, Інформаційно-статистичне управління Робітничо-селянської червоної армії, П'яте управління Народного комісаріату оборони, Розвідувальне управління Генерального штабу Червоної армії, Головне розвідувальне управління Народного комісаріату оборони, Головне розвідувальне управління Генерального штабу Збройних сил), Державне політичне управління, Єдиний верховний трибунал, Комітет державної безпеки, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство державної безпеки, Міністерство охорони громадського порядку, Міністерство юстиції, Народний комісаріат внутрішніх справ, Народний комісаріат державної безпеки, Народний комісаріат юстиції, Об'єднане державне політичне управління, прокуратура Верховного Суду, прокуратура (Генеральна прокуратура, Державна прокуратура), Управління контррозвідки «СМЕРШ», народні суди, губернські, окружні, обласні суди, революційні, військові трибунали;

2) територіальні, функціональні, структурні підрозділи органів, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, а також безпосередньо підпорядковані цим органам бойові загони, конвойна охорона (варта,

конвойна варта, конвойні війська), війська (війська внутрішньої служби (охорони), внутрішні війська), прикордонна охорона (війська), війська урядового зв'язку, інженерно-будівельні та спеціальні частини;

3) Головне управління виправно-трудова таборів, трудових поселень та місць ув'язнення, включаючи табірні управління, табірні відділення та пункти, колонії та спецкомендатури, особливі наради та особливі комісії при органах, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, міжвідомчі позасудові органи у складі Народного комісара внутрішніх справ (начальника Управління Народного комісаріату внутрішніх справ області) та прокурора Української РСР (області) («двійки»), республіканські, обласні «особливі трійки», продовольчі загони (продзагони), війська допоміжного значення, що перебували у розпорядженні господарських відомств;

4) інші репресивні органи, їхні територіальні, функціональні або структурні підрозділи, посадові особи, діяльність яких була несумісною з основоположними правами і свободами людини і громадянина та характеризувалася масовими порушеннями прав людини у формі індивідуальних та масових вбивств, страт, смертей, депортацій, катувань, використання примусової праці або інших форм фізичного терору, переслідувань з етнічних, національних, релігійних, політичних, класових, соціальних або інших мотивів, заподіяння моральних та фізичних страждань під час застосування психіатричних засобів у політичних цілях, порушень свободи совісті, думки, вираження поглядів, свободи преси та відсутності політичного плюралізму.

Стаття 4. Основні засади державної політики щодо забезпечення доступу до архівної інформації репресивних органів

1. Держава гарантує право кожного на доступ до архівної інформації репресивних органів.

2. Держава гарантує вільний доступ до архівної інформації репресивних органів з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом.

3. Держава гарантує умови для належного зберігання, примноження та використання архівної інформації репресивних органів.

4. Держава забезпечує оцифрування носіїв архівної інформації репресивних органів.

5. Держава вживає заходів для забезпечення пошуку і отримання архівної інформації репресивних органів, що зберігається у відповідних установах іноземних держав.

6. Кабінет Міністрів України, Український інститут національної пам'яті, інші державні органи, органи влади Автономної Республіки

Крим, органи місцевого самоврядування, архівні установи реалізують державну політику у сфері забезпечення доступу до архівної інформації репресивних органів в межах своєї компетенції.

Стаття 5. Гарантії забезпечення доступу до архівної інформації репресивних органів

1. Право на доступ до архівної інформації репресивних органів гарантується:

1) обов'язком розпорядників архівної інформації надавати та оприлюднювати архівну інформацію репресивних органів, крім випадків, передбачених цим Законом;

2) максимальним спрощенням процедури отримання інформації;

3) вільним вибором форми доступу до архівної інформації;

4) забороною на віднесення архівної інформації репресивних органів до таємної інформації;

5) забороною на віднесення архівної інформації репресивних органів до конфіденційної або службової інформації, крім випадків, передбачених цим Законом;

6) встановленням відповідальності за порушення законодавства про доступ до архівної інформації репресивних органів.

Стаття 6. Принципи забезпечення доступу до архівної інформації репресивних органів

1. Доступ до архівної інформації репресивних органів відповідно до цього Закону здійснюється за принципами:

1) відкритості діяльності розпорядників архівної інформації;

2) законності, прозорості та справедливості процедур доступу до архівної інформації репресивних органів;

3) вільного отримання та поширення інформації, крім обмежень, встановлених цим Законом;

4) здійснення активного пошуку, систематизації архівної інформації репресивних органів в Україні і за кордоном;

5) сприяння держави у проведенні досліджень, спрямованих на відновлення національної пам'яті Українського народу;

6) відповідальності особи за поширення архівної інформації репресивних органів;

7) рівноправності, незалежно від ознак раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак.

Розділ II

Правовий статус архівної інформації репресивних органів

Стаття 7. Забезпечення доступу до архівної інформації репресивних органів

1. Доступ до архівної інформації репресивних органів забезпечується шляхом:

1) надання кожному для ознайомлення носія архівної інформації або його копії, створення відповідного довідкового апарату;

2) виготовлення копії носія архівної інформації або його окремих частин;

3) доступу до цифрової копії носія архівної інформації;

4) оприлюднення на офіційному веб-сайті розпорядника архівної інформації цифрової копії носія архівної інформації;

5) надання копії носія архівної інформації або його окремих частин на запит особи;

6) виготовлення архівних довідок, витягів із документів;

7) публікації, експонування та інших форм популяризації архівної інформації репресивних органів;

8) ефективного використання архівної інформації репресивних органів та задоволення запитів фізичних і юридичних осіб в іншій формі, передбаченій законодавством.

Стаття 8. Відкритість архівної інформації репресивних органів

1. Архівна інформація репресивних органів є відкритою, крім випадків, визначених цим Законом.

2. Не може бути обмежений доступ до архівної інформації репресивних органів:

1) про стан навколишнього природного середовища, якість харчових продуктів і предметів побуту;

2) про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці людей;

3) про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;

4) про факти порушення прав і свобод людини і громадянина (вбивства, заподіяння каліцтв, застосування тортур, катування, пере-

слідування, організацію Голодомору або масового голоду, депортацію, політичні репресії або будь-які інші протиправні чи злочинні діяння, вчинені представниками тоталітарних режимів);

5) про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб;

6) що становить суспільний інтерес (є суспільно необхідною інформацією);

7) доступ до якої не може бути обмежений відповідно до законів та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

3. Не може бути обмежений доступ до архівної інформації репресивних органів, носії якої містять грифи секретності, не передбачені законодавством України.

4. Архівна інформація репресивних органів про штатних або поза штатних працівників репресивних органів є відкритою, доступ до такої інформації не може бути обмежений з будь-яких підстав.

5. У разі коли особа, зазначена у частині четвертій цієї статті, водночас є жертвою репресивних органів, доступ до інформації про таку особу не обмежується.

Стаття 9. Обмеження доступу до архівної інформації репресивних органів

1. Особа, яка є жертвою репресивних органів, має право на обмеження доступу до архівної інформації репресивних органів про себе, крім осіб, зазначених у частині четвертій статті 8 цього Закону.

2. Жертва репресивних органів, встановлюючи обмеження на доступ до інформації про себе, має зазначити, на яку інформацію встановлюється обмеження (вид інформації, сторінки, абзаци тощо), а також строк, на який встановлюється обмеження, з урахуванням вимог, визначених частиною четвертою цієї статті.

3. Члени сім'ї та родичі жертви репресивних органів, інші особи, крім осіб, зазначених у частині четвертій статті 8 цього Закону, мають право на часткове обмеження доступу до інформації про себе на строк, визначений у частині четвертій цієї статті. При цьому особа має право обмежити доступ лише щодо свого расового (етнічного) походження, політичних або світоглядних поглядів, віросповідання, а також даних, що стосуються здоров'я та статевого життя.

4. Особи, зазначені у частинах першій — третій цієї статті, мають право обмежити доступ до архівної інформації репресивних органів про себе на строк не більш як 25 років.

5. У разі якщо архівна інформація репресивних органів про осіб, зазначених у частинах першій — третій цієї статті, була оприлюднена, обмеження доступу до такої інформації не застосовується.

6. Обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ.

Розділ III

Доступ до архівної інформації репресивних органів в архівних установах

Стаття 10. Забезпечення доступу до архівної інформації репресивних органів в архівних установах

1. Кожен має право на доступ до архівної інформації репресивних органів.

2. Доступ до архівної інформації репресивних органів забезпечують ГДА УІНП та інші розпорядники архівної інформації.

3. Розпорядники архівної інформації забезпечують доступ до архівної інформації репресивних органів усіма доступними способами.

4. Розпорядники архівної інформації проводять оцифрування носіїв архівної інформації репресивних органів, а також забезпечують розміщення цифрових копій цих носіїв в Інтернеті з урахуванням обмежень, встановлених цим Законом.

5. Розпорядники архівної інформації здійснюють оприлюднення архівної інформації репресивних органів з урахуванням обмежень, встановлених цим Законом.

6. Розміщення архівної інформації на офіційних веб-сайтах здійснюється із забезпеченням належної індексації та можливості пошуку такої інформації.

7. Розпорядники архівної інформації забезпечують розміщення на своїх офіційних веб-сайтах актуального довідкового апарату, інформації про наявні обмеження в доступі до архівної інформації репресивних органів, строк дії таких обмежень, а також іншу інформацію, необхідну для реалізації права особи на доступ до архівної інформації репресивних органів.

Стаття 11. Робота з носіями архівної інформації в архівних установах

1. Надання доступу до носіїв архівної інформації в архівних установах здійснюється на підставі документа, що посвідчує особу, а також заповненої заяви.

Забороняється вимагати від особи надання будь-яких інших документів.

2. Перед початком роботи з носіями архівної інформації особа інформується про те, що вона несе повну відповідальність за форму та зміст поширеної нею архівної інформації репресивних органів, а також за всі можливі правові наслідки такого поширення. Особа вважається поінформованою про відповідальність, якщо вона почала роботу з носіями архівної інформації.

3. Особа має право на вільний безоплатний доступ до носіїв архівної інформації в читальному залі архівної установи або їх копій з урахуванням обмежень, визначених цим Законом.

4. Особа може виготовляти копії архівної інформації репресивних органів, у тому числі за допомогою технічних засобів, або отримувати від архівних установ копії документів і витяги з них, якщо це не загрожує стану документів, а також вимагати, щоб такі копії або витяги були засвідчені архівною установою.

5. Самостійне виготовлення особою копії архівної інформації репресивних органів з носія такої інформації є безоплатним. Забороняється вимагати здійснення прямої чи опосередкованої оплати для самостійного виготовлення особою копії архівної інформації репресивних органів.

6. Виготовлення копії архівної інформації репресивних органів її розпорядником здійснюється з відшкодуванням фактичних витрат на таке виготовлення.

7. Розпорядники архівної інформації розміщують на своїх офіційних веб-сайтах інформацію про посадових (службових) осіб, відповідальних за забезпечення доступу до архівної інформації репресивних органів, у тому числі їхні контактні дані, найменування посади, прізвище, ім'я та по батькові.

Розділ IV

Розпорядники архівної інформації

Стаття 12. Галузевий державний архів Українського інституту національної пам'яті

1. ГДА УІНП створюється для безпосереднього забезпечення права на доступ до архівної інформації репресивних органів.

2. Порядок утворення Українського інституту національної пам'яті визначається законом.

3. ГДА УІНП створюється згідно з рішенням Кабінету Міністрів України на підставі спільного подання Міністерства юстиції України та Українського інституту національної пам'яті.

4. Інформація про ГДА УІНП, його структуру, завдання, ухвалені рішення та інша інформація, обов'язкова для оприлюднення відповідно до законодавства, розміщується на його офіційному веб-сайті, а також в інший спосіб в обсязі та порядку, передбачених Законом України «Про доступ до публічної інформації».

5. ГДА УІНП забезпечує:

- 1) ведення обліку і зберігання носіїв архівної інформації;
- 2) ведення державного обліку документів Національного архівного фонду;
- 3) створення та зберігання страхового фонду документів архіву і фонду користування ними;
- 4) виявлення унікальних документів Національного архівного фонду;
- 5) створення та вдосконалення довідкового апарату;
- 6) організацію користування архівними документами, видачу архівних довідок, копій, витягів з архівних документів юридичним та фізичним особам у встановленому порядку;
- 7) доступ осіб до архівної інформації репресивних органів;
- 8) систематичний пошук і накопичення архівної інформації в Україні та за кордоном;
- 9) систематичну реставрацію та оцифрування носіїв архівної інформації, а також забезпечення доступу до їх цифрових копій на офіційному веб-сайті;
- 10) ведення міжархівного реєстру жертв репресивних органів та осіб, зазначених у статті 9 цього Закону, які обмежили доступ до інформації про себе;
- 11) здійснення інших повноважень, визначених законодавством.

6. ГДА УІНП має переважне право перед іншими особами на придбання (отримання) носіїв архівної інформації репресивних органів, носіїв архівної інформації іноземних спецслужб, структур та діячів українського визвольного руху за інших рівних умов.

Стаття 13. Відповідальність, оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядників архівної інформації

1. Особи, відповідальні за забезпечення доступу до архівної інформації репресивних органів, керівники розпорядника архівної інформації несуть дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність за такі дії чи бездіяльність.

2. Розпорядники архівної інформації, їх посадові (службові) особи не несуть відповідальності за наслідки поширення архівної інформації репресивних органів запитувачами та особами, яким надається доступ до архівної інформації репресивних органів, крім випадків, коли посадова (службова) особа відповідного розпорядника архівної інформації є запитувачем або особою, якій надається доступ до архівної інформації репресивних органів на загальних засадах.

3. Рішення, дії чи бездіяльність посадових (службових) осіб розпорядників архівної інформації можуть бути оскаржені до керівників розпорядників архівної інформації, вищого органу або суду.

Розділ V

Прикінцеві та перехідні положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

2. Особи, зазначені у статті 9 цього Закону, протягом одного року з дня набрання чинності цим Законом мають право подати розпоряднику архівної інформації клопотання про обмеження доступу до архівної інформації репресивних органів про себе в порядку, визначеному цим Законом. У разі неподання такого клопотання у визначений строк доступ до інформації про зазначених осіб не підлягає обмеженню.

3. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) у статті 212⁻³ Кодексу України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради УРСР, 1984 р., додаток до № 51, ст. 1122):

абзац перший частини першої після слів «Про доступ до публічної інформації» доповнити словами «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років»;

після частини другої доповнити новою частиною такого змісту:

«Порушення вимог Закону України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років», а саме необґрунтоване віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом, ненадання відповіді на запит на інформацію, ненадання інформації, неправомірна відмова в наданні інформації, неповне надання інформації, неповідомлення про подовження строку розгляду запиту, відстрочення розгляду запиту, крім випадків, визначених цим Законом, тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

У зв'язку з цим частини третю — сьому вважати відповідно частинами четвертою — восьмою;

в абзаці першому частини восьмої слова «першою — шостою» замінити словами «першою - сьомою»;

2) у Законі України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 11, ст. 81; 2007 р., № 10, ст. 91; 2013 р., № 28, ст. 302; 2014 р., № 5, ст. 62, № 12, ст. 178, № 22, ст. 816):

статтю 2 доповнити частиною третьою такого змісту:

«Доступ до архівної інформації репресивних органів встановлюється Законом України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років»;

статтю 8 після частини четвертої доповнити новою частиною такого змісту:

«Архівні документи (носії архівної інформації) репресивних органів належать державі і передаються на зберігання Галузевому державному архіву Українського інституту національної пам'яті».

У зв'язку з цим частини п'яту — сьому вважати відповідно частинами шостою — восьмою;

статтю 15 доповнити частиною восьмою такого змісту:

«Особливості доступу до архівної інформації репресивних органів визначаються Законом України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років»;

статтю 16 після частини четвертої доповнити новою частиною такого змісту:

«Особливості доступу до архівної інформації репресивних органів визначаються Законом України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років».

У зв'язку з цим частину п'яту вважати частиною шостою;

частину першу статті 19 доповнити словами і цифрами «з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років»;

3) статтю 25 Закону України «Про захист персональних даних» (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., № 34, ст. 481; 2014 р., № 14, ст. 252) доповнити частиною третьою такого змісту:

«3. Дія цього Закону не поширюється на відносини щодо отримання архівної інформації репресивних органів»;

4) пункт 15 Постанови Верховної Ради України «Про тлумачення Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 15, ст. 88) виключити.

4. Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, а також підприємства, установи та організації, що перебувають у їх віданні або належать до сфери їх управління, зобов'язані провести ревізію та повідомити Українському інституту національної пам'яті про наявність архівної інформації репресивних органів протягом одного року з дня набрання чинності цим Законом.

5. Кабінету Міністрів України, Генеральній прокуратурі України, Службі безпеки України, Державній судовій адміністрації України, Службі зовнішньої розвідки України, Міністерству внутрішніх справ України, Міністерству оборони України, Державній пенітенціарній службі України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Державній архівній службі України, іншим державним органам, органам влади Автономної Республіки Крим, органам місцевого самоврядування протягом шести місяців з дня набрання чинності цим Законом привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом.

Після закінчення зазначеного строку положення нормативно-правових актів таких органів, що суперечать цьому Закону, втрачають чинність.

6. Кабінету Міністрів України:

у тримісячний строк з дня набрання чинності цим Законом ухвалити рішення про створення ГДА УІНП і забезпечення його майновим комплексом для розміщення архівної установи та архівосховища;

передбачити під час розроблення проекту закону про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» бюджетні призначення для утримання ГДА УІНП;

доручити міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади провести ревізію носіїв архівної інформації репресивних органів та організувати передачу архівних фондів новоствореному ГДА УІНП протягом двох років з дня набрання чинності цим Законом.

7. Міністерству внутрішніх справ України, Міністерству оборони України, Міністерству юстиції України, Службі безпеки України, Службі зовнішньої розвідки України, Генеральній прокуратурі України, Державній судовій адміністрації України, Державній пенітенціарній службі України, Адміністрації Державної прикордонної служби України передати ГДА УІНП носії архівної інформації за 1917-1991 роки протягом двох років з дня набрання чинності цим Законом.

8. Міністерству юстиції України у тримісячний строк з дня набрання чинності цим Законом привести порядок користування документами

Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам, в частині користування архівною інформацією репресивних органів у відповідність із цим Законом.

9. Українському інституту національної пам'яті:

разом з Міністерством юстиції України затвердити положення про ГДА УІНП;

призначити керівника ГДА УІНП, уклавши з ним строковий трудовий договір на п'ять років;

забезпечити створення міжархівного реєстру осіб, зазначених у статті 9 цього Закону, які обмежили доступ до інформації про себе.

Президент України

П. Порошенко

м. Київ 9 квітня 2015 року № 316-VIII

Додаток 4.
Закон України «Про інформацію»
Витяги

Стаття 5. Право на інформацію

1. Кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

Реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

Стаття 11. Інформація про фізичну особу

1. Інформація про фізичну особу (персональні дані) – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована.

2. Не допускаються збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини. До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження.

Кожному забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законом.

Стаття 20. Доступ до інформації

1. За порядком доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом.

2. Будь-яка інформація є відкритою, крім тієї, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом.

Стаття 21. Інформація з обмеженим доступом

1. Інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація.

2. Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом.

Відносини, пов'язані з правовим режимом конфіденційної інформації, регулюються законом.

3. Порядок віднесення інформації до таємної або службової, а також порядок доступу до неї регулюються законами.

4. До інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені такі відомості:

1) про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту;

2) про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці людей;

3) про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;

4) про факти порушення прав і свобод людини і громадянина;

5) про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб;

6) інші відомості, доступ до яких не може бути обмежено відповідно до законів та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 29. Поширення суспільно необхідної інформації

1. Інформація з обмеженим доступом може бути поширена, якщо вона є суспільно необхідною, тобто є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення.

2. Предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо.

Додаток 5.
Закон України «Про звернення громадян»
Витяги

Стаття 1. Звернення громадян

Громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргю про їх порушення.

Військовослужбовці, працівники органів внутрішніх справ і державної безпеки, а також особи рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України мають право подавати звернення, які не стосуються їх службової діяльності.

Особи, які не є громадянами України і законно знаходяться на її території, мають таке ж право на подання звернення, як і громадяни України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами.

Стаття 5. Вимоги до звернення

Звернення адресуються органам державної влади і органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям незалежно від форми власності, об'єднанням громадян або посадовим особам, до повноважень яких належить вирішення порушених у зверненнях питань.

Звернення може бути подано окремою особою (індивідуальне) або групою осіб (колективне).

Особливою формою колективного звернення громадян до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування є електронна петиція, яка подається та розглядається в порядку, передбаченому статтею 23-1 цього Закону.

Звернення може бути усним чи письмовим.

Усне звернення викладається громадянином на особистому прийомі або за допомогою засобів телефонного зв'язку через визначені контактні центри, телефонні «гарячі лінії» та записується (реєструється) посадовою особою.

Письмове звернення надсилається поштою або передається громадянином до відповідного органу, установи особисто чи через упо-

вноважену ним особу, повноваження якої оформлені відповідно до законодавства. Письмове звернення також може бути надіслане з використанням мережі Інтернет, засобів електронного зв'язку (електронне звернення).

У зверненні має бути зазначено прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина, викладено суть порушеного питання, зауваження, пропозиції, заяви чи скарги, прохання чи вимоги. Письмове звернення повинно бути підписано заявником (заявниками) із зазначенням дати. В електронному зверненні також має бути зазначено електронну поштову адресу, на яку заявнику може бути надіслано відповідь, або відомості про інші засоби зв'язку з ним. Застосування електронного цифрового підпису при надсиланні електронного звернення не вимагається.

Звернення, оформлене без дотримання зазначених вимог, повертається заявнику з відповідними роз'ясненнями не пізніше як через десять днів від дня його надходження, крім випадків, передбачених частиною першою статті 7 цього Закону.

Звернення про надання безоплатної правової допомоги розглядаються в порядку, встановленому законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги.

Стаття 7. Заборона відмови в прийнятті та розгляді звернення

Звернення, оформлені належним чином і подані у встановленому порядку, підлягають обов'язковому прийняттю та розгляду.

Забороняється відмова в прийнятті та розгляді звернення з посиленням на політичні погляди, партійну належність, стать, вік, віросповідання, національність громадянина, незнання мови звернення.

Якщо питання, порушені в одержаному органом державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, об'єднаннями громадян або посадовими особами зверненні, не входять до їх повноважень, воно в термін не більше п'яти днів пересилається ними за належністю відповідному органу чи посадовій особі, про що повідомляється громадянину, який подав звернення. У разі якщо звернення не містить даних, необхідних для прийняття обґрунтованого рішення органом чи посадовою особою, воно в той же термін повертається громадянину з відповідними роз'ясненнями.

Забороняється направляти скарги громадян для розгляду тим органам або посадовим особам, дії чи рішення яких оскаржуються.

Стаття 8. Звернення, які не підлягають розгляду та вирішенню

Письмове звернення без зазначення місця проживання, не підписане автором (авторами), а також таке, з якого неможливо встановити авторство, визнається анонімним і розгляду не підлягає.

Не розглядаються повторні звернення одним і тим же органом від одного і того ж громадянина з одного і того ж питання, якщо перше вирішено по суті, а також ті звернення, терміни розгляду яких передбачено статтею 17 цього Закону, та звернення осіб, визнаних судом недієздатними.

Рішення про припинення розгляду такого звернення приймає керівник органу, про що повідомляється особі, яка подала звернення.

Стаття 20. Термін розгляду звернень громадян

Звернення розглядаються і вирішуються у термін не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, які не потребують додаткового вивчення, – невідкладно, але не пізніше п'ятнадцяти днів від дня їх отримання. Якщо в місячний термін вирішити порушені у зверненні питання неможливо, керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації або його заступник встановлюють необхідний термін для його розгляду, про що повідомляється особі, яка подала звернення. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати сорока п'яти днів.

На обґрунтовану письмову вимогу громадянина термін розгляду може бути скорочено від встановленого цією статтею терміну.

Звернення громадян, які мають встановлені законодавством пільги, розглядаються у першочерговому порядку.

Стаття 21. Безоплатність розгляду звернення

Органи державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, об'єднання громадян, посадові особи розглядають звернення громадян, не стягуючи плати.

Додаток 6.

Кодекс етики архівістів

Прийнято XIII сесією Генеральної Асамблеї Міжнародної ради архівів (Пекін, 6 вересня 1996 р.)³³

ВСТУП

А. Кодекс етики архівістів покликаний встановити високі стандарти поведінки для професії архівіста. Він має знайомити осіб, які обрали професію архівіста, з цими стандартами, нагадувати досвідченим архівістам про їхні професійні обов'язки та утверджувати у суспільстві авторитет професії.

В. Термін «архівісти», використовуваний в цьому Кодексі, поширюється на всіх, хто займається контролем, опікою, зберіганням архівних документів та управлінням архівами.

С. Слід переконувати вищі органи та архівні служби обирати політику й практику, які б сприяли виконанню цього кодексу.

Д. Кодекс має на меті встановлення етичних норм, якими повинні керуватися архівісти, й не передбачає специфічних рішень щодо конкретних проблем.

Е. Принципи супроводжуються коментарями; принципи та коментарі в цілому складають Кодекс етики.

Ф. Впровадження Кодексу залежить від готовності архівних установ та професійних асоціацій його виконувати. Це може відбуватися у формі підвищення кваліфікації, створення механізму для прийняття рішень у разі сумнівів, для розслідування неетичної поведінки і, за умови доцільності, – для застосування санкцій.

КОДЕКС

1. Архівісти повинні захищати цілісність архівних документів і тим самим гарантувати, що вони залишатимуться й надалі надійними свідками минулого. Пріоритетним обов'язком архівістів є забезпечення цілісності документів, переданих під опіку й на зберігання. Під час виконання цього обов'язку вони повинні поважати законні, однак іноді суперечливі права та інтереси роботодавців, власників, суб'єктів і споживачів інформації, минуле, сучасне й майбутнє. Об'єктивність і неза-

³³ Джерело: офіційний веб-портал Державної архівної служби України (www.archives.gov.ua/International/Kodeks.pdf).

ангажованість архівістів є мірилом їхнього професіоналізму. Вони повинні протидіяти будь-якому тиску, спрямованому на маніпулювання відомостями з метою затаювання або викривлення фактів.

2. Архівісти повинні здійснювати експертизу цінності, відбір архівних документів і роботу з ними в історичному, правовому й адміністративному контексті, з урахуванням принципу походження документів, зберігаючи й оприлюднюючи справжні взаємозв'язки між документами. Архівісти мають діяти згідно з ustalеними принципами й практикою. Архівісти повинні виконувати свої обов'язки і функції відповідно до архівних принципів, які регулюють створення, функціонування та управління документами у діловодстві (у тому числі електронними та мультимедійними), відбір документів і комплектування ними архівів, охорону, зберігання й консервацію документів, їх систематизацію, описування, публікацію і надання у користування. Архівісти повинні проводити експертизу цінності документів неупереджено, спираючись під час прийняття рішень на досконале знання адміністративних вимог і політики комплектування своєї установи. Вони повинні систематизувати й описувати документи, відібрані для зберігання, відповідно до архівних принципів (а саме: принципу походження і принципу неділимості фонду) й прийнятими стандартами настільки швидко, наскільки це можливо. Архівісти повинні придбавати документи відповідно до цілей і можливостей своїх установ. Вони не повинні прагнути купувати документи або приймати їх, якщо це може створити загрозу цілісності або безпеці документів; вони повинні співпрацювати з метою забезпечення зберігання цих документів у найвідповіднішому сховищі. Архівісти повинні співпрацювати щодо повернення переміщених архівів.

3. Архівісти повинні зберігати автентичність документів під час упорядкування, зберігання та користування. Архівісти не повинні припускати зменшення архівної цінності документів, включаючи електронні або мультимедійні документи, в процесі архівної роботи з експертизи цінності, систематизації та описування, а також під час консервації та користування. Будь-яке вилучення документів має здійснюватися на підставі ретельно розроблених методів і критеріїв. Заміна оригіналів документів іншими їхніми форматами повинна відбуватися з урахуванням юридичної, сутнісної та інформаційної цінності документів. Під час тимчасового вилучення зі справи документів обмеженого доступу необхідно інформувати про це користувача.

4. Архівісти повинні забезпечувати постійну доступність і відкритість архівних документів. Архівісти повинні відбирати документи для зберігання або знищення так, щоб насамперед зберегти основне свідчення діяльності особи або установи, які створили і зібрали докумен-

ти, але враховуючи при цьому й змінні дослідницькі потреби. Архівісти повинні знати, що придбання документів сумнівного походження, хоч і таких, що мають інтерес, може спричинити незаконну комерційну діяльність. Вони повинні співпрацювати з іншими архівістами та правоохоронними органами, до компетенції яких входить затримання і судове переслідування осіб, підозрюваних у крадіжці архівних документів.

5. Архівісти повинні документувати і вміти обґрунтувати свою діяльність з архівними документами. Архівісти повинні обстоювати нормативні правила зберігання документів упродовж всього їхнього життєвого циклу і співпрацювати з фондоутворювачами в питаннях прийняття нових форм документів і запровадження нової практики управління інформацією. Вони повинні не лише займатися комплектуванням документами, а й дбати про те, щоб робота з поточною інформацією передбачала процедури, які сприятимуть збереженості цінних документів. Архівісти під час проведення переговорів з уповноваженими особами, які здійснюють передавання документів, або з власниками документів повинні прагнути досягнення справедливих рішень, що ґрунтуються на повному розумінні (наскільки це прийнятно) таких чинників: повноважень на передавання, дарування або продаж; фінансових угод і зиску; планів на опрацювання документів; авторського права і умов доступу. Архівісти повинні постійно зберігати справу, яка документує надходження, консервацію і всю проведenu архівну роботу.

6. Архівісти повинні сприяти максимально широкому доступу до архівних документів і забезпечувати неупереджене обслуговування всіх користувачів. Архівісти повинні створювати як загальний, так і спеціальний довідковий апарат на всі документи, що перебувають у них на зберіганні. Вони повинні всім пропонувати неупереджене консультування і використання всіх можливостей для надання збалансованого асортименту послуг. Архівісти повинні відповідати ввічливо і з готовністю надати допомогу щодо всіх обґрунтованих запитів про свої фонди і сприяти їх якнайширшому використанню відповідно до політики установи, забезпечення збереженості фондів, правових засад, індивідуальних прав і домовленостей про дарування. Вони повинні роз'яснювати потенційним користувачам доцільні обмеження і неупереджено застосовувати їх. Архівісти не повинні припускатися необґрунтованих обмежень доступу і використання, але можуть пропонувати чи приймати як умову комплектування чітко встановлені обмеження на визначений період часу. Вони повинні чесно дотримуватися і неупереджено виконувати всі угоди, укладені під час придбання документів, але в інтересах лібералізації доступу повинні заново проводити переговори про умови [доступу] залежно від обставин.

7. Архівісти повинні поважати інтереси як доступу, так і захисту тамниці приватного життя і діяти в межах відповідного законодавства. Архівісти повинні дбати про захист корпоративних та особистих інтересів [громадян] так само, як і враховувати міркування національної безпеки, не знищуючи інформацію, особливо у випадку електронних документів, де поновлення і знищення є усталеною практикою. Вони повинні поважати право приватної власності осіб, які передали документи або відомості про яких у них містяться, особливо тих, хто не має права голосу в справі використання і зберігання документів.

8. Архівісти повинні використовувати висловлену їм довіру в загальних інтересах і уникати використання свого становища для нечесного задоволення своїх або чужих потреб. Архівісти повинні утримуватися від дій, які шкодять їхній професійній честі, об'єктивності та неупередженості. Вони не повинні прагнути для себе фінансової чи будь-якої іншої вигоди на шкоду установам, дослідникам або колегам. Архівісти не повинні особисто збирати оригінали документів або брати участь у будь-яких комерційних операціях з документами. Вони повинні уникати дій, які могли б спровокувати зіткнення інтересів у суспільстві. Архівісти можуть використовувати фонди, які зберігаються в їхніх установах, для особистих досліджень і публікацій, проводячи цю роботу на тих самих засадах, що й інші дослідники цих фондів. Вони не повинні розкривати або використовувати інформацію, отриману в результаті роботи з документами обмеженого доступу. Вони не повинні плутати особисті дослідницькі чи публікаторські інтереси з дорученими їм професійними або адміністративними обов'язками. Під час роботи з фондами у своїх установах архівісти не повинні використовувати у своїх цілях наявні у них відомості про неопубліковані знахідки дослідників без попереднього інформування дослідників про наміри архівіста скористатися цими відомостями. Вони можуть робити огляди і готувати коментарі до праць інших з їхньої тематики, включаючи праці, що ґрунтуються на інформації документів, які зберігаються в їхніх установах. Архівісти не повинні дозволяти представникам інших професій заважати їм виконувати свою роботу і обов'язки.

9. Архівісти повинні удосконалювати свою професійну майстерність, систематично й постійно поглиблюючи свої архівні знання і оприлюднюючи результати своїх досліджень та досвід роботи. Архівісти повинні прагнути до удосконалення професійного взаєморозуміння та обміну досвідом, робити особистий внесок у розвиток професійного знання і забезпечувати особам, які навчаються, чи підлеглим відповідні умови навчання й роботи для компетентного виконання їхніх функцій.

10. Архівісти повинні сприяти забезпеченню збереження світової документальної спадщини у співпраці з представниками своєї та інших професій. Архівісти повинні прагнути до розширення співпраці, уникнення конфліктів з колегами по професії та вирішення проблем, що виникають, заохочуючи при цьому суворе дотримання архівних стандартів та етичних норм. Архівісти повинні співпрацювати з представниками споріднених професій на ґрунті взаємоповаги та взаєморозуміння.

Переклад з англійської

Додаток 7. УНІВЕРСАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО АРХІВИ

Прийнято Генеральною Асамблеєю Міжнародної Ради Архівів
(Осло, вересень 2010).

Схвалено 36-ю сесією Генеральної Конференції ЮНЕСКО
(Париж, листопад 2011)

Архіви зберігають рішення, вчинки та спогади. Архіви є унікальним та незамінним спадком, який передається від одного покоління до іншого. З моменту створення архіви призначені, щоб зберігати свою цінність та значення. Вони є авторитетним джерелом інформації, необхідної для вчинення відповідальних та прозорих адміністративних дій. Архіви відіграють істотну роль у розвитку спільнот, допомагають зберігати пам'ять окремих осіб та громади в цілому, дозволяють доповнювати цю пам'ять. Відкритий доступ до архівів збагачує наші знання про суспільство людей, сприяє демократії захищає якість життя.

З цієї метою ми визнаємо:

- **унікальну якість** архівів як автентичних доказів адміністративної, культурної та інтелектуальної діяльності та як відображення еволюції спільнот ;
- **життєву необхідність** архівів для підтримки ефективності, відповідальності та прозорості бізнесу, для захисту прав громадян, для формування особистої та громадської пам'яті; для розуміння минулого та документування сучасного, щоб направляти майбутні дії;
- **різноманітність** архівів для охоплення усіх сфер людської діяльності;
- **різноманітність форматів**, в яких створюються архіви, включаючи паперові, електронні, аудіо візуальні та інші типи;
- **роль архівістів** як навчених професіоналів, які мають спеціальну освіту, постійно вдосконалюють свої знання та служать своїм спільнотам, надаючи допомогу у створенні матеріалів для архівів, їх відборі, збереженні та у забезпеченні доступу до них;
- **колективну відповідальність** усіх — громадян, місцевої влади та уряду, осіб, які відповідальні за прийняття рішень, власників та управителів особистими та громадськими архівами, архівістів та усіх спеціалістів, які працюють з інформацією — по відношенню до управління архівами.

Відак, ми беремо зобов'язання працювати спільно для того, щоб:

- були прийняті та введені в дію національні політики та закони стосовно архівів ;
- управління архівами здійснювалось компетентно та з належною увагою всіма інституціями, публічними чи приватними, які створюють та використовують у своїй діяльності архіви ;
- на управління архівами, в тому числі для оплати праці спеціально підготовлених фахівців, виділялись достатні ресурси ;
- управління та збереження архівів здійснювалось таким чином, щоб забезпечити їх автентичність, достовірність, цілісність та зручність у використанні;
- доступ до архівів мали усі бажаючі, дотримуючись при цьому відповідних законів та поважаючи права громадян, авторів, власників та користувачів документів ;
- архіви служили допомогою у плеканні відповідального громадянства.

Прийнято Генеральною Асамблеєю Міжнародної Ради Архівів, Осло, вересень 2010. Схвалено 36-ю сесією Генеральної Конференції ЮНЕСКО Париж, листопад 2011.

Додаток 8.

ПЕРЕЛІК УСТАНОВ, КУДИ ВАРТО ЗВЕРТАТИСЯ ПРИ ВСТАНОВЛЕННІ ДОЛІ ОСІБ

ПЕРЕЛІК УСТАНОВ, КУДИ ВАРТО ЗВЕРТАТИСЯ ПРИ ВСТАНОВЛЕННІ ДОЛІ ОСІБ			
№ п/п	Тип запитуваної інформації	Назви інтернет-сайтів, де може міститися інформація	Назва архівної установи, де можуть зберігатися документи
I. ПОШУК ІНФОРМАЦІЇ ПРО РЕПРЕСОВАНИХ			
1.	Арештовані, засуджені, пошук інформації про місце відбування покарання, виконання вироку, дату, причину смерті, місце поховання, зберігання архівних кримінальних справ, реабілітацію	www.reabit.org.ua, www.lists.memo.ru, www.stalin.memo.ru	ГДА СБУ, ГДА МВСУ, обласні архіви, книги «Реабілітовані історією», ГІАЦ МВС РФ
2.	Засуджені за архівними кримінальними справами, які велися центральним апаратом ВЧК-КГБ	www.reabit.org.ua, www.lists.memo.ru	книги «Реабілітовані історією», ЦА ФСБ РФ, ГІАЦ МВС РФ
3.	Засуджені за архівними кримінальними справами, які велися місцевими органами держбезпеки	www.reabit.org.ua, www.lists.memo.ru	ГДА СБУ, ГДА МВСУ, обласні архіви, книги «Реабілітовані історією», ГІАЦ МВС РФ
4.	Пропали безвісти особи на території України за запитами іноземних організацій та зверненнями родичів, які проживають за кордоном	www.redcross.org.ua, www.reabit.org.ua, www.lists.memo.ru, www.stalin.memo.ru	Служба розшуку ТЧХУ, ГДА СБУ, ГДА МВСУ, обласні архіви, книги «Реабілітовані історією», ГІАЦ МВС РФ

5.	Пропали безвісти особи за межами України за заявами родичів, які знаходяться в Україні	www.redcross.org.ua, www.reabit.org.ua, www.lists.memo.ru, www.stalin.memo.ru	Служба розшуку ТЧХУ, ГДА СБУ, ГДА МВСУ, обласні архіви, книги «Реабілітовані історією», ГІАЦ МВС РФ, Міжнародна служба розшуку
6.	Репресовані уродженці міста Києва та Київської області	www.reabit.org.ua, www.lists.memo.ru, www.stalin.memo.ru	Інформаційно-довідковий зал ГДА СБУ, ГДА СБУ, ГДА МВСУ, ЦДАГОУ, книги «Реабілітовані історією», ГІАЦ МВС РФ
7.	Підтвердження факту конфіскації чи вилучення майна	–	ГДА МВСУ, обласні архіви, міські, районні, обласні комісії з питань поновлення прав реабілітованих
8.	Депортовані, розкуркулені, вивезені, переселені, заслани, особи, які перебували на поселенні, виселенні, спецпоселенні	–	ГДА МВСУ, обласні архіви, міські, районні, обласні комісії з питань поновлення прав реабілітованих, ГІАЦ МВС РФ
9.	Переселені з території Польщі та залишені ними майно	–	Держархів Львівської області (евакуаційні листи переселенців), обласні архіви за місцем переселення
10.	Особи, які перебували в лавах ОУН і УПА	–	ГДА СБУ, ГДА МВСУ, ЦДАГОУ, обласні архіви, ЦДВР, ГІАЦ МВС РФ

11.	Репресовані особи в населеному пункті	www.reabit.org.ua, www.lists.memo.ru, www.stalin.memo.ru	ГДА СБУ, ГДА МВСУ, обласні архіви, книги «Реабілітовані історією»
12.	Загиблі під час Голодомору	www.memory.gov.ua	ЦДАГОУ, обласні архіви, Український інститут національної пам'яті, Національний музей «Меморіал пам'яті жертв Голодомору»
II. ПОШУК ІНФОРМАЦІЇ ПЕРІОДУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ			
1.	Про долі осіб, які були призвані в Червону армію до 1940 року включно	www.obd-memorial.ru, www.dokst.ru	обласні архіви, військкомати, РДВА
2.	Про долі осіб, які були призвані в Червону армію після 1941 року	www.obd-memorial.ru, www.dokst.ru	обласні архіви, військкомати, ЦАМО РФ, ЦВМА (хто воював у морському флоті)
3.	Про встановлення долі та розшук військовополонених та цивільних осіб, які перебували в нацистських концтаборах, гетто та на примусових роботах на території Німеччини та інших країнах Європи, які проходили перевірку органами держбезпеки (фільтрацію), репатрійовані	www.reabit.org.ua, www.lists.memo.ru, www.dokst.ru, www.redcross.org.ua	ГДА СБУ, ГДА МВСУ, ЦДАВОУ, обласні архіви, Служба розшуку ТЧХУ, РДВА, Міжнародна служба розшуку, об'єднання «Саксонські меморіали»
4.	Про радянських військовополонених часів Другої світової війни, які перебували в таборах для військовополонених або в робочих батальйонах	www.dokst.ru, www.redcross.org.ua	Служба розшуку ТЧХУ, ЦДВОУ, обласні архіви, об'єднання «Саксонські меморіали»

5.	Про долі військовослужбовців, які пропали безвісти в роки Другої світової війни	www.obd-memorial.ru, www.dokst.ru	РДВА, ЦАМО РФ, ЦВМА МО РФ (хто воював у морському флоті)
6.	Про військовослужбовців, які були арештовані особливими відділами військових частин і засуджені військовими трибуналами та судами за військові і кримінальні злочини, а також про зняття судимості, відновлення в званні і реабілітації	–	РДВА (до 1940 року включно), ЦАМО РФ (з 1941 року включно)
7.	Про осіб, які воювали в складі Українського штабу партизанського руху	–	ЦДАГОУ, ГДА СБУ, обласні архіви
8.	Про осіб, які залишилися на окупованих територіях	www.reabit.org.ua, www.lists.memo.ru	обласні архіви, місцеві архіви МВСУ
9.	Про німців та осіб інших національностей, які були затримані органами радянської контррозвідки в 1945–1950-х роках на території країн Східної Європи і які проходили за обліково-перевірними справами	–	ЦА ФСБ РФ, РДВА, ГІАЦ МВС РФ, УФСБ РФ в Омській області
10.	Про дітей, які перебували в дитячих будинках (з 1925 року)	www.redcross.org.ua	обласні архіви, Служба розшуку ТЧХУ (до 1945 року), ЦДАВОУ (після 1945 року)

**Додаток 9.
ЗРАЗКИ ЗАЯВ ДЛЯ ПОШУКУ АРХІВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ**

**Зразок заяви для пошуку інформації
про безвісти зниклого родича**

Директору Галузевого державного архіву
Служби безпеки України
А. Когуту
01601, м. Київ 1, вул. Малопідвальна, 16
Каліщук Оксани Леонідівни,
яка проживає за адресою:
71611, Запорізька область, Василівський район,
смт Степногірськ, вул. Квіткова, 10
тел. 06236-2-76-54

ЗАЯВА

Шукаю інформацію про свого діда Каліщука Михайла Івановича, 1927 р. н., уродженця та мешканця с. Хоболтів Володимир-Волинського району Волинської області. На початку Другої світової війни його було забрано до Червоної армії, з військкомату не було жодної звістки. За неперевіреною інформацією, в 1946–1947 роках він був убитий в лавах УПА поблизу містечка Сарни Рівненської області.

Прошу надати мені всю інформацію про мого діда, в разі наявності справ дозволити з ними ознайомитись та зробити необхідні виписки. В разі відсутності інформації прошу вказати адреси інших архівів, де може знаходитися інформація про мого родича.

“ __ ” _____ 201_ року

Підпис заявника

**Зразок заяви з проханням ознайомитися з матеріалами архівної
кримінальної справи / надати архівну довідку про родича**

Директору Центрального державного
архіву громадських об'єднань України
О. Бажан
01011, м. Київ, вул. Кутузова, 8
Абрамова Сергія Віталійовича
03057, м. Київ, вул. О. Довженка, 14/1, кв. 58
тел. 050-489-01-58

Шановна Ольго Вікторівно!

Я, Абрамов Сергій Віталійович, звертаюся до Вас з проханням надати мені можливість ознайомитися та зробити копії з архівної кримінальної справи/надати архівну довідку про мого діда Абрамова Федора Степановича, 1907 року народження, уродженця с. Казанка Казанківського району Одеського округу, який Трійкою при УНКВС по Одеській області 13.08.1937 року був засуджений до 10 років виправно-трудова робіт.

Також в разі наявності в архівній кримінальній справі особистих речей мого діда прошу видати їх мені.

“ __ ” _____ 201_ року

Підпис заявника

**Зразок заяви про видачу архівної довідки
про переселення з іншої території**

Директору Державного архіву
Запорізької області
Тедєєву Олександрю Сергійовичу
69095, м. Запоріжжя, вул. Українська, 48
Українця Матвія Кузьмовича,
48600, Тернопільська область, м. Заліщики,
вул. Свободи 19, кв. 91
тел. 03554-5-15-58

ЗАЯВА

Шукаю інформацію про переселення з території Польщі та залишене майно родини мого діда Гордійчука Сергія Адамовича (1922 р. н.) та його дружини Гордійчук Галини Антонівни (1925 р. н.).

Вони були переселені в листопаді 1944 року з села Андріїв Люблінського повіту в місто Запоріжжя.

В разі наявності матеріалів прошу видати відповідну архівну довідку.

“ __ ” _____ 201_ року

Підпис заявника

**Зразок заяви з проханням про видачу довідки
про реабілітацію родича**

Директору Державного архіву Вінницької області
Легуну Юрію Вікторовичу
01011, м. Київ, вул. Кутузова, 8
Книш Ольги Павлівни
мешкаю за адресою: 169915, Російська Федерація, Республіка
Комі, м. Воркута, вул. Республіканська, 26

ЗАЯВА

Прошу видати довідку про реабілітацію мого діда Павлюка Володимира Савовича, який народився в 1913 році в селі Лука-Мелешківська Вінницького району Вінницької області.

“ __ ” _____ 201_ року

Підпис заявника

**Зразок заяви для звернення до Галузевого державного архіву
Служби безпеки України з пошуку інформації про зниклого родича
(розміщений на сайті Служби безпеки України)**

З питання отримання архівних відомостей

Директору Галузевого державного архіву
Служби безпеки України
Когуту Андрію Андрійовичу
Громадянина

що проживає за адресою:

Індекс:

Тел:

E-mail:

ЗАЯВА

Я, _____
_____ р. н. _____
Рік народження Місце народження

ПРОШУ:

- здійснити пошук інформації
- надати можливість ознайомитися в архіві
- виготовити мені копію справи (документів)

виберіть одне або кілька значень

Про _____
ПІБ особи щодо якої здійснюється запит

Вкажіть відому вам інформацію:

Дата і місце народження: _____

Місце проживання: _____

Відомості про освіту: _____

Військове звання: _____

Чи була особа репресованою: _____

вказати, де, ким, коли і де відбувала покарання

Відомості про роботу в _____

НКВС-КДБ: _____

вказати коли і на яких посадах особа працювала

Зазначена особа є:

моїм родичем _____
вказіть ступінь рідства

об'єктом наукового дослідження* _____
вказіть вид і назву роботи, наукового керівника

об'єктом журналістського розслідування* _____
вказіть вид і назву роботи, назву видання, де буде опублікований матеріал

Дата

Підпис

ПІБ

* для полів позначених зірочкою опишіть в чому полягає суспільний інтерес дослідження інформації про запитовану особу

**Бланк заяви для пошуку інформації про безвісти
зниклого родича (розміщений на сайті Червоного Хреста України)
(у пунктах, щодо яких ви не маєте інформації,
пишіть «не знаю» / «не маю» / «невідомо»)**

01004, м. Київ, вул. Пушкінська, 30
Товариство Червоного Хреста України
Служба розшуку

З А Я В А

Прошу Вас допомогти розшукати відомості про:

Особу, зв'язок з якою я втратив/втратила

1. Прізвище, ім'я та по батькові (друкованими літерами)					
2. Інші варіанти написання прізвища, псевдонім, прізвисько					
3. Дівоче прізвище (для жінок)					
4. Стать	5. Сімейний стан	6. Національність	7. Віросповідання	8. Фах	
9. Число, рік народження (або приблизний вік на теперішній час)			10. Місце народження		
11. Рік, місяць та місце призову до армії, якщо призивався			12. Військова частина та військовий чин		
13. Останнє місце мешкання в Україні					
14. Коли та за яких обставин опинився за кордоном					
15. Прізвища, імена та по батькові, дати народження (або приблизний вік) односельців, з якими був/була вивезений/вивезена на примусові роботи та разом працював/працювала					
16. Дата отримання останнього листа (з-за кордону, з фронту)			17. Повна остання адреса за кордоном (бажано конверт з адресою)		

18. Причини втрати зв'язку (війна, переселення, смерть родича, таке інше)		
19. Відомості про батька розшукуваної особи (повне прізвище, дата, місце народження, теперішня адреса, якщо помер — рік та місце смерті)		
20. Відомості про матір розшукуваної особи (повне прізвище, дівоче прізвище, дата, місце народження, теперішня адреса, якщо померла — рік та місце смерті)		
21. Повні установчі дані на членів родини особи, яку розшукуєте: чоловік чи дружина, діти, інші родичі, які мешкають за кордоном		
22. Прізвища та адреси осіб за кордоном, що можуть сприяти у розшуку. Ким вони доводяться особі, яку розшукують		
23. До яких установ Ви зверталися по розшуку. Якщо зверталися, надішліть копії відповідей		
24. Додаткова інформація про особу, яку розшукуєте, що може сприяти розшуку (будь-які деталі можуть бути корисними у розшуку, копії фотографій, листів і т.п.)		
Запитувач		
1. Прізвище, ім'я та по-батькові (друкованими літерами)		
2. Інші варіанти прізвища (для жінок також дівоче прізвище)		
3. Повна дата народження	4. Місце народження	
5. Установчі дані на батька (повне прізвище, дата та місце народження, теперішня адреса, якщо помер, то де і коли)		

6. Установчі дані на матір (повне прізвище, дівоче прізвище, дата та місце народження, теперішня адреса, якщо померла, то де і коли)	
7. Повна поштова адреса та номер телефону	
8. Ким Вам доводиться особа, яку розшукуєте	
9. Причина розшуку	
10. Я погоджуюсь на обробку та використання Товариством Червоного Хреста України моїх персональних даних і персональних даних, викладених в моїй заяві на особу, яку я розшукую, та інших членів родини виключно з метою здійснення заходів з розшуку.	
11. Я даю згоду на передачу своєї адреси особі, яку я розшукую: так / ні /	
12. Я не заперечую проти використання Червоним Хрестом засобів масових комунікацій (веб-ресурси, радіо, друковані ЗМІ і т.п.) у розшуку моїх рідних: так / ні /	
13. Дата подання	14. Підпис

01004, м. Київ, вул. Пушкінська, 30
Товариство Червоного Хреста України
Служба розшуку

Просимо заповнити заяву та надіслати на нашу адресу разом з заповненою анкетой на розшук.

ЗАЯВА

Я, _____,
(Прізвище, ім'я, по-батькові)

у відповідності до Закону України "Про захист персональних даних" даю згоду Товариству Червоного Хреста України (ТЧХУ) на обробку та використання моїх персональних даних і персональних даних, викладених в моїй заяві на особу, яку я розшукую, та інших членів родини виключно з метою здійснення заходів з розшуку та в рамках виконання Товариством вимог законодавства України.

Також засвідчую, що повідомлення про внесення персональних даних до бази даних ТЧХУ "Розшук" отримав, з правами, які я маю у відповідності з змістом ст. 8 Закону України "Про захист персональних даних"* ознайомлений.

_____
(Дата)

_____
(Підпис)

1. особисті немайнові права на персональні дані, які має кожна фізична особа, є невід'ємними і непорушними.

2. Суб'єкт персональних даних має право:

1) знати про місцезнаходження бази персональних даних, яка містить його персональні дані, її призначення та найменування, місцезнаходження та/або місце проживання (перебування) володільця чи розпорядника цієї бази або дати відповідне доручення щодо отримання цієї інформації уповноваженим ним особам, крім випадків, встановлених законом ;

2) отримувати інформацію про умови надання доступу до персональних даних, зокрема інформацію про третіх осіб, яким передаються його персональні дані, що містяться у відповідній базі персональних даних ;

* Ст. 8. Права суб'єкта персональних даних

3) на доступ до своїх персональних даних, що містяться у відповідній базі персональних даних ;

4) отримувати не пізніше як за тридцять календарних днів з дня надходження запиту, крім випадків, передбачених законом, відповідь про те, чи зберігаються його персональні дані у відповідній базі персональних даних, а також отримувати зміст його персональних даних, які зберігаються ;

5) пред'являти вмотивовану вимогу із запереченням проти обробки своїх персональних даних органами державної влади, органами місцевого самоврядування при здійсненні їхніх повноважень, передбачених законом ;

6) пред'являти вмотивовану вимогу щодо зміни або знищення своїх персональних даних будь-яким володільцем та розпорядником цієї бази, якщо ці дані обробляються незаконно чи є недостовірними ;

7) на захист своїх персональних даних від незаконної обробки та випадковій втраті, знищенню, пошкодженню у зв'язку з умисним приховуванням, ненаданням чи несвоєчасним їх наданням, а також на захист від надання відомостей, що є недостовірними чи ганьблять честь, гідність та ділову репутацію фізичної особи ;

8) звертатися з питань захисту своїх прав щодо персональних даних до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, до повноважень яких належить здійснення захисту персональних даних ;

9) застосовувати засоби правового захисту в разі порушення законодавства при захист персональних даних ;

3. Розпорядження персональними даними фізичної особи, обмеженої в цивільній дієздатності або визнаної недієздатною, здійснює її законний представник.

Додаток 10.

ЗРАЗОК ПОЗОВНОЇ ЗАЯВИ

Ковпаківський районний суд міста Суми
вул. Першотравнева, 12, м. Суми, 40009

Позивач: **Вакуленко Петро Олексійович**,
місце проживання:
вул. Петропавлівська, 57, кв. 24, м. Суми, 40021
тел. (0542) 24-87-54;
E-mail: vakulenko@ua.fm

Відповідач: **Державний архів Сумської області**
вул. Садова, 49, корп. 1, м. Суми, 40030
тел. (0542) 22-07-90, 22-55-52

Позовна заява про визнання незаконною відмови та зобов'язання вчинити певні дії

30 вересня 2015 року я, Вакуленко Петро Олексійович, звернувся до Державного архіву Сумської області із заявою, у якій просив надати мені можливість ознайомитися, зробити виписки та копії окремих документів, що містяться у архівних кримінальних справах Ільченка Бориса Петровича, Гніздовського Володимира Яковича, які зберігаються у Державному архіві Сумської області у фонді Р-764.1 «Управління КДБ при Раді Міністрів УРСР по Сумській області – іменна (позасудові справи колишніх репресованих, фільтраційні та трофейні справи)» (копія заяви додається).

26 жовтня 2015 року я отримав відповідь Державного архіву Сумської області (надалі – відповідач) від 20 жовтня 2015 року № 15-61 (копія додається). У відповіді зазначалося про те, що я не є спадкоємцем Ільченка Б.П. та Гніздовського В.Я., а тому відповідно до статті 16 Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» мені не можуть бути надані їхні справи для ознайомлення або копіювання у зв'язку з тим, що вони містять конфіденційну інформацію про осіб, і доступ до таких справ обмежено на 75 років. На підставі цього мені було відмовлено у наданні для ознайомлення, а також у знятті копій та здійсненні виписок з документів з архівних кримінальних справ Ільченка Б.П., Гніздовського В.Я.

Відмова відповідача у наданні для ознайомлення, а також у знятті копій та здійсненні виписок із документів з зазначених вище архівних кримінальних справ, є незаконною, виходячи з наступного.

Відповідно до частини четвертої статті 16 Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» «доступ до документів Національного архівного фонду, що містять конфіденційну інформацію про особу, а також створюють загрозу для життя чи недоторканості житла громадян, обмежується на 75 років від часу створення цих документів, якщо інше не передбачено законом».

Кримінальна справа проти Ільченка Бориса Петровича, 1901 р.н., була порушена у серпні 1937 року слідчим Управління Народного комісаріату внутрішніх справ по Чернігівській області. Рішенням так званої «особливої трійки» Управління Народного комісаріату внутрішніх справ по Чернігівській області Ільченка Б.П. у жовтні 1937 року було засуджено до вищої міри покарання.

Кримінальна справа проти Гніздовського Володимира Яковича, 1897 р.н., була порушена у вересні 1937 року слідчим Управлінням Народного комісаріату внутрішніх справ по Чернігівській області. Рішенням так званої «особливої трійки» Управління Народного комісаріату внутрішніх справ по Чернігівській області Гніздовського В.Я. у грудні 1937 року було засуджено до вищої міри покарання.

Ільченко Б. П. та Гніздовський В. Я. були посмертно реабілітовані у 1994 році.

Відповідно до частини третьої статті 2 та частини п'ятої статті 16 Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» особливості доступу до архівної інформації репресивних органів встановлюються Законом України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років» (надалі – Закон про доступ до архівів).

Згідно з пунктом 1 частини першої статті 1 Закону про доступ до архівів архівною інформацією репресивних органів є «інформація, зафіксована на будь-яких носіях, що була створена, отримана або перебувала у репресивних органах».

Пунктами 1-3 частини першої статті 3 Закону про доступ до архівів передбачено, що репресивними органами є, у тому числі, Народний комісаріат внутрішніх справ, його територіальні, функціональні, структурні підрозділи, міжвідомчі позасудові органи у складі Народного комісара внутрішніх справ (начальника Управління Народного комісаріату внутрішніх справ області) та прокурора Української РСР (області) («двійки»), республіканські, обласні «особливі трійки».

З огляду на це, архівні кримінальні справи Ільченка Б.П. та Гніздовського В.Я., а також архівна інформація, яка міститься у цих справах, є архівною інформацією репресивних органів, порядок доступу до якої визначається Законом про доступ до архівів.

Відповідно до частин першої та другої статті 4 Закону про доступ до архівів держава гарантує право кожного на доступ до архівної інформації репресивних органів. Пунктами 4-5 частини першої статті 5 Закону про доступ до архівів заборонено віднесення архівної інформації репресивних органів до таємної, конфіденційної або службової інформації.

Згідно з пунктами 1-2 частини першої статті 7 Закону про доступ до архівів громадянам забезпечується доступ до архівної інформації репресивних органів шляхом «надання кожному для ознайомлення носія архівної інформації або його копії», а також «виготовлення копії носія архівної інформації або його окремих частин».

Статтею 8 Закону про доступ до архівів передбачено, що архівна інформація репресивних органів є відкритою, і що не може бути обмежений доступ до архівної інформації репресивних органів «про факти порушення прав і свобод людини і громадянина (вбивства, заповдіання каліцтва, застосування тортур, катування, переслідування, організацію Голодомору або масового голоду, депортацію, політичні репресії або будь-які інші протиправні чи злочинні діяння, вчинені представниками тоталітарних режимів», а також архівної інформації репресивних органів, «що становить суспільний інтерес (є суспільно необхідною інформацією)».

Аналогічна норма міститься у пункті 4 частини четвертої статті 21 Закону України «Про інформацію», відповідно до якої до інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені відомості «про факти порушення прав і свобод людини, включаючи інформацію, що міститься в архівних документах колишніх радянських органів державної безпеки, пов'язаних з політичними репресіями, Голодомором 1932-1933 років в Україні та іншими злочинами, вчиненими представниками комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів».

Частинами першою, третьою, четвертою та п'ятою статті 11 Закону про доступ до архівів передбачено, що «надання доступу до носіїв архівної інформації в архівних установах здійснюється на підставі документа, що посвідчує особу, а також заповненої заяви. Забороняється вимагати від особи надання будь-яких інших документів». Особа має право на вільний безоплатний доступ до архівної інформації в читальному залі архівної установи. Особа може виготовляти копії архівної інформації репресивних органів, у тому числі за допомогою технічних засобів. Самостійне виготовлення особою копії архівної інформації репресивних органів з носія такої архівної інформації є безоплатним. Забороняється вимагати здійснення прямої чи опосередкованої оплати

для самостійного виготовлення особою копії архівної інформації репресивних органів.

Оскільки Ільченка Б.П. та Гніздовського В.Я. було незаконно засуджено до вищої міри покарання рішенням позасудового органу (т. зв. «особливої трійки»), інформація, яка міститься у їхніх архівних кримінальних справах, є архівною інформацією репресивних органів про факти порушення прав і свобод людини і громадянина (політичні репресії), що підтверджується, зокрема, фактом посмертної реабілітації Ільченка Б.П. та Гніздовського В.Я. у 1994 р. відповідно до Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні».

Крім того, зазначені вище архівні кримінальні справи Ільченка Б.П. та Гніздовського В.Я. становлять суспільний інтерес, а інформація про репресованих осіб Ільченка Б.П. та Гніздовського В.Я., яка міститься у них, є суспільно необхідною інформацією. Про це свідчать, зокрема, неодноразові публікації у засобах масової інформації про діяльність Ільченка Б.П. та Гніздовського В.Я. у 30-х роках ХХ століття (копії публікацій додаються).

З огляду на це, оскільки архівна інформація, що міститься у архівних кримінальних справах Ільченка Б.П. та Гніздовського В.Я., належить до архівної інформації репресивних органів, є відкритою, доступ до неї не може бути обмежений, і така інформація не може бути віднесена до конфіденційної, таємної або службової, відмова відповідача у наданні мені для ознайомлення, а також зняття копій та здійснення виписок із документів з зазначених архівних кримінальних справ є незаконною та порушує вимоги ст.ст. 4, 5, 7, 11 Закону України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років» та ст. 21 Закону України «Про інформацію».

Я, Вакуленко Петро Олексійович, вже більше 15 років займаюся збором інформації про репресованих у часи комуністичного тоталітарного режиму громадян та з цієї метою здійснюю пошукову роботу в архівних установах України та інших держав. Тому архівна інформація, яка міститься у архівних кримінальних справах Ільченка Б.П. та Гніздовського В.Я., що зберігаються у відповідача, необхідна мені як науковцю та правозахиснику для реалізації мого законного права на доступ до інформації, гарантованого статтями 5-6 Закону України «Про інформацію».

На підставі вищенаведеного, керуючись ст.ст. 5, 6, 21 Закону України «Про інформацію», ст. 16 Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи», ст.ст. 4, 5, 7, 11 Закону України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років», ст.ст. 15, 107, 109, 118, 119, 120, 122, 208, 215 Цивільного процесуального кодексу України,

прошу суд:

1. Прийняти позовну заяву до розгляду.
2. Позов задовольнити.
3. Визнати незаконними дії Державного архіву Сумської області щодо відмови мені, Вакуленку Петру Олексійовичу, у наданні для ознайомлення архівних кримінальних справ Ільченка Бориса Петровича, Гніздовського Володимира Яковича, які зберігаються у Державному архіві Сумської області у фонді Р-7641 «Управління КДБ при Раді Міністрів УРСР по Сумській області – іменна (позасудові справи колишніх репресованих, фільтраційні та трофейні справи)».
4. Зобов'язати Державний архів Сумської області надати мені, Вакуленку Петру Олексійовичу, для ознайомлення архівні кримінальні справи Ільченка Бориса Петровича, Гніздовського Володимира Яковича, які зберігаються у Державному архіві Сумської області у фонді Р-7641 «Управління КДБ при Раді Міністрів УРСР по Сумській області – іменна (позасудові справи колишніх репресованих, фільтраційні та трофейні справи)», а також дозволити зняти копії та здійснити виписки з документів із цих архівних кримінальних справ.
5. Судові витрати покласти на відповідача.

Додаток:

- 1) копія заяви Вакуленка П.О. на адресу Державного архіву Сумської області від 30 вересня 2015 р. на 2 арк.;
- 2) копія відповіді Державного архіву Сумської області на адресу Вакуленка П.О. від 20 жовтня 2015 року № 15-61 на 1 арк.;
- 3) копії публікацій у засобах масової інформації про Ільченка Б.П. та Гніздовського В.Я. на 10 арк.;
- 4) квитанція про сплату судового збору за подання позовної заяви на 1 арк.;
- 5) копія позовної заяви із доданими матеріалами для направлення відповідачу на 18 арк.

25 грудня 2015 р. (підпис) П.О.Вакуленко

Додаток 11.

Список літератури про архіви комуністичних органів безпеки та роботу з ними

1. Архівні установи України: Довідник. — Т. 1. Державні архіви / Держкомархів України. УНДІАСД; Редкол.: Г. В. Боряк (голова), І. Б. Матяш, Г. В. Папакін. — 2-ге вид., доп. — К., 2005. — 692 с.
2. Галузевий державний архів СБУ: Путівник. — Харків: Харківська правозахисна група; «Права людини», 2009. — 135 с.
3. Доступ до архівних документів: законодавство і практика. — Харків: Харківська правозахисна група; «Права людини», 2010. — 416 с.
4. Кечкеметі Ш., Секей І. Доступ до архівів. Путівник для імплементації. Рекомендації № R (2000) 13 щодо Європейської політики доступу до архівів. — Харків: Харківська правозахисна група; «Права людини», 2010. — 144 с.
5. Informator o zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej (stan na dzień 31 grudnia 2008 roku) / J. Bednarek, R. Leśkiewicz (red. nauk.). — Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2009. — 1255 s.
6. NKVD/KGB Activities and its Cooperation with other Secret Services in Central and Eastern Europe 1945—1989. Anthology of the international and interdisciplinary Conference / Ed. by A. Grúňová. — Bratysława, 2008. — 404 p.
7. NKVD/KGB Activities and its Cooperation with other Secret Services in Central and Eastern Europe 1945—1989, II. International conference. November 19—21, 2008, Prague.
8. Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej. — Tom 1. — Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2008. — 320 s.
9. Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej. — Tom 2. — Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2009. — 432 s.
10. Sborník Archivu bezpečnostních složek. 6/2008 / Odp. red. P. Virkner. — Praha, 2009. — 464 p.
11. The «European Network of Official Authorities in Charge of the Secret-Police Files»: a Reader on their Legal Foundations, Structures and Activities / Ed. by Dr. R. Schiller-Dickhut, B. Rosenthal (BStU). — Berlin, 2009. — 84 p.
12. W kręgu «teczek». Z badań nad zasobem i funkcjami archiwum Instytutu Pamięci Narodowej / Pod red. J. Bednarka i P. Perzyny. — Toruń — Łódź: Adam Marszałek; IPN — KŚZpNP, 2006. — 370 s.

Додаток 12.

Список статей-роз'яснень щодо Закону України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років»

1. Володимир Бірчак «Відкриті архіви радянських спецслужб: питання та відповіді» - <http://www.istpravda.com.ua/articles/2015/04/17/148094/>
2. Ігор Кулик «Відкриті архіви: поради для архівістів» - <http://www.istpravda.com.ua/articles/2015/12/24/148832/>
3. Сергій Рябенко «Архіви відкриті для всіх» - <http://tsn.ua/blogi/themes/politics/arhivi-vidkriti-dlya-vsih-560528.html>
4. Сергій Рябенко «Відкриті архіви: як захистити приватність» - <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27445734.html>
5. Розсекречено: як дізнатись правду про жертв репресій у СРСР? - <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27447681.html>
6. Результати експертного опитування з доступу до архівів 2015 р. - <http://www.cdvr.org.ua/node/3112>
7. Анна Олійник «Навіщо Україні закон про відкриті архіви?» - <http://www.istpravda.com.ua/articles/2016/01/18/148863/>

Інформація про авторів

Володимир В'ятрович

38 років, історик, Голова Українського інституту національної пам'яті. Закінчив Львівський національний університет імені Івана Франка. Дослідник українського визвольного руху, захистив кандидатську дисертацію, працював в Українському науковому інституті Гарвардського університету, викладав у Національному університеті "Києво-Могилянська академія", автор кількох книг та десятків статей. Цікавиться досвідом посттоталітарної трансформації країн Центральної та Східної Європи.

У 2008–2010 роках на посаді директора Галузевого державного архіву СБУ провів розсекречення раніше таємних архівів КГБ та організував відкритий доступ до них. У 2015 році ініціював пакет т.зв. "декомунізаційних законів", серед яких Закон "Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років". Відтепер кожен громадянин має можливість дізнатися про історію своєї родини.

Facebook: volodymyr.viatrovych

Ігор Кулик

32 роки, архівіст, політолог, начальник управління інституційного розвитку політики національної пам'яті Українського інституту національної пам'яті. Закінчив Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Експерт із доступу до архівів, цікавиться запровадженням стандартів демократичного врядування, покращенням якості адміністративних послуг, політикою національної пам'яті.

У 2009–2010 роках керував відділом звернень громадян Архіву СБУ, допомагаючи людям знайти відомості про репресії щодо них та їхніх родичів. З 2014 року на посаді директора Архіву СБУ відновив відкритий доступ до історичних документів в Архіві СБУ. Підтримав реформу доступу до архівів, брав участь в розробці нового законодавства.

Facebook: Igor.Kulyk

Віта Лошак

30 років, юрист, громадський діяч. Закінчила Києво-Могилянську академію. Цікавиться реформуванням українського законодавства та європейським досвідом реалізації права на доступ до архівів, працює над дисертаційним дослідженням, веде приватну юридичну практику, співпрацює з Центром досліджень визвольного руху.

У 2009–2010 роках працювала консультантом Архіву СБУ, здійснювала юридичний супровід роботи із розсекречення документів радянських спецслужб.

Facebook: vita.loshak

Аліна Шпак

35 років, управлінець, Перший заступник Голови Українського інституту національної пам'яті. Закінчила Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Фахівець із проектного менеджменту, має досвід управління програмами міжнародної співпраці. Цікавиться системами управління якістю органів влади, в 2007 році успішно втілила проект впровадження стандарту якості ISO-9001.2000 в Луцькій міській раді.

У 2008–2010 роках на посаді заступника директора Архіву СБУ відповідала за організаційну частину впровадження реформи доступу до архівів та створення мережі інформаційно-довідкових залів «Відкритого електронного архіву СБУ» в Києві та обласних центрах країни. Авторка Концепції забезпечення відкритого доступу до документів з архівів комуністичних спецслужб, яка лягла в основу реформи доступу до архівів у 2015 році.

Facebook: alina.shpak

В разі виникнення додаткових питань, зауважень чи рекомендацій пишуть нам на адресу: dostup@cdvr.org.ua або у групу на Фейсбуці: <https://www.facebook.com/groups/dostup.do.arhiviv/>

Інформація про проект

Проект «Відкриті архіви: розробка нового законодавства з доступу до інформації про злочини проти прав людини» реалізується Центром досліджень визвольного руху за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження».

Мета проекту:

Сприяння вільному доступу до документів радянських спецслужб шляхом розробки способів законодавчого регулювання (підготовка законопроектів і супутніх документів) та збільшення рівня правової культури користувачів архівів, поінформованості громадян про право на доступ до архівної інформації і можливості його реалізації, в тому числі з використанням досвіду країн Східної Європи.

Завдання:

- розробити законопроект про документи радянських спецслужб та режим доступу до них;
- обговорити ключові терміни та положення законопроектів у різних цільових групах для усунення конфлікту інтерпретацій та інтересів;
- вивчити досвід країн Східної Європи щодо законодавчого та організаційного забезпечення вільного доступу до архівних документів тоталітарних режимів;
- провести інформаційну кампанію для підтримки суспільної уваги щодо доступу до архівів;
- здійснювати поточний моніторинг розвитку ситуації із доступом до архівних документів;
- забезпечити організаційну та методичну підтримку Мережі консультаційних центрів із доступу до архівів;

- забезпечити поточне консультування громадян, в тому числі іноземців, із доступу до архівів.

Реалізація проекту передбачає:

- розробку проекту Закону України «Про порядок доступу та використання документів радянських спецслужб»;
- проведення 4 публічних лекцій для посилення суспільної зацікавленості в доступі до архівів та інтенсифікації професійного інтересу в роботі з архівними матеріалами про порушення прав людини, репресії та механізми функціонування каральної системи СРСР;
- видання другого (доповненого і оновленого) посібника «Право на правду. Практичний poradnik із доступу до архівів»;
- видання та презентацію перекладу другого видання «European Network of Official Authorities in Charge of the Secret-Police Files» (підготовлено Інститутом вивчення тоталітарних режимів, Чехія, 2013) для поширення досвіду подолання тоталітарного минулого країнами Східної Європи планується здійснити переклад другого видання. Видання містить огляд діяльності та досвіду інституцій країн Східної Європи щодо оприлюднення архівів спецслужб тоталітарних режимів, форми та методів роботи з ними, способів забезпечення доступу до таких документів;
- проведення зустрічі-презентації, під час якої буде представлено досвід окремих країн Східної Європи в питаннях доступу до архівних документів, зокрема, історію створення відповідних державних інституцій, організацію їх діяльності.

В рамках проекту під час розробки нового законодавства в сфері доступу до документів радянських спецслужб буде проведено довготривалу інформаційну кампанію, яка має на меті забезпечити присутність проблеми доступу до архівів в публічному порядку денному та довести необхідність прийняття відповідного законопроектів, використовуючи як приклад досвід країн Центральної та Східної Європи.

Партнери проекту:

Центр досліджень геноциду та резистансу Литви
Музей жертв геноциду «Тюрма КГБ» (м. Вільнюс, Литва)

Український інститут національної пам'яті
Галузевий державний архів Служби безпеки України

Національний музей-меморіал жертв окупаційних режимів «Тюрма на Лонцького»

Інститут українознавства ім. Івана Крип'якевича Національної академії наук України

Львівський національний університет ім. Івана Франка

Львівська міська рада

Львівська обласна рада

Львівська обласна державна адміністрація

Інститут суспільних досліджень

Центр інформації про права людини

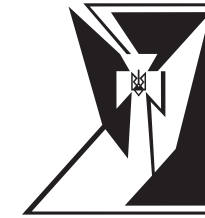
Центр правових та політичних досліджень «Сім»

Харківська правозахисна група

Українська Гельсінська спілка з прав людини

Онлайн-видання «Історична правда»

Ініціатива «Реанімаційний пакет реформ»

**Центр
досліджень
визвольного
руху**

Центр досліджень визвольного руху — незалежна наукова громадська організація, що вивчає різноманітні аспекти українського визвольного руху в ХХ столітті, політику національної пам'яті та процеси подолання наслідків тоталітарного минулого в країнах колишнього СРСР, Центральної та Східної Європи.

Сьогодні Центр досліджень визвольного руху — це:

- спеціалізований науковий центр досліджень проблематики визвольного руху, історії Організації українських націоналістів і Української повстанської армії. ЦДВР випускає науковий журнал «Український визвольний рух»;
- центр розроблення навчальних програм та програм популяризації визвольного руху;
- консультаційний центр, що надає установам, організаціям та зацікавленим особам інформацію, експертні оцінки щодо історії визвольного руху, репресивної політики окупаційних режимів у ХХ столітті, а також допомагає у пошуку в архівах відомостей про жертв політичних репресій і учасників визвольного руху;
- унікальний архів документальних, усних, речових, фото- та відеосвідчень про визвольну боротьбу ОУН та УПА, діяльність репресивних структур на території України, дисидентський рух та масовий демократичний рух кінця 1980-х — початку 1990-х, Помаранчеву революцію 2004 року. У 2010 році спільно з Львівським національним університетом імені Івана Франка розпочато створення Електронного архіву визвольного руху, який сьогодні робить доступними он-лайн понад 20 тисяч документів про історію визвольного руху з архівів КГБ;

- спеціалізована бібліотека з історії діяльності українського визвольного руху;
- центр розроблення та аналізу політики національної пам'яті, вивчення досвіду посткомуністичних країн Східної та Центральної Європи в подоланні наслідків тоталітаризму.

ЦДВР для наших колег, клієнтів та партнерів

Для дослідників: доступ до унікального архіву документів, спеціалізована бібліотека, видавнича програма, супровід публікацій у медіа, допомога у роботі з архівами радянського періоду, методологічні та наукові семінари, публікація наукових статей у журналі «Український визвольний рух», організація наукових конференцій, публічних лекцій, проведення конкурсів наукових студентських робіт.

Для громадян: консультації з питань доступу до архівів — пошук учасників визвольного руху, репресованих родичів; організація публічних лекцій, публікація науково-популярних книг, виготовлення та демонстрація документальних фільмів та виставок.

Для установ: консультації з питань спеціалізації ЦДВР, надання архівних матеріалів, фотографій на запити медіа та видавництва, підготовка аналітичних матеріалів.

cdvr.org.ua
 facebook.com/cdvrua
 youtube/cdvrua
 Адреса для листування:
 Україна, 79000, м. Львів,
 а/с 103
 Адреси офісів:
 м. Львів, вул. Бандери, 1
 (вхід із вул. Брюллова),

Національний музей-
 меморіал «Тюрма на
 Лонцького» (3-й поверх)
 м. Київ, вул. Трьохсвяти-
 тельська, 4 (кім. 430)
 тел./факс: (032) 247 45 22
 history@cdvr.org.ua

Доступ до архівних документів: законодавство і практика / Харківська правозахисна група. — Харків: Права людини, 2010 р. — 416 с.

У двох розділах книги зібрано основне законодавство в архівній сфері та практичний досвід його використання як за кордоном, так і в Україні.

Поряд із законами різних країн представлені рекомендації міжнародних організацій, конференцій, а також рішення Європейського та національних судів у справах доступу до архівної інформації.

Видання містить ключові публікації таких відомих архівістів, правників та правозахисників, як Ганс Пітер Буль, Адрі ван Вліет, Анджей Жеплінський, Антоніо Гонзалес Куїнтана, Євген Захаров, Костянтин Устименко, Станіслав Шевчук, Ігор Усенко, Костянтин Новохатський та Олександра Матвійчук.

У центрі уваги перебувають питання доступу до архівів, які зберігають інформацію про факти порушення прав людини.

Шарль Кечкеметі, Іван Секей. Доступ до архівів. Путівник для імплементації Рекомендації № R (2000) 13 щодо Європейської політики доступу до архівів / Харківська правозахисна група. — Харків: Права людини, 2010 р. — 144 с.

Кожна країна має свої архівні, адміністративні й соціальні традиції, а також досвід зберігання й використання документів. Однак у межах своєї діяльності, спрямованої на стимулювання більш ефективного співробітництва між європейськими країнами, Рада Європи визначила перелік загальних вимог, дотримання яких вона вимагає від своїх держав-членів і загалом від усіх європейських країн. Ця Рекомендація — єдиний міжнародний стандарт, який стосується доступу до архівів.

Книга покликана сприяти подальшій інтеграції українського архівного законодавства і практики до загальноєвропейських норм, в інтересах українських архівів, законодавців, політиків, користувачів архівів і всіх громадян країни. Виконання вимог Ради Європи значно просуне розвиток української історичної науки.

Український переклад путівника підготований для українських читачів за англійським, французьким та румунським виданнями.

Галузевий державний архів СБУ: Путівник / ГДА СБУ. Автори-упоряд.: В. М. Даниленко (відп. упоряд.) та ін. — Харків: Права людини, 2009. — 136 с.

Це видання про архів, який створювався винятково для забезпечення оперативних потреб чекістів та продовжувачів їхньої справи. Як складова репресивної системи, він був суворо режимним, засекреченим і недоступним об'єктом, а абсолютна більшість документів мала грифи «Секретно», «Совершенно секретно», «Лично» і т. д. У радянські часи з окремими документами за спеціальним дозволом керівників могли ознайомитися лише уповноважені на те особи. Ніхто тоді й гадки не мав, що в майбутньому ці архіви використовуватимуть з іншою метою — для відновлення історичної пам'яті, справедливості та правопорядку, розвитку демократії, встановлення історичної правди.

У путівнику вперше за роки незалежності України розкрито структуру та зміст архівних фондів радянських спецслужб, а також історію й основні напрямки діяльності архіву. Містить іменний та географічний покажчики.

Науково-довідкове видання розраховане на всіх, хто цікавиться новітньою історією України.

Архіви України: Путівник / Державний комітет архівів України. Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства; За заг. ред. Ірини Матяш. — К.: Горобець, 2007. — 184 с.: іл.

У путівнику, підготовленому на відзначення 90-ліття заснування державного органу управління в галузі архівної справи в Україні, вміщено відомості про склад і зміст фондів центральних, місцевих та галузевих державних архівів, а також необхідну інформацію про місце розташування державних архівів, час роботи читального залу, сторінки в мережі Інтернет, умови доступу до архівної інформації.

Для фахівців, науковців та широкого кола читачів.

Archives of Ukraine: Guide book / [State Archival Service of Ukraine, Ukrainian Research Institute of Archival Affairs and Records Keeping] Editorial Board: Oleksandr Garanin (Editor-in-Chief), Mykola Gorbatiuk, Lubov Shnurovska. — Kyiv: Intercontinental-Ukraine. Ltd, 2012. — 232 p.

The guide book provides information about the structure and content of funds of central, local and branch state archives of Ukraine and information about the location of state archives, operation hours of reading rooms, web pages in the Internet and conditions for access to archival information.

Guide book is based on materials provided by archival institutions of Ukraine.

For archivists, scientists and wide range of readers.

Archival Legislation of Ukraine: 1991–2011 / The State Archival Service of Ukraine. — Fourth extended edition. — Kyiv, 2012. — 132 p.

В збірнику подано перекладені на англійську мову витяги з основних нормативно-правових актів України, які регулюють питання доступу та використання документів Національного архівного фонду України, в хронологічній послідовності з 1991 по 2012 рік показано етапи розвитку архівного законодавства. До збірника увійшли наступні нормативно-правові акти: витяги з Конституції України, Укази Президії Верховної Ради України, Закони України та витяг з рішення Конституційного Суду України "Щодо офіційного тлумачення частини 1 статті 32, частини 2 і 3 статті 34 Конституції України".

Документи комуністичних спецслужб у Європі: путівник мережею архівів / Рафал Леськевіч, Павел Жачек (ред.) / Центр досліджень визвольного руху — Львів: Часопис, 2016. — 180 с.

Як європейські країни долали шлях переходу до демократичного суспільства після розпаду СРСР? Чи збереглися до сьогодні документи комуністичних спецслужб? Чи можуть архівні документи розказати нам про характер та діяльність комуністичних тоталітарних режимів? Як законодавство регулює питання доступу до цих документів?

У посібнику подана інформація про архіви колишніх комуністичних спецслужб Болгарії, Німеччини, Чехії, Угорщини, Польщі, Румунії та Словаччини. Коротко подається узагальнена інформація про законодавчу базу, організаційні структури відповідних архівів, збережені архівні фонди та колекції, включаючи найпотаємніші оперативні документи, а також розповідається про права заявників на доступ та поширення цих матеріалів.

Довідкове видання

В'ятрович Володимир Михайлович
Кулик Ігор Михайлович
Лошак Віта Віталіївна
Шпак Аліна Володимирівна

ПРАВО НА ПРАВДУ

Практичний poradnik із доступу до архівів

Літературний редактор *Ольга Свідзинська, Тетяна Ковтунович*
Дизайн *Ольги Сало*
Макетування *Петра Кліма*
Відповідальна за випуск *Ярина Ясиневич*

Центр досліджень визвольного руху
Україна, 79000, м. Львів, а/с 103
www.cdvr.org.ua
history@cdvr.org.ua
dostup@cdvr.org.ua

Підписано до друку 22.02.2016 р.
Формат 64×90/16. Папір офсетний. Друк офсетний.

ТзОВ «Часопис»
м. Львів, вул. Сихівська, 10/183
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 4194 від 03.11.2011 р.
тел.: +380 96 274-83-36

П685

В'ятрович В. М., Кулик І. М., Лошак В. В., Шпак А. В. Право на правду. Практичний порадник із доступу до архівів. Видання друге, доповнене / Центр досліджень визвольного руху. — Львів: Часопис, 2016. — 192 с.
ISBN 978-966-2720-19-8

Де знайти відомості про родичів, засуджених у часи СРСР? З чого почати пошук і як правильно написати запит в архів? Якими є право і практика доступу до архівів комуністичних спецслужб в Україні та за кордоном? Які саме українські архіви зберігають відомості про політичні репресії та визвольний рух? Ця книга допоможе вам у пошуках правди про минуле і підкаже способи, як захистити ваше право на доступ до інформації.

УДК 930.25(477)(02)
ББК 4814(4Ук)я2

Порівняння ситуації у посткомуністичних країнах, які відкрили архіви колишніх спецслужб або досі не зробили цього, є найкращим аргументом на користь важливості розсекречення не лише для істориків, а й для суспільства в цілому. Адже демократизація стала незворотною лише там, де цей процес відбувся повною мірою. Тож демократія і справді починається в архівах.

Володимир В'ятрович

Забезпечити, щоб українська влада зробила архіви колишніх комуністичних секретних служб доступними для суспільства, оскільки це є основним для успішного національного примирення, зокрема, з урахуванням жорстокостей, що мали місце в ХХ столітті.

Резолюція Європарламенту від 1 грудня 2011 року

Країна доти не стане повністю демократичною, доки не забезпечена можливість кожного жителя об'єктивно дізнатися про елементи своєї історії.

Рекомендація № R (2000) 13 Комітету міністрів Ради Європи країнам-членам стосовно європейської політики доступу до архівів

Кожен має право на доступ до архівної інформації репресивних органів.

Надання доступу здійснюється на підставі документа, що посвідчує особу, а також заповненої заяви. Забороняється вимагати від особи надання будь-яких інших документів.

Закон України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917—1991 років»

Верховна Рада України засуджує репресії і відмежовується від терористичних методів керівництва суспільством, висловлює співчуття жертвам необґрунтованих репресій, їх рідним і близьким, проголошує намір неухильно добиватись відновлення справедливості, усунення наслідків свавілля і порушень громадянських прав, прагне забезпечити посильну на цей час компенсацію матеріальної і моральної шкоди, заподіяної незаконними репресіями, реабілітованим та їх сім'ям, та гарантує народу України, що подібне ніколи не повториться, що права людини і законність будуть свято додержуватись.

Закон України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні»

